

Právnická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze

Pavel Pražák

**INSTITUT PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI
(TEORETICKO-PRÁVNÍ ASPEKTY)**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Karel Beran, Ph.D

Katedra: Katedra teorie práva a právních úprav

Datum uzavření rukopisu: 31. srpna 2011

Praha, Berlín 2011

SESTNÁCTI PROHLÁŠENÍ

Prohláším, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. srpna 2011

Děkuji JUDr. Karlu Beranovi, Ph.D. za trpělivost, podporu a cenné rady a připomínky, které pro mne byly velkou pomocí a inspirací nejen při psaní této práce, ale i do dalšího profesního života.

Obsah

Úvod	1
I. část o P ístup deduktivní	3
1. Význam pojmu odpov dnosti v obecné e-tin	3
2. Právní odpov dnost v ímském právu	6
3. Funkce právní odpov dnosti	10
4. Dosavadní diskuse o právní odpov dnosti v eské právní v d	13
4.1 Koncepce aktivní odpov dnosti Viktora Knappa a její kritika	13
4.2 Sank ní pojetí odpov dnosti Marty Knappové	17
4.3 Systematika koncepcí právní odpov dnosti dle Josefa Macura	19
4.3.1 Koncepce komplexní	20
4.3.2 Koncepce mocenské	22
4.3.3 Koncepce sank ní	23
4.3.4 Koncepce aktivní odpov dnosti	25
4.3.5 Koncepce extenzivní	26
4.4 Recentní pohled na odpov dnost po átku 21. století	27
5. Pohled n mecké právní v dy	29
5.1 Základní principy n meckého práva odpov dnosti za -kodu	36
6. Koncepce právní odpov dnosti v novém ob anském zákoníku	39
7. Koncepce jednotné evropské odpov dnosti v principech PETL	42
8. Návrh nového t íd ní koncepcí právní odpov dnosti	46
II. část o P ístup induktivní	50
1. Odpov dnost v jazyce eských právních p edpis	50
1.1 Zodpov dnost jako povinnost k bedlivosti	50
1.2 Odpov dnost jako primární povinnost	54

1.3 Odpov dnost jako následek poru-ení povinnosti	60
1.4 Odpov dnost jako následek protiprávního stavu ó za výsledek.....	67
1.5 Odpov dnost za jiného.....	69
1.6 Dal-í p ípady uflití pojmu odpov dnosti.....	71
1.7 Nahrazování pojmu odpov dnosti.....	75
2. Pojem odpov dnosti v návrhu nového ob anského zákoníku	76
3. Pojem odpov dnosti v principech PETL	81
Záv r.....	84
Poufítá literatura	92
Resumé ó Institut právní odpov dnosti.....	98
Abstract ó Legal responsibility	100

Úvod

Právní odpovědnost je jednou z klíčových právních pojmů. Existuje bezpočet prací zabývajících se různými druhy právní odpovědnosti a polemikou nad jejími jednotlivými aspekty v rámci daných oborů platného práva. Pro ilustraci lze uvést několik titulů publikovaných v poslední době: *Právní odpovědnost v medicíně*¹; *Právní odpovědnost ve sportu*²; *Civilní odpovědnost za nesprávné a neúplné informace na finančním trhu*³; *Odpovědnost za škodu a používání léčivých přípravků při poskytování zdravotní péče*⁴; *Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona*⁵; *Odpovědnost providera za porušení autorských práv v České republice*⁶; *Odpovědnost prokuristy za neinnost při řízení podniku*⁷; *Předsmluvní odpovědnost: culpa in contrahendo*⁸. Jak vidno, právní odpovědností se zabývají mnohé obory platného práva. O to víc je zajímavé, že jen poměrně málo autorů si polořilo obecnou otázku, co vlastně samotný pojem právní odpovědnosti znamená, zda je její možné obecně definovat a nalézt společné aspekty právní odpovědnosti platné pro celý právní řád i alespoň v rámci soukromého práva.

Cílem mé práce je shrnout dosavadní diskusi a základní pohledy na institut právní odpovědnosti, je-li lze nalézt v české právní vědě, pokusit se o vymezení samotného pojmu právní odpovědnosti a zmapovat jeho uplňování v platném právu. Pokusím se jejími obsahem naplnit srozumitelným obsahem. Svou práci rozdělím podle

¹ STOLÍNOVÁ, Jitka; MACH, Jan. *Právní odpovědnost v medicíně*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Galén, 2010, 313 s.

² KRÁLÍK, Michal. *Právní odpovědnost ve sportu*. Jurisprudence. 2009, Ročník 18, číslo 4, s. 49-56.

³ OSSENDORF, Vít. *Civilní odpovědnost za nesprávné a neúplné informace na finančním trhu*. Jurisprudence. 2009, Ročník 18, číslo 4, s. 16-23.

⁴ ECHUROVÁ, Lenka. *Odpovědnost za škodu a používání léčivých přípravků při poskytování zdravotní péče*. Zdravotnictví a právo. 2010, Ročník 14, číslo 5, s. 8-12.

⁵ POHL, Tomáš. *Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona*. Bulletin advokacie. 2010, číslo 7-8, s. 33-42.

⁶ CÍSAŘOVÁ, Zuzana; KROFTOVÁ, Barbora. *Odpovědnost providera za porušení autorských práv v České republice, svoboda projevu*. In *Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových*. Praha: Karolinum, 2009. s. 82-84.

⁷ HRABA, Zdeněk. *Odpovědnost prokuristy za neinnost při řízení podniku*. Obchodní právo. 2009, Ročník 18, číslo 2, s. 10-20.

⁸ HRÁDEK, Jiří. *Předsmluvní odpovědnost: culpa in contrahendo*. Praha: Auditorium, 2009. 214 s.

metodologického postupu na dvě části. V první části budu postupovat deduktivně. Nejprve vymezím odpovědnost jako mimoprávní pojem, jak její účinnost obecně určuje. Poté se budu zabývat teoretickými koncepcemi právní odpovědnosti, které popsala dosavadní právní věda. Samostatnou kapitolou v rámci právní odpovědnosti v právu občanském a neopominu ani rozbor funkce právní odpovědnosti v recentním právu. V rámci dogmaticko-historického postupu budu v rámci české právní vědy vycházet zejména z díla Viktora Knappa⁹, Marty Knappové¹⁰ a Josefa Macura¹¹, jež byla vydána s odstupem deseti let a představují dosud nejucelenější pohled na právní odpovědnost. Podrobně se zaměřím především na systematické koncepty právní odpovědnosti popsanou v práci posledně jmenovaného a v závěru deduktivní části ji podrobím kritice současného náhledu. Kromě dílčích autorů přiblížím i pohled německé právní vědy na odpovědnost a popíši základní principy německého práva odpovědnosti za škodu. Pozornost budu věnovat i koncepci právní odpovědnosti v připravovaném návrhu nového občanského zákoníku a v Principech evropského deliktního práva (PETL). Výsledkem deduktivní části by měl být návrh nové typologie koncepcí právní odpovědnosti.

Ve druhé části budu postupovat induktivně a zaměřím se na význam pojmu odpovědnosti v jazyce právních předpisů. Rozeberu nejprve případy účinnosti pojmu odpovědnosti v českém platném právu. Kromě toho se budu stejně jako v předchozí části soustředít i na návrh nového občanskoprávního kodexu a neopominu ani náhled do Principů evropského deliktního práva (PETL).

Vzhledem ke značné šíři takto vymezeného tématu, snaže se o přehlednost a s ohledem na již existující práce¹² se budu věnovat zejména právní odpovědnosti v soukromém právu, stranou zůstane především odpovědnost trestní, správní a disciplinární. Na určitých místech však není možné vyhnout se potřebným srovnáním. Hlavním předmětem zkoumání bude kafdopádní odpovědnost civilní, jakožto společný pojem pro obory soukromého práva.

⁹ KNAPP, Viktor. N které úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo. 1956, I. s. 66-85.

¹⁰ KNAPPOVÁ Marta. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. Praha : Academia, 1968. 274 s.

¹¹ MACUR, Josef.: Odpovědnost a zavinění v občanském právu. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1980. 200 s.

¹² za všechny HATM ÁK, Josef. Právní odpovědnost. Praha, 2007. 98 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta.

I. část o P ístup deduktivní

1. Význam pojmu odpovědnosti v obecné právní vědě

Při zamýšlení se nad obsahem pojmu právní odpovědnosti je dle mého názoru nutné zastavit se nejprve nad pojmem odpovědnosti tak, jak jej používá obecná právní věda. Důvodem takového postupu je skutečnost, že právní normy jsou v evropských typech právních kultur adresátům sdělovány prostřednictvím psaného jazyka. Dva hlavní druhy formálních pramenů práva, tedy právní předpisy a soudní precedenty, jsou totiž prameny psanými.¹³ Adresát právní normy tedy poznává právní normy prostřednictvím jazyka, nejstejí textu. Pojem v tomto textu obsaženým pak přiznává význam podle své zkušenosti, tak jak je zvyklý je používat a chápat. Je tedy přirozené, že i pojem odpovědnosti bude chápat podle jeho významu ustáleného v obecné právní vědě. Na základě této úvahy je možné připustit takovou metodu, pomocí které bude význam právního pojmu odvozován z významu téhož termínu v jazyce neprávním.

Zaměřme se tedy nejprve na pojem odpovědnosti v obecné právní vědě. Hledání etymologického původu tohoto slova dokazuje, že jeho původ není nikterak starý. Tradiční etymologické slovníky heslo odpovědnost v obecné právní vědě neobsahují.¹⁴ Nověji zdroj pak uvádí, že *š pojem odpovědnosti v evropských jazycích souvisí se slovesem odpovídat a objevuje se teprve koncem 18. století, a to v souvislosti s politikou, s úsilím o š odpovědnou vládu, která je ochotna a schopna odpovídat na otázky občanů, proto i ono udělat nebo neudělat. Vychází tedy z předpokladu, že to udělat i neudělat*

¹³ Za další druhy pramenů práva se dále považují normativní smlouva a právní obyčej. Právní obyčej primárně psanou podobu nemá. Jeho předpokladem je dlouhotrvající faktické masové uskutečnění určitého chování (*usus longaevus*) a povinnost o jeho závaznosti (*opinio iuris sive necessitatis*). Prakticky však v historii i právní obyčej nabývaly psané podoby, nebo docházelo k jejich kodifikacím. Soukromé sbírky obsahující obyčejová pravidla tedy sice nepřetavovaly formální prameny práva, nicméně byly považovány za psaný zdroj jeho poznání. Blíže k tomu např. BOGUSZAK, Jiří; APEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 2., přeprac. vyd. Praha : ASPI, 2004. s. 50 a násled.

¹⁴ MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha : Academia, 1986. 868 s.; REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice : Leda, 2001. 752 s.

mohla, a p edpokládá také p í innou souvislost n jakého jednání i nejednání s jeho fldoucími i nefldoucími d sledky.õ¹⁵

Co se definice tohoto pojmu tý e, lze jifl nalézt spolehlivou odpov v tradi níích zdrojích. eské slovníky definují odpov dnost jako *šprojevující se v domí povinnostiõ¹⁶* nebo jako *šzázavnost odpovídati za n jaký in a jeho d sledky i povinnost napravití -kodu úmyslnou, n komu zp sobenou.õ¹⁷* V obecné e-tin m fíeme tedy vysledovat dv základní významové roviny pojmu odpov dnost. Za první se jím rozumí **v domí nutnosti i povinnost provád t ur itou innost s nálefitou bedlivostí, ádn , tedy odpov dn , i lépe zodpov dn** . Tento význam pojmu odpov dnost m fíeme ozna it za prospektivní, p i emfl v následujícím textu budu pro jeho odli-ení poufívat pojmu **šzodpov dnostõ**.¹⁸ Za druhé je jako odpov dnost chápan stav, **kdy jsou subjektu p í itány následky ur ité skute nosti, zejména pak následky poru-ení ur ité povinnosti**. Tento druhý význam lze ozna it jako retrospektivní.¹⁹

Kategorie odpov dnosti retrospektivní je velice íroká. Neomezuje se pouze na následky jednání subjektu, ale pat í sem i následky jednání n koho jiného i následky za objektivní skute nost. Lze si tedy p estavit, fle n kdo odpovídá nap . za -kodu, kterou zp sobilo jeho dí t i jeho zam stanec. Takto íroce chápaný

¹⁵ Odpov dnost. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 2.4.2008, last modified on 32.11.2010 [cit. 2010-05-06].

¹⁶ Slovník spisovné e-tiny pro -kolu a ve ejnost. Praha : Academia, 1994, s. 237.

¹⁷ Ústav pro jazyk eský, v. v. i. P íru ní slovník jazyka eského online [online]. 2007-2008 [cit. 2010-05-06]. Dostupné z WWW: <<http://bara.ujc.cas.cz/psjc/>>.

¹⁸ Je nicmén nutné p ípustit, fle toto odli-ení není v obecné e-tin zcela ostré. Pojem šzodpovídat seõ se totiž poufívá ve významu retrospektivním, tedy ospravedl ovat se z n eho. V tomto p ípad lze vysledovat podobnost s pojmem zpovídat se (p ed Bohem ze svých h ích). Dále se asto uffívá spojení šna n í zodpov dnostõ, které ozna uje osobu, jefl je povinna nést následky v p ípad , fle nastane nep íznivý stav.

¹⁹ P íkladem rozdílu obou význam téhofl pojmu m fle být horský pr vodce d tí na výprav , který (**prospektivn**) zodpovídá za své sv ence, a m fle být pozd ji volán k (**retrospektivní**) odpov dnosti, pokud se n kterému z nich stane n jaká újma. Stejn tak prospektivní zodpov dnost stavebníka ozna uje jeho v domí, fle stavební práce musí odpovídat v-em bezpe nostním p edpis m a retrospektivní odpov dnost pak bude znamenat stav, kdy bude tento stavebník odpovídat za konkrétní zran ní kolemjdoucích chodc p í pádu trubky z nedbale sestaveného le-ení.

význam odpovědnosti v retrospektivním smyslu odpovídá, jak uvádí např. A. Gerloch, i jeho používání v právu, kdy se v případě odpovědnosti bez zavinění odpovídá za určitý protiprávní stav a *šodpov dnost nese tedy ten, kdo tento stav nezavinil.*²⁰ Stejně tak i J. Boguszak zmiňuje, že pod odpovědnost *šse zahrnují též případy, kdy nová povinnost vzniká, aniž je tu dáno zavinění porušení (í) tím, komu nová sekundární povinnost vzniká.*²¹

V rámci obecného významu zodpovědnosti, tedy v případě prospektivním, je nejasné, podle jakého standardu je určována její míra, tedy kdy je tato osoba vykonává určitou činnost s řádnou bedlivostí a chová se zodpovědně. Stejně chování tak může být odlišnými pozorovateli jednou posuzováno jako zodpovědné a jindy nikoliv. Tento problém v případě práva není míra povinností daná konkrétní osobou právními normami.

Námítka proti tomuto lingvistickému postupu, kterou ve své práci uvádí Josef Macur a její spočívá v tvrzení, že odborné termíny se velmi často sémanticky zcela odchylně od svého původního významu²², není dle mého mínění v tomto případě zcela na místě. Macur v příklad postavený na dvou zcela odlišných významech slova matka je totiž zaváděcí. Autor jej užívá jednou jako označení příbuznosti a jednou v jazyce technickém jako název pro spojovací materiál. Na rozdíl od tohoto pojmu se ale význam pojmu odpovědnosti v právu od svého významu v obecné řeči tak radikálně neliší. Právo jej navíc přesně nevymezuje, jak to činí technické normy. Zatímco tená technické příručky v řádném případě nenapadne dovozovat význam pojmu matka z obecné řeči, v případě adresáta právních norem obsažených v právních předpisech, který toto slovo odpovědnost, si to lze jistě zcela oprávněně představit. To platí zejména v situaci, kdy je přesný význam tohoto pojmu v právním jazyce sporný i mezi odborníky.

Dalším důvodem pro odmítnutí Macurovy námítky je i riziko, že absolutizace takového postupu by byla v rozporu s požadavkem jasného seznáteného práva jakožto prvku právní jistoty.²³ V případě, kdyby významy slov v jazyce právních předpis

²⁰ GERLOCH, Aleš. Teorie práva, 2. vyd., Dobrá Voda : Aleš, 2001, s. 177.

²¹ BOGUSZAK, Jiří; APEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. op. cit. s. 195.

²² MACUR, J. op. cit., s. 70.

²³ Srov. PRAFIÁK, Pavel. Právní jistota v bezvětví a v ústavním. In WINTR, Jan; KYSELA, Jan. Pocta doktoru Marku Antoni ke třicátým narozeninám. Praha : Vlastním nákladem, 2009. s. 73-85.

nemohly být odvozovány z obecné právního jazyka, staly by se tyto předpisy pro většinu adresátů právních norem nesrozumitelnými. Je samozřejmě, že na rozdíl od obecného jazyka se právní jazyk jako jakýkoliv jiný odborný jazyk vyznačuje specifickými požadavky na přesnost, jasnost a určitost používaných pojmů. Bylo by tedy záhodno, aby právo vymezilo pojem odpovědnosti dostatečně přesně. Bohužel avšak jeho legální definice v právním řádu nenalezneme a odvodit jednoznačný význam z používání tohoto termínu v právních předpisech, také není bez problému. Chceme-li tedy považovat právní odpovědnost za právní institut jako například vlastnictví, smlouvu či zastoupení, je nutné význam mimoprávní odpovědnosti přinejmenším zohlednit.

Jak navíc uvádí Jan Hurdík v úvodní studii o odpovědnosti ve Velkém akademickém komentáři k občanskému zákoníku, *š pojem odpovědnosti (í) není výtvorem práva: právem byl akceptován, a to především prost ednictvím literatury, ať v pr b hu 19. a 20. století. Klasické civilní kodexy kontinentální Evropy pojem odpovědnosti užívaly, avšak ó zdá se ó nevymezily jej jako obecnou, avšak sou asn jasn obsahov a rozsahov definovanou, standardní kategorií.*²⁴

Je tedy možné shrnout, že při rozboru významu pojmu odpovědnosti v obecném právním jazyce lze nalézt dvě významové roviny, které se od sebe liší a navzájem se logicky doplňují. Jednání s náležitou bedlivostí (**zodpov dnost**) je do jisté míry stimulováno v domění, že za určitých okolností může nastat pro subjekt nepříznivý stav, kdy mu budou přičítány nepříznivé následky určité skutečnosti (**odpov dnost**). Hranice mezi používáním pojmů zodpov dnost a odpov dnost a slov od nich odvozených nicméně není zcela ostrá²⁵ a přesný význam je nutné vždy odvozovat z kontextu.

2. Právní odpovědnost v římském právu

Při zkoumání soudobých institutů zejména soukromého práva nelze vzhledem ke kořenům kontinentální právní kultury opominout právo římské, z jehož pojmového aparátu, základního systému a institutů současně právo vychází. Zaměříme se tedy na zkoumání právní odpovědnosti v římském právu.

²⁴ HURDÍK Jan. Úvodní studie: Pojem a funkce odpovědnosti ve vztahu k právu. In ELIÁŠ Karel a kol. Občanský zákoník : Velký akademický komentář . Praha : Linde, 2008. s 766.

²⁵ Viz pozn. . 18

Nenalezneme zde pojem, který by se svou mírou abstrakce rovnal dnešnímu termínu právní odpovědnosti. Z hlediska funkčního lze vyjít z úpravy obligací *ex delicto*, které podle právních romanistů stály na samém počátku vývoje obligací jako takových²⁶ a dále pak z mechanismu vzniku nových povinností v případě porušení povinností v rámci obligáčního vztahu.

Jednou z nejstarších obligací bylo tzv. *šnexumō*, které se nejprve užívalo, došlo-li k nedovolenému (protiprávnímu) poškození zájmu druhého. Poškozený byl na jeho základ oprávněn zjednat svémocně nápravu pomocí msty. V rámci rodové společnosti se poškozeným ani kdcem nerozuměla pouze jedna osoba, ale celý jeho rod, resp. rodina. Mstu tedy bylo možné vykonat například na dětech i manželce pachatele.²⁷ Povodně neomezená krevní msta se pak spolu s vývojem společnosti omezovala jednak okruhem osob, které byly oprávněny ji vykonat a na kterých mohla být vykonána, a jednak tím, flek ní bylo zapotřebí předchozího souhlasu veřejného orgánu. Její povodní podoba byla však v některých případech stále zachována. Kradl-li například pachatel v noci a poškozený jej zabil, učinil tak po právu. V případě porušení zájmu poškozeného propadal tedy pachatel do moci poškozeného a ten s ním mohl nalofit dle své libosti. V další vývojové fázi došlo k zavedení zásady odvety, která š omezovala moc poškozeného nad pachatelem v zájmu jisté úm rnosti (*proportionalit*y) mezi protiprávními inem a újmou, která za to postihovala pachatele.²⁸ Ten jifl tedy neodpovídal vfdy celým svým flivotem, ale byl povinen snést pouze takovou újmu, která byla úm rná jeho předchozímu protiprávnímu jednání. Zhruba ve stejné době se také objevuje institut výkupného, který slouffil k tomu, aby se poškozený místo potrestání pachatele spokojil s náhradou újmy v pen zích. Zde zakotvený princip pekuniární kondemnace dnes ozna ovaný asto jako princip relativní náhrady, je i základem pro konstrukci odpovědnosti za škodu podle sou asného civilního práva, by pravd podobně dojde v rámci rekonodifikace k jeho

²⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SK EJPEK, Michal. římské právo. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 212.

²⁷ Pojmu pachatel se dnes užíává zejména v právu veřejném. římské právo však d lilo soukromé a veřejné delikty odli-n .

²⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SK EJPEK, Michal. op. cit. s. 212.

nahrazení principem naturální restituice.²⁹ V zákon dvanácti desek se užití výkupného objevuje například i zlomení údu nebo i krádeží.³⁰

Spolu se zavedením výkupného dostává nový obsah i nexum. Zastává se používání jako určitý způsob zajištění pohledávky z deliktu, v rámci kterého byla osoba z rodiny pachatele (i pachatel sám) převedena do moci porobeného. Ten s ní v případě nezaplacení mohl naloužit dle své libosti. Tento institut byl později používán i k zajištění pohledávek ze smluv.

V případě římského deliktního práva je třeba upozornit na prvotní typovou vázanost deliktu, ke kterému náležela právní žaloba (actio). Ta byla označena podle deliktu, ke kterému náležela. V případě, kdy se tedy porobený domáhal například náhrady škody na své věci, použil jinou žalobu než v případě, kdy byl okraden. Stejně jako v případě kontraktu, kdy obecnou zásadu pacta sunt servanda formulovaly aristotelovské římskoprávní školy, směřovalo římské právo i v případě obligací ex delicto od jejich právní typizace k obecnému uznávání teprve postupně.³¹

Povinnosti, které pachateli deliktu vznikly, spočívaly jednak v náhradě škody a jednak v povinnosti zaplatit pokutu. *Štrvalo delictu, nefl se ve vývoji římského práva prosadila zásada, fl protiprávní in zavazuje především k náhradě škody a teprve potom dává vzniknout nároku na pokutu. Ve starším právu, které svými kořeny tkví ložeť v krevní mstě, měla pokuta (tedy trest) jednoznačně přednost, náhrada škody byla dlouho otázka vedlejší.³²* A koliv je tedy patrný důraz na represivní funkci závazku z deliktu, byl mechanismus jejich fungování s dnešním pojetím odpovědnosti za delikt velmi podobný. Pachateli vznikly na základě jeho protiprávního činu (zásahu do zájmové sféry porobeného) nové povinnosti. Postupně historicky nejprve povinnost snáset krevní mstu, později odvetu, propadnutí své osoby do moci porobeného, i povinnost zaplatit výkupné nebo v pozdější době pak pokutu a náhradu škody.

Jak jsem uvedl v úvodu této kapitoly, vedle obligací ex delicto je možné nalézt paralelu k právní odpovědnosti i v případě **poruění obligací povinností**. Uplatnění

²⁹ Blíže k tomu VLASÁK, Michal. Opustí obanský zákoník princip pekuniární kondemnice? Právní rozhledy. 2008, 2, s. 62-66.

³⁰ římské právo považovalo krádež za ryze soukromoprávní delikt (delictum privatum).

³¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SK JEPEK, Michal. op. cit. s. 214 a 219.

³² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SK JEPEK, Michal. op. cit. s. 110.

vydáním zákona dvanácti desek platil totiž podobný mechanismus jako v případě nexa i v moment, kdy se dlužník slavností slibem (stipulatio) zavázal k určité povinnosti a tuto povinnost nesplnil. V takovém případě odpovídal dlužník věiteli nejprve opět jako v předchozí situaci svou osobou, resp. životem, nebo propadal jeho do moci. Věitel jej pak nejist ji prodal do otroctví, ale mohl jej i zabít. Na rozdíl od nexa se ale tento mechanismus realizoval až v případě porušení primární závazkové povinnosti dlužníkem. Zde máme také, jak ve své práci o odrazu římskoprávní regulace v souasném právu uvádí Alexander Thöndel, vystopovat i původ slova obligace. Latinský koen ligare ó obligare znamená spoutat i svázat. V případě nesplnění závazku pak skutečně dlužník končil v poutech věitele.³³ To také motivovalo dlužníka, aby své obliganční povinnosti zodpovědně plnil. Postupně však byl princip odpovídání vlastní osobou, resp. životem, nahrazen odpovědností majetkovou. V případě nesplnění dluhu mohl tedy věitel odejmout z majetku dlužníka ekvivalent dlužného plnění.

Za povímnutí stojí, třeba koliv je tento mechanismus jasným příkladem právní odpovědnosti, používá se pro její označení v římském právu pojem **ruení**, což je dle mého názoru nesprávné. V učebnici římského práva z pera Jaromíra Kincla tak máme: *šPoeteliovým zákonem (lex Poetelia) bylo ruení osobou zavázaného odstraneno, například se připouštělo pouze ruení dlužníkovým majetkem. Starý název osobní vázanosti šobligatioō (tj. svázání, spoutání) byl však zachován a vztažen na vázanost majetkovou, posléze i na celý poměr, ve kterém se dluh a ruení spojují.ō*³⁴ Tato záměna pojmu souvisí s tím, třeba eská prvorepubliková i poválečná odborná literatura místo pojmu odpovědnosti používala zásadně pojem ruení a institut ruení jakožto zajištění závazku, jak jej známe dnes, nazývala rukojemstvím.³⁵

Dalším zajímavým příkladem odpovědnosti v římském právu je situace, kdy svou povinnost porušil soudce při výkonu své rozhodovací činnosti.³⁶ Pokozený se pak mohl dožadovat zaplacení soukromé pokuty, a to i v případě, kdy tak soudce učinil z pouhé neznalosti. Alexandr Thöndel upozorňuje na zajímavou paralelu s dnešní

³³ THÖNDEL, Alexandr. Římskoprávní definice, maximy, regulace a jejich odraz v souasném právu. Praha, 2010. Dizertanční práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. s. 180.

³⁴ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SK EJPEK, Michal. op. cit. s. 211.

³⁵ SEDLÁ EK, Jaromír. Obliganční právo III. : Mimosmluvní závazky. Brno : eskoslovenský akademický spolek Právník, 1947. s. 22 an.

³⁶ Blíže k tomu SK EJPEK, Michal. Litem suam facere. Právní historické studie. 2007, 39, s. 9-18.

úpravou odpovědnosti za škodu podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem č. 82/1998 Sb. Uvádí jako příklad odpovědnost země za škodu, kterého bylo podle římského práva možné, šv p ípad , že nezjistil správnou vým ru p i prodeji pozemku anebo pochybil p i stanovení hranice (í) flalovat o pln ní interese. Podmínkou odpovědnosti m i e byl jeho zlý úmysl ó dolus.õ³⁷

Lze tedy uzavít, že a koliv římské právo neznalo pojem právní odpovědnosti jako takový, mechanismus vzniku závazk ex delicto i postup v p ípad poru-ení obliga ní povinnosti byl institutu právní odpovědnosti v jeho sank ním pojetí velmi podobný. Na základ poru-ení primární povinnosti, resp. zásahu do právem chrán ného zájmu docházelo ke vzniku nové povinnosti.

3. Funkce právní odpovědnosti

P i hledání funkce institutu právní odpovědnosti je možné zvolit dv metody. Tou první je snaha o co nejv t-í abstrakci, která vede k nalezení obecného smyslu a cíle tohoto institutu. Jak rozvedu níže v kapitole o pohledu na právní odpovědnost po átku 21. století, nejobecn j-í funkce právní odpovědnosti je de facto totoflná s funkcí právní regulace jako celku. Jde o mechanismus, který jednak stimuluje subjekty k chování, které neoprávn n nezasahuje do zájm jiných, a jednak slouží k obnovení rovnováhy zájm v p ípad , kdy k takovému neoprávn nému zásahu dojde. Takovou situaci si lze p edstavit na p íkladu, kdy je idi automobilu hrozbou sankcí veden k zodpov dné jízd a respektování zájm chodc a musí v p ípad , kdy n jakého chodce svou jízdou zraní, za toto zran ní a jeho následky odpovídat. V takovém p ípad se jedná, jak vysv tlím v záv ru deduktivní ásti, o komplexní pojetí právní odpovědnosti podle návrhu nového t íd ní, tedy o dopln ní koncepce sank ní o koncepci aktivní odpovědnosti.

Druhá metoda hledání funkce právní odpovědnosti spo ívá v p ístupu opa ném, tedy ve snaze o definování konkrétních úloh, které institut odpovědnosti v právu má. Ale- Gerloch nap . vyjmenovává p t funkcí právní odpovědnosti. Zmi uje funkci repara ní, satisfak ní, preventivní, represivní a poslední zbytkovou kategorii funkcí

³⁷ THÖNDEL, Alexandr. op. cit. s. 167.

dalších, mezi které patří například funkci signalizační.³⁸ Pod funkcí **reparace** rozumí zejména náhradu majetkové újmy, a to v podobě naturální restituce i náhrady reálné. **Satisfakce** funkcí se pak rozumí náhrada újmy nemajetkového charakteru. V této souvislosti se opět nabízí paralela k právu římskému, které v raném stadiu svého vývoje na tuto funkci kladlo v té době razně na funkci reparace, když například za majetkovou újmu umohl rovněž neadekvátní mstu. **Preventivní** složku, jak uvádí Gerloch, obsahují z určitého pohledu i všechny ostatní funkce právní odpovědnosti a *she t eba* (ji) *posuzovat v celém systému právní prevence a právních záruk.*³⁹ Funkce **represivní** se v různých právních odvětvích projevuje různou měrou. Typická je pro právo trestní. V soukromém právu je represivní funkci právní odpovědnosti možné nalézt v angloamerické právní kultuře, která zná institut tzv. punitive damages⁴⁰, a lze ji vysledovat též v právu římském. Pod **další** funkce je možné kromě funkce signalizační umohl ující získávat zejména porušení právních povinností statistické údaje, jmenovitě například funkci zajišťovací. Ta posiluje důvěru subjektů vstupujících do právních vztahů, že jejich oprávněné zájmy nebudou dotčeny, a pokud ano, že dojde k nápravě.

Zatímco Gerloch klade na první místo funkci reparace, Jiří Těstka ve své práci o odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku klade v té době razně na funkci preventivní, a to jak v generálním, tak ve speciálním smyslu: *šit občanskoprávní úprava působí k cíli, aby se v nich účastníci občanskoprávních vztahů vždy chovali s náležitým zetelem na odvodně potěby a úkoly prevence, v podstatě dvojím způsobem: 1. ve smyslu obecného-generálního odvrácení občanských a organizací od porušení právních povinností majících za následek vznik škody, (it) 2. ve smyslu uskutečnění konkrétního-speciálního opatření směřujícího k odvrácení již hrozící škody in concreto.*⁴¹ Dále pak zdůrazňuje, že i reparace funkce působí vedle svého typického zaměření i v preventivním smyslu.⁴²

³⁸ GERLOCH, Aleš. op. cit. s. 158.

³⁹ GERLOCH, Aleš. op. cit. s. 158.

⁴⁰ Blíže k tomu například KOZIOL, Helmut; WILCOX, Vanessa (eds.). Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives. Wien-New York : Springer, 2009, 340 s. shrnutí: TICHÝ, Luboš. in Bulletin Avokacie 2010, 7-8, s. 66-69.

⁴¹ TĚSTKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha : Academia, 1966. s. 12.

⁴² TĚSTKA, Jiří. Odpovědnost. op. cit. s. 29.

Úfjeji k vymezení funkce právní odpov dnosti p istupuje i Jan Hurdík, který pro ú ely svého výkladu š za odpov dnost ve vlastním smyslu (povafluje) odpov dnost za -kodu, za vady a za prodlení⁴³. Vychází pak z rozli-ení odpov dnosti za zavin né poru-ení právní povinnosti, tedy odpov dnosti subjektivní a odpov dnosti za riziko. Za základ subjektivní odpov dnosti povafluje povinnost k náhrad -kody za spln ní ty podmínek: *š Poru-ení právní povinnosti, vznik -kody, p í inná souvislost mezi poru-ením povinnosti a vznikem -kody a kone n zavin ní jednajícího.*⁴⁴ Funkci této odpov dnosti pak spat uje práv v náhrad zavin n zp sobené -kody, tedy v **reparaci**. V p ípad odpov dnosti za riziko pojímá funkci odpov dnosti jako *š právní protiklad k ekonomickému prosp chu o ekávanému z rizikových aktivit.*⁴⁵ Je zde tedy možné konstruovat funkci **vyvaflovací** (risk ó zisk). Autor dále zmi uje, že posledn jmenovanou funkci je možné spat ovat i v p ípad odpov dnosti subjektu provozujícího innosti, jeř sice nejsou zalořeny na principu ekonomického zisku, ale se kterými je i p esto spojené zvý-ené riziko -kod. Termín zisk podle n j nep edpokládá nezbytn ekonomická kritéria, nýbrř m že mít pouze mravní povahu. Za relativn samostatný typ teorie rizika povafluje dále *š riziko spojené s rozhodovací í výkonnou pravomocí (riziko authority), (í) které vyplývá z pravd podobnosti vzniku -kod z t chto inností a vysoká míra odpov dnosti se váře na vysokou míru pravomocí ur ité funkce í postavení.*⁴⁶

Jakkoliv první metoda vyzdvihuje d leřitost institutu právní odpov dnosti a dává jej do souvislosti s koncepc ními východisky právní regulace, není pro p ílí-nou obecnost jejího výsledku praktická. V p ípad druhé metody je podle p ístupu jednotlivých autor k právní odpov dnosti možné dosp t k rozdílným výsledk m, nebo r zné koncepce kladou d raz na odli-né funkce právní odpov dnosti. A koliv jednotlivé teoretické koncepce právní odpov dnosti rozeberu podrobn afl v následujících kapitolách, není bez zajímavosti jifl na tomto míst uvést, že a koliv lze nap . Ji řho TMvestku bezpochyby za adit mezi zastánce sank ní koncepce právní odpov dnosti, klade ve své práci velký d raz na preventivní funkci právní odpov dnosti. K ní má ale bliflé spí-e aktivním pojetí Viktora Knappa. Jako nejprakti t j-í se tedy z funk ního

⁴³ HURDÍK, Jan. op. cit. s. 770.

⁴⁴ HURDÍK, Jan. op. cit. s. 770

⁴⁵ HURDÍK, Jan. op. cit. s. 771

⁴⁶ HURDÍK, Jan. op. cit. s. 771

hlediska jeví p ístup komplexní, který vyjmenovává ve-keré funkce právní odpov dnosti bez zvy-éného d razu na n které z nich.

4. Dosavadní diskuse o právní odpov dnosti v eské právní v d

4.1 Koncepce aktivní odpov dnosti Viktora Knappa a její kritika

V eské právní v d lze nalézt snahy o vymezení abstraktního pojmu právní odpov dnosti od druhé poloviny padesátých let dvacátého století. Jako první se tímto tématem zabýval **Viktor Knapp**, který v roce 1956 svou prací šN které úvahy o odpov dnosti v ob anském právu⁴⁷ de facto otev el debatu o pojmu právní odpov dnosti. A koliv to explicitn ve své práci neuvádí, vychází Knapp ze smyslu pojmu odpov dnosti v obecném jazyce. Své úvahy totifl za íná základní tezí, že se odpovídá nikoliv za nespln ní povinnosti, ale za její spln ní. Tvrdí tedy, že kdo je povinen, odpovídá za to, že svou povinnost splní a nikoliv ex post za to, že ji nesplnil. To je úvaha postavená na jazykovém výkladu slova odpov dnost v obecné e-tin . Knapp dovozuje, že latentn vzniká právní odpov dnost jifl spolu s povinností. S jejím poru-éním se následn aktivizuje. Subjekt tedy není odpov dný z toho dvodu, že byl stifen právní sankcí, ale naopak je postifen sankcí práv proto, že je odpov dný. Viktor Knapp tvrdí, že individualizovaná odpov dnost vzniká jifl spolu s primární povinností a prochází dv ma fázemi. V první fázi p sobí preventivn vedle primární povinnosti a neprojevuje se. Druhá fáze pak nastává poru-éním primární povinnosti. Tehdy se odpov dnost aktivizuje. Problém obtíflné uchopitelnosti odpov dnosti p ed poru-éním primární povinnosti e-í Knapp jejím ozna ením za latentní. Obecn tedy vymezuje odpov dnost jako hrozbu sankcí. Odpov dnost podle tohoto nazírání p sobí na subjekty tak, že je nutí splnit primární povinnost, anifl by se tato jakkoliv m nila i nastupovala povinnost jiná.

Knappovo pojetí nicmén ena-lo mnoho zastánc a bylo kritizováno z n kolika d vod . První a st flejní d vod spat uje **Marta Knappová**⁴⁸, jeffl svou práci napsala asi deset let po Viktoru Knappovi, ve skute nosti, že v p ípad aplikace této teorie by bylo nutné u deliktní (mimosmluvní) odpov dnosti p ipustit, že *škafldý by se dostával s kaflldým do právního vztahu, jehoffl obsahem by bylo právo a povinnost nep sobit*

⁴⁷ KNAPP, Viktor. op. cit.

⁴⁸ KNAPPOVÁ, Marta. op. cit.

-kodu.⁴⁹ Tato povinnost ale vzniká každému subjektu nabytím deliktů z povahy věci a není tedy podle Knappové možné individualizovat ani jeden ze subjektů takového vztahu.

Na tuto kritiku později reaguje **Josef Macur** pomocí dynamického pojetí práva. Podle něj: *„Toto pojetí (Knappové) předpokládá, že objektivní právo nemůže existovat na zcela abstraktní úrovni, ale že se vyvíjí v závislosti na konkrétní situaci. Vznikají právní vztahy, jejichž obsahem je subjektivní právo jako určitá míra možnosti jednání a subjektivní povinnost jako určitá míra nevyhnutelnosti jednání. Jde však o pojetí statické, které nepřihlíží ke skutečnosti, že právo má dynamickou povahu.“*⁵⁰ Macur pak rozlišuje více kvalitativních úrovní práva. V abstraktní úrovni dochází k rozvíjení subjektivních práv a povinností, resp. k rozvíjení právních vazeb. Pro právní vazby slabší a volnější je charakteristická abstraktní možnost jednání na jedné a abstraktní nevyhnutelnost jednání na druhé straně. V silnějších a užitkových právních vazbách jde pak již o konkretizaci subjektivních práv a dochází tedy ke vzniku právních vztahů. Z toho pak Macur vyvozuje závěr, že sankce právní normy nepůsobí na subjekt jen v rámci právních vztahů, ale i v rámci vazeb volnějších, tedy před porušením jeho povinnosti právo formou hrozby. Macur své závěry shrnuje tak, že *„intenzita práva v rámci právních vazeb není vždy stejná, ale závisí od stupně rozvíjení těchto vazeb. Jinak si uvědomte povinnost zaplatit kupní cenu, když se uzavírá kupní smlouva, a jinak ten, kdo již smlouvu uzavřel.“* Jestliže však subjekt poruší mimozávazkovou povinnost, pak se před jejím porušením nemusel dostat do situace, kdy se intenzita práva v rámci právních vazeb podstatně zvýšila.⁵¹ Z toho pak Macur dovozuje, že předpokladem existence odpovědnosti ve fázi před porušením právní povinnosti není nutné omezovat jen smluvní vztahy.

Z toho vyplývá, že Knappova koncepce aktivní odpovědnosti není v rozporu s tzv. koncepcí sankční,⁵² pouze ji doplňuje. Slovy Macura, *„odpovědnost totiž v případě porušení povinnosti nenastupuje náhle a zcela neekvanilantně. Nutná je předcházení“*.

⁴⁹ KNAPPOVÁ, Marta. op. cit. s. 173.

⁵⁰ MACUR, Josef. op. cit., s. 73.

⁵¹ MACUR, Josef. op. cit., s. 74.

⁵² Viz níže.

ur ité p sobení sank ní normy.⁵³ Tuto teorii lze demonstrovat na p íkladu no ního idi e. V dob , kdy p ed svým domem usedá za volant, p sobí na n j hrozba sankcí pro p ípad, fle by svou jízdou zp sobil –kodu, velmi abstraktn a slab . Jakmile ale p ed sebou uvidí na silnici cyklistu, zpomalí a p izp sobí svou jízdou tak, aby se mu co nejbezpe n ji vyhnul. Tehdy slovy Macura vzniká mezi na–ím idi em a konkrétním cyklistou právní vazba, jejímf obsahem je povinnost cyklistovi nezp sobit –kodu. Právní odpov dnost je v takové právní vazb latentn p ítomna jako hrozba sankcí pro p ípad, fle by idi svou povinnost poru–il a ne– astného cyklistu z kola srazil.

Stejným zp sobem lze pomocí dynamického pojetí p sobení objektivního práva reagovat i na druhou námitku proti Knappov koncepci. Podle té bychom v p ípad aktivní koncepce odpov dnosti museli nutn doplnit obsah právního vztahu, který tvo í subjektivní práva a povinnosti, o nový prvek ó o odpov dnost ve své skryté podob . Ta se aktivizuje v moment poru–ení právní povinnosti. Podle Marty Knappové je t eba se s otázkou odpov dnosti jakofito sou ástí právního vztahu vypo ádat *šbu tak, fle zrevidujeme celou dosavadní koncepci právního pom ru, anebo tím, fle soudíme, fle odpov dnost je prvkem právnímu pom ru cizím, který vzniká nikoliv spolu s povinností, nýbrfl poru–ením povinnosti a dává vznik novému právnímu vztahu ó odpov dnostnímu.*⁵⁴ Podle Macura není nutná revize obsahu právního vztahu, ale revize *štradi ního, nep ípustn zjednodu–ujícího a statického pojetí p sobení objektivního práva na lidské chování.*⁵⁵

Dopl ní obsahu primárního právního vztahu o dal–í prvek, tedy o odpov dnost, v–ak není zdaleka tak exotické, jak by se mohlo na první pohled zdát. P íkladem m fle být pojetí právního vztahu v n meckém civilním právu, kde vedle povinnosti splnit dluh (šSchuldō) existuje je–t odpov dnost za toto spln ní (šHaftungō). Teoretici ob anského práva Dieter Medicus a Stephan Lorenz ve své u ebnici doslova pí–í: *šSkute nost, fle dlufník musí dostát svému závazku, je ozna ována jako šOdpov dnost÷ Dluh je tedy dnes zpravidla spojen s odpov dností; odpov dnost je mofné nazvat jako stín dluhu.*⁵⁶

⁵³ MACUR, Josef. op. cit., s. 74.

⁵⁴ KNAPPOVÁ, Marta. op. cit., s. 174.

⁵⁵ MACUR, Josef. op. cit., s. 74.

⁵⁶ *šDaß der Schuldner derart für seine Verbindlichkeit eintehen muß, nennt man šHaftungō: Die Schuld ist heute also regelmäßig mit der Haftung verbunden; man kann die Haftung den šSchatten der Schuldō*

Jako příklad dluhu, za který dlužník neodpovídá, je možné uvést typicky naturální obligace. Podrobnému rozboru české koncepce odpovědnosti v ní samostatnou kapitolu.

Tato námitka proti Knappově koncepci zdůrazňuje státní donucení jakožto prvek odpovědnosti. Marta Knappová doslova píše: *š Dlužníkovi hrozí netoliko hmotná právní sankce, nýbrž také a především státní donucení ke splnění. Z toho plyne jednak to, že moment hrozby není differentia specifica pro odpovědnost, a dále to, že je dán i tam, kde o odpovědnost nejde.*⁵⁷ Jak však oponuje i Macur, je nutné zdůraznit, že důsledky porušení právní povinnosti mohou nastávat paralelně v několika právních odvětvích. Není tedy nijak v rozporu s koncepcí aktivní odpovědnosti, když připustíme, že hrozba sankcí se projevuje i jinak než ve formě odpovědnosti.

Konečně tvrdá výtky proti Knappově koncepci poukazuje na to, že hrozba sankcí směřuje možnost se skutečně stát. *š Hrozba sankcí vzniká (přínejméně u smluvní povinnosti) skutečně spolu s povinností, ovšem může být nanejvýš první fáze odpovědnosti, která existuje mimo právní vztah. Nejedná se tedy jeť o odpovědnost ve vlastním slova smyslu, nebo nemá žádnou právní relevanci: oprávněný nemůže na povinném z titulu odpovědnosti v této fázi nic požadovat, resp. o nic více nežli z titulu povinnosti. Teze, že odpovědnost vzniká spolu s povinností, směřuje možnost se skutečně stát.*⁵⁸ I tato námitka je důsledkem názoru, že objektivní právo nemůže působit na subjekty jinak než prostřednictvím právních vztahů. Macur opět zdůrazňuje, že působení právní normy má právní povahu i tehdy, vyvolává-li právní vazby slabší a volnější. Jako příklad uvádí působení norem trestního práva, které jistě není omezeno jen na případy, kdy jsou tyto normy porušovány. *š Jistě nelze říci, že normy nepůsobí, nejsou-li porušovány.*⁵⁹ Význam právních sankcí totiž není možné vidět jen v jejich realizaci, ale naopak v tom, že stimulují povinné subjekty k žádnému plnění svých povinností.

nennen. MEDICUS, Dieter; LORENZ, Stephan.: Schuldrecht I : Allgemeiner Teil. 18. Auflage. München : C.H.Beck, 2008. s. 9.

⁵⁷ KNAPPOVÁ, Marta. op. cit., s. 174.

⁵⁸ KNAPPOVÁ, Marta. op. cit. s. 174.

⁵⁹ MACUR, Josef. op. cit., s. 75.

4.2 Sank ní pojetí odpov dnosti Marty Knappové

Velmi zajímavá a obsáhle pojednává o právní odpov dnosti **Marta Knappová**. Ve své monografii v nované ob anskoprávní povinnosti a odpov dnosti, podrobila nejprve podrobné analýze pojem právní povinnosti, v-ech možných následk jejího poru-ení a nakonec pojem právní sankce.⁶⁰ Na základ této studie dospívá k záv ru, *že š za sankci lze v ob anském právu považovat p ípady, kdy v d sledku poru-ení právní povinnosti nastává (1) zm na primární právní povinnosti co do dosp losti, (2) vznik nové (sekundární) právní povinnosti, (3) p echod nebezpe í nahodilé zkázy, ztráty a po-kození v ci, (4) neplatnost právního úkonu, (5) ztráta práva, resp. skute nost, fle právo, které by jinak vzniklo, nevznikne.*⁶¹ Od právní sankce ale Knappová odli-uje právní odpov dnost, která je podle ní k sankci ve vztahu inkluze. Vychází z toho, *že odpov dnost je vfdy povinností v í jinému subjektu. Ta je p í azena k povinnosti primární jako následek jejího poru-ení. Tomuto kritériu z p ti uvedených typ sankcí odpovídá pouze jediný ó vznik nové (sekundární) právní povinnosti. Podle autorky je tedy právní odpov dnost pouze podmnožinou sankce, nebo odpov dností je pouze ta sankce, která spo ívá ve vzniku nové sank ní povinnosti. Dále pak Knappová up es uje, *že š ze sankce, která spo ívá ve vzniku odpov dnostní povinnosti a je tedy sama odpov dností, vzniká vfdy téfl n jaké právo, které je ve vztahu k odpov dnostní povinnosti korelativní. Odpov dnost je tedy netoliko povinnost, nýbrfl právní vztah. Rozhodující pro pojem odpov dnosti je v-ak v tomto právním vztahu povinnost, takfle je možno považovat odpov dnost za odpov dnostní, resp. sank ní povinnost.*⁶²*

Marta Knappová se dále zabývá právním d vodem vzniku odpov dnosti. V této souvislosti e-í konkrétn otázku, zda lze pod pojem odpov dnosti, jak jej vymezila, za adit i odpov dnost za riziko í výsledek (nap . povinnost nahradit -kodu vzniklou pořlárem v provozu zvlá-t nebezpe ném), která m fle vzniknut í bez protiprávního úkonu. V tomto p ípad dochází autorka k záv ru, *že se nem fle jednat o sekundární povinnost, nebo ta pojmov vyfladuje existenci n jaké povinnosti primární a následn její poru-ení. V tomto p ípad se tedy jedná o zvlá-tní povinnost primární, tedy o mimoodpov dnostní vztah, který spo ívá v primární povinnosti nahradit -kodu.*

⁶⁰ KNAPPOVÁ, Marta: op. cit s. 180-197.

⁶¹ KNAPPOVÁ, Marta. op. cit s. 196.

⁶² KNAPPOVÁ, Marta. op. cit. s. 199.

Marta Knappová totiž na základě své monografie odmítá koncepci relativních a absolutních právních vztahů a tvrdí, že povinnost vůči ostatním subjektům je nemyslitelná stejně tak jako povinnost vůči sobě samému.

Co do vztahu odpovědnosti a sankce navazuje na práci Marty Knappové **Josef Macur**, jehož pojetí odpovědnosti, které podrobně popsal ve své práci *„Odpovědnost a zavinění v občanském právu“*, lze také přičítat do skupiny sankčních koncepcí. Podle Macura platí, že pokud sankce znamená zatížení subjektu, na nějž dopadá, určitými nepříznivými následky, pak tyto nepříznivé následky se musí projevit v právní formě. Touto právní formou je vždy povinnost takové následky snáset, a to povinnost vůči neurčitě mnohým subjektům. Z této teze autor dovozuje, že všechny případy sankce, které popisuje Marta Knappová, mají formu subjektivní povinnosti, nebo konstatuje, že o právní vztah se jedná i v případě, *„šedje-li ke konkretizaci subjektu pouze na jedné straně tohoto vztahu, kdežto druhou stranu tvoří mnohina nekonkretizovaných subjektů“*.⁶³

Otázku existence subjektivních práv mimo právní vztah řeší Macur opět pomocí výše zmíněné teorie právních vazeb, resp. dynamického pojetí působení právních norem. Zde vychází z toho, že *„působení objektivního práva ve společnosti se uskutečňuje prostřednictvím právních vazeb, vyjadřujících vnitřní rozpornou, dialektickou jednotu zájmů účastníků těchto vazeb. Jinou otázkou je, zda se mohou tyto právní vazby realizovat na úrovni právních vztahů“*. Právní vazby pak autor dělí na silnější a uhlí na jedné straně, tedy právní vztahy, a na slabší a volnější na straně druhé. Volnější a slabší právní vazby představují abstraktní možnost jednání (právo) i abstraktní nevyhnutelnost jednání (povinnost). Nakonec tedy dochází k závěru, že uplatnění každé sankce spadá v jedno se vznikem právní odpovědnosti. Mezi sankcí a odpovědností však rozlišuje. Sankce je podle Macura *„ustanovením objektivního práva a odpovědnost je pak právní povinnost subjektu, který porušil právní povinnost a má snáset nepříznivé následky stanovené sankcí“*.⁶⁴

⁶³ MACUR, Josef. op. cit., s. 61.

⁶⁴ MACUR, Josef. op. cit., s. 61.

4.3 Systematika koncepcí právní odpovědnosti dle Josefa Macura

Z doposud publikovaných prací v nujících se problematice institutu právní odpovědnosti je nejobsáhlejší právní autor, jímž vytvořil Josef Macur. Ten zde shrnul dosavadní diskusi a předložil pohled dosavadních přístupů k institutu právní odpovědnosti a zejména pak jejich klasifikaci. Zatímco slovenský právní teoretik Ľubomír Luby rozlišuje pouze dvě možné koncepce právní odpovědnosti, a sice odpovědnost jako hrozbu sankcí na jedné straně a odpovědnost jako následek porušení právního vztahu na straně druhé⁶⁵, Macur sám rozlišuje již **pět různých koncepcí**. Svědčí o tom, že i když se kritizuje za to, že do jedné skupiny zahrnuje i značně nesourodé teorie. Na jejich obranu je nicméně třeba podotknout, že Macur zavádí ve své klasifikaci kategorie, do kterých patří pouze zahraniční, zejména pak Ruské autory, jejichž pojetí odpovědnosti je nutné chápat v souvislosti se socialistickým vnímáním práva.

Jako základní diferenciativní kritérium slouží Macurovi tři prvky dle jeho názoru v institutu právní odpovědnosti obsažené: prvek společenského odsouzení, nepříznivých následků a státního donucení. *„Prvek společenského odsouzení je výrazem toho, že narušení práva společným subjektem je spojeno s určitou reakcí společnosti na protispoléenské jednání. (tj.) Prvek nepříznivých následků vyjadřuje skutečnost, že reakce nezůstává na úrovni morálního odsouzení subjektu, ale vyvíjí účinný tlak na sobě jeho zatížením určitými nepříznivými následky v materiální nebo osobní oblasti. Konečně prvek státního donucení znamená použití nebo možnost použití násilí v rámci organizované a právním řádem regulované činnosti státu.“*⁶⁶ Macur na základě těchto tří prvků přistupuje ke klasifikaci jednotlivých koncepcí právní odpovědnosti. Vymezuje jednotlivé koncepce podle toho, jaký význam připisují jednotlivým prvkům.

⁶⁵ LUBY, Ľubomír. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve, Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958. cit. podle MACUR, Josef., op. cit., s. 12.

⁶⁶ MACUR, Josef. op. cit., s. 15.

Koncepce	Společenské odsouzení	Nepříznivé následky	Státní donucení
- komplexní	+	+	+
- mocenské	ó	ó	+
- sankční	ó	+	ó
- aktivní odpovědnosti	+	ó	ó
- extenzivní	zvláštní kategorie		

Macurova systematika koncepcí právní odpovědnosti.

4.3.1 Koncepce komplexní

Do kategorie komplexních koncepcí řadí Macur výlučně koncepce ruských autorů z 50. let 20. st. (O. S. Ioffe, I. S. Samošenko, S. S. Alexejev a další). Podle těchto koncepcí je pro právní odpovědnost nezbytné, aby obsahovala všechny tři zmíněné prvky. Pokud některý z nich není přítomen, nelze říci o právní odpovědnosti.

V první řadě je podle zastánců komplexní koncepce nezbytný **prvek státního donucení**. Právě v něm, resp. v jeho možnosti, podle tohoto postupu spoívá právní sankce za porušení právních norem, která je pro odpovědnost charakteristická. Na první pohled jasný problém tohoto výroku, totiž že sankce právní normy je velmi často plněna dobrovolně, tedy bez státního donucení, není auto i tvrzením, že prvek státního donucení může být v právní odpovědnosti obsažen i potenciálně. Není tedy podle nich nutné, aby došlo k samotnému faktickému výkonu. Nezbytná pro právní odpovědnost je ale vždy přítomnost hrozby státního donucení. Některí auto i podle Macura pak dospívají i k takovému závěru, že i dobrovolné plnění je myslitelné pouze v případě hrozby státního donucení. V případě jeho absence by subjekt nikdy neplnil. Plnil-li totiž subjekt dobrovolně, aplikuje státní donucení de facto sám na sebe. Jako příklad uvádí Macur odnětí vci držiteli v dobré víře. Samotný prvek státního donucení, jehož podrobnější kritice je věnován prostor v rámci kapitoly o mocenských koncepcích, však pro vymezení institutu právní odpovědnosti dle zastánců komplexních koncepcí nestačí. Je tedy nutná přítomnost dalších zesilujících prvků.

Podle zastánců tohoto pojetí *šprotiprávní jednání vždy odporuje normám morálky*⁶⁷, z čehož auto i vyvozují nezbytnost přítomnosti **spole enského odsouzení** v každém případě aplikace sankce, a tedy i v případě právní odpovědnosti. Pominu-li ne zcela jasnou logickou konstrukci této úvahy o tom, že pokud je totiž společenské odsouzení vlastní každé právní sankci, není třeba je uvádět jako zprávesudný prvek, neboť pak nedosáhneme přesného vymezení o tom, jak problém nastává, jak upozorňuje i Macur, v případech odpovědnosti bez zavinění. Zastánci komplexní koncepce právní odpovědnosti nicméně spatřují prvek společenského odsouzení i v tomto případě. Dosahují toho pomocí teorie společenské stimulace, tedy jakýmsi obrácením i zobecněním společenského odsouzení. Doslova pak tvrdí, že *příslušné společenské stimulace je v případech objektivní odpovědnosti šnaopak dosahováno zvýhodněním (odměnou) subjektu, který uskutečnil žádoucí výsledky*.⁶⁸

Prvek společenského odsouzení se může jevit je-li problematika jím, zpochybníme-li jeho výchozí předpoklad, a sice že veškeré protiprávní jednání je zároveň i jednáním amorálním. Vztah práva a morálky představuje tematiku, která zdaleka překračuje rozsah i téma mé práce. Ve stručnosti lze však odkázat na klasickou tezi oddělitelnosti, podle které je nutné rozlišovat otázky, jaké právo je od otázek, jaké má právo být. Z této teze lze snadno vyvodit, že morální kvalita nemusí být nutnou podmínkou právní platnosti. Za zmínku stojí také tzv. Radbruchova formule, podle které soudce, jenž by měl aplikovat zákon hrubě porušující princip spravedlnosti a lidské rovnosti, musí vycházet z této spravedlnosti a literu zákona ignorovat jako tzv. bezprávní právo (*unrichtiges Recht*).⁶⁹

Pochopení **prvku nepřiznivých následků**, jak mu rozumí auto i, je-li Macuradí do kategorie zastánců komplexní koncepce, vyžaduje přiblížení jejich chápání rozdílu mezi právní odpovědností a právní sankcí. *Vznik nepřiznivých právních následků není obecným znakem sankce, ale je určujícím a nezbytným znakem právní odpovědnosti. (í) Tato odpovědnost vždy znamená určitou újmu v majetkové nebo osobní sféře*

⁶⁷ MACUR, Josef. op. cit, s. 20.

⁶⁸ MACUR, Josef. op. cit, s. 21.

⁶⁹ RADBRUCH, Gustav. Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht. Süddeutsche Juristenzeitung 1946, 105 (107) i Gesamtausgabe, Band 3: Rechtsphilosophie III. Heidelberg : C.F.Müller, 1990. s. 83 a násl. Blíže k tomu také např. SOBEK, Tomáš. Nemorální právo, Praha-Plzeň : Aleš, 2010. 423 s.

*narušitele práva.*⁷⁰ Jako předklad sankce bez nepříznivých právních následků lze podle Macura uvést vynucení reálného plnění, které nepředstavuje újmu v majetkové i osobní sféře narušitele práva. Tato újma spoívá pak ve zbavení práva i v uložení nové povinnosti vedle i namísto původní. Tato povinnost však musí být materiální povahy, nemůže tedy například představovat povinnost snést státní donucení.

Lze tedy shrnout, že odpovědnost je dle zastánců tohoto pojetí taková právní sankce, která spoívá ve vyvolání nepříznivých následků ve formě zbavení subjektivních práv i uložení doplňujících povinností. Prvek státního donucení a společenského odsouzení je pak spatřován v samotném pojmu sankce.

4.3.2 Koncepce mocenské

Zastánci mocenské koncepce právní odpovědnosti byli vedeni snahou o maximální zveřejnění tohoto institutu a hledáním jeho podstaty bez ohledu na právní odvětví. Macur jmenuje v této souvislosti zejména práci S. N. Bratuse, výsledkem jeho výzkumu je závěr, že *šprávní odpovědnost je splnění povinnosti na základě státního nebo jemu podobného společenského donucení.*⁷¹ Donucením se pak rozumí pouze takové, které je skutečně fyzické a finální, nikoliv tedy například psychické donucení spoívající v hrozbě nepříznivých následků. Zastánci této koncepce tedy za právní odpovědnost nepovažují například dobrovolné splnění povinnosti nahradit škodu.

Sám Macur vytýká této koncepci skutečnost, že zcela opomíjí diferenciaci mezi povinnostmi primární a sekundární, nebo *šsankní charakter přiznává pouze fyzickému (faktickému) donucení ke splnění právní povinnosti, nepřiznává však tento charakter jiným povinnostem, které rovněž vznikají jako důsledek porušení práva, a konstruuje rozdíly tam, kde ve skutečnosti takové základní diferenciace není.*⁷² Právní odpovědnost v tomto pojetí tedy nepředstavuje právní vztah, ale jakýsi atribut povinnosti ve fázi její realizace spoívající v tom, že není plně dobrovolná.

Macur v této souvislosti nabízí zajímavou paralelu mezi tímto pojetím odpovědnosti a římskoprávní občanskou ochranou hmotných subjektivních práv.

⁷⁰ MACUR, Josef. op. cit., s. 21.

⁷¹ MACUR, Josef. op. cit., s. 37.

⁷² MACUR, Josef. op. cit., s. 44.

š ímské právo chápal proces jako funkci hmotného práva. To znamená, že proces se jevil jako součást hmotných právních subjektivních oprávnění. (í) V římském právu bylo dokonce považováno za skutečné hmotné právo v objektivním smyslu jen takové právo, kterému příslušela v systému říšských úřadů *actio*.⁷³ Pak dodává, že v současné době je ovšem civilní právo procesní odděleno a ochranu subjektivních práv i jejich vynutitelnost tedy nelze chápat jako jejich atributy hmotného práva.

Prvek státního donucení v rámci chápání civilní právní odpovědnosti je z dnešního pohledu více než problematický. Zastánci mocenské, a tedy i komplexní koncepce lze vytknout poměrně nepříjemné zvláštnosti přítomnosti státního donucení v případech, kdy je povinnost vznikává na základě realizace sankce plně dobrovolně. Nejmarkantnější je pak situace v případě plnění z titulu přírodní obligace. Tedy v moment, kdy povinný subjekt plní svou povinnost, přestože nehrozí ani hypotetické riziko státního donucení, protože naprosto k promlčení jeho povinnosti. Základním nedostatkem těchto koncepcí je podle mého názoru snaha nalézt společné znaky právní odpovědnosti například soukromým a veřejným právem.

4.3.3 Koncepce sankcí

Společným jmenovatelem teorií patřících do této skupiny je právě to, že chápou právní odpovědnost jako následek porušení právní povinnosti a tím ji v podstatě totožují se sankcí. S výjimkou Viktora Knappa lze do této kategorie zařadit v podstatě všechny významné české autory, kteří se zkoumáním právní odpovědnosti zabývali. Odpovědnost podle zastánců této koncepce vzniká tehdy, byla-li porušena nějaká právní povinnost, pokud toto porušení má za následek realizaci sankce.

Podle ⁷³Macura Lubyho, který svou práci publikoval dva roky po Viktoru Knappovi je *šobanskoprávní odpovědnost a obanskoprávní sankce totéž*.⁷⁴ Rozdíl mezi odpovědností a jinou závazkovou povinností spatřuje Lubyho v jejich cíli, resp. funkci. Odpovědnost má na rozdíl od primární povinnosti cíl reparační, satisfakční, případně represivní. Jak ale upozorňuje Macur, Lubyho koncepce vylučuje

⁷³ MACUR, Josef. op. cit., s. 48.

⁷⁴ LUBY, ⁷³Macur. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve, Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1958. s. 43, cit. podle MACUR, Josef. op. cit. s. 51.

možnost konstruovat takové sankce, které nejsou zároveň odpovědností. Příkladem může být zejména neplatnost právního úkonu, kterou Luby také považuje za odpovědnost.

Jiří Vestka, který své pojetí odpovědnosti publikoval ve své monografii *„Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku“*, zastává názor, že *„nepříznivý následek plynoucí z sankce složenou plynoucí z právních normy lze obecně nazvat odpovědností podle hmotného občanského práva (občanskoprávní odpovědností) neboli také sankcí ve smyslu hmotného občanského práva (občanskoprávní sankcí)“*.⁷⁵ Podstatu odpovědnosti spatřuje Jiří Vestka ve vzniku nové povinnosti jakožto následku porušení povinnosti plynoucí. Tato má pak podle Vestky funkci preventivní, výchovnou, reparativní a výjimečně též represivní.

Do kategorie autorů příkladem k sankční teorii patří Josef Macur samozřejmě i Marta Knappová, jejímuž pojetí právní odpovědnosti jsem se podrobně věnoval ve zvláštní kapitole.

Ze sankční koncepce vycházejí i souasní přední právní teoretici. Ale Gerloch tak definuje právní odpovědnost jako *„zvláštní formu právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy“*.⁷⁶ Dále pak upozorňuje na dvě možnosti, jak je možné na odpovědnost nahlížet. Na jedné straně lze podle něj odpovědností rozumět povinnost strpiti následky za porušení povinnosti stanovené právními normami a na straně druhé pak samotné uplatnění nepříznivých právních následků.⁷⁷ Jiří Boguszak ve své učebnici teorie práva charakterizuje právní odpovědnost takto: *„právní odpovědnost se rozumí povinností strpiti následky stanovené právními normami, v rámci odpovědnostního právního poměru. Právní odpovědnost je pak zpravidla spojena se vznikem nové (sekundární) povinnosti, a to v důsledku zaviněného porušení povinností plynoucí“*.⁷⁸ I další autoři definují právní odpovědnost v souladu se sankční koncepcí, přičemž podtrhují odlišení samotné sankce a právní odpovědnosti. V pražské učebnici občanského práva je tak

⁷⁵ VESTKA, Jiří. *Odpovědnost*. op. cit. s. 37.

⁷⁶ GERLOCH, Aleš. op. cit., s. 156 i heslo Právní odpovědnost v *Právnickém slovníku*, Praha : C.H. Beck, 2003. s. 710.

⁷⁷ blíže viz GERLOCH, Aleš. op. cit. s. 156.

⁷⁸ BOGUSZAK, Jiří; APEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. op. cit., s. 195.

odpovinnost definována jako *š následný (sekundární) nepříznivý následek, který vznikl ať porušením primární právní povinnosti neboli protiprávním úkonem a který je předvídan v sankční složce právní normy obanského práva. Tento nepříznivý následek, který postihuje rušitele primární právní povinnosti, spoívá ve vzniku právní povinnosti, kterou tento rušitel předtím neměl, neboli ve vzniku nové právní povinnosti.*⁷⁹

Z uvedeného vyplývá, že zastánci sankční koncepce odpovědnosti váží na sankci právní normy. Samotné přesné vymezení odpovědnosti se však může lišit. První možností je naprosté ztotožnění sankce a odpovědnosti (Luby). Ve druhém a tím pádem definují auto i právní odpovědnost jako realizaci sankce, resp. jako povinnost tuto realizaci strpět (Macur, Westka, Boguszak, Gerloch). Třetí a nejužívanější přístup pak omezuje předchozí variantu pouze na takové případy, kdy jde o sankce za porušení povinnosti z právního vztahu a tato sankce spoívá ve vzniku nové právní povinnosti vůči konkrétně určenému subjektu (Knappová).

4.3.4 Koncepce aktivní odpovědnosti

Auto i zařazení do této skupiny považují podle Macura za výlučnou i minimálně nejpodstatnější složku právní odpovědnosti společenské odsouzení. Toto odsouzení představuje především společenský tlak na subjekt. Ten je pak podle těchto teoretiků dleflitý i v době před případným porušením právní povinnosti, kdy se uplatňuje v rámci primární povinnosti a působí na subjekt, aby plnil úkoly a v as. Toto pojetí právní odpovědnosti tedy zahrnuje dvě složky, prospektivní a retrospektivní, tak jak jsou zmíněny výše v kapitole věnující se pojmu odpovědnosti v obecné teorii.

Jedním z argumentů, pro které lze přiklonit právě k tomuto názorovému proudu, je právě skutečnost, že takto chápaný pojem právní odpovědnosti nejlépe odpovídá jeho nejobecnějšímu smyslu. Velká část koncepcí právní odpovědnosti je totiž právě s obecným významem tohoto slova v rozporu (zejména pak, koncepce mocenské i komplexní). Tuto skutečnost kritizuje i Macurem citovaný ruský právní teoretik V. A. Tarchov. Ten ve své práci přehlídá k faktorům psychologickým, etickým a lingvistickým, přičemž uvádí: *šNelze předpokládat, že právní odpovědnost se vztahuje*

⁷⁹ KNAPPOVÁ, Marta; WESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. Obanské právo hmotné, Svazek II, 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, 2005. 612 s.

*pouze k minulému a znamená pokárání, kdežto odpovědnost ve vztahu k nastávajícímu, budoucímu (tedy zodpovědnost) má povahu morální nebo jiné, nikoliv v-ak právní regulace.*⁸⁰ Z toho dovozuje, že zaměření výzkumu odpovědnosti na její retrospektivní aspekt je neodvodným omezením.

Macur v-ak koncepci aktivní odpovědnosti kritizuje. Jedním z důvodů je pro něj neuchopitelnost odpovědnosti jakožto složky primárního právního vztahu. Autor se ptá, *šjaký je právní charakter aktivní odpovědnosti. (í) Kdyby skutečně byla obsahem primárního právního vztahu, musela by nabýt právní formu a být tedy určitým druhem povinnosti.*⁸¹ Pokud by tedy podle Macura vystupovala vedle primární povinnosti v rámci právního vztahu ještě nějaká další povinnost ve smyslu aktivní odpovědnosti, musely by být obě tyto povinnosti nejen psychologicky i eticky, ale především právně rozlišitelné. Dalším důvodem k jeho kritice je i jeho úvaha o odlišování odborného a obecného významu pojmů, kterou jsem rozebral v kapitole o odpovědnosti v obecné části. Macur doslova říká: *šP i výzkumu podstaty právní odpovědnosti neměly být rozhodující lingvistická úvaha o významu slova šOdpovědnost÷ (í) Je známo, že odborné termíny se mohou podstatně odchýlit od povodního, obecného významu p íslu-ného slovního výrazu.*⁸²

Za zastánce aktivní odpovědnosti v české právní vědě máme v souladu s Macurem označit samozřejmě Viktora Knappa, jehož koncepci jsem v nově zvláštní kapitole.

4.3.5 Koncepce extenzivní

Jako příklad autora patří do této nepřesně definovatelné skupiny uvádí Macur polského právního teoretika W. Warkalla, který dodává, *že základní východiska, jež přijímají zastánci těchto koncepcí, v-ak vzbuzují určité výhrady.*⁸³ Do popředí pozornosti této koncepce se dostává kompenzační charakter právní odpovědnosti. Její zastánci si vědomí skutečnosti, že povinnost k náhradě kody

⁸⁰ TARCHOV, V. A. Otvetstvennost po sovetskom grafdanskom pravu. Sarlatov, 1973. s. 8,9. cit. podle: MACUR, Josef. op. cit., s. 77.

⁸¹ MACUR, Josef. op. cit., s. 70.

⁸² MACUR, Josef. op. cit., s. 70.

⁸³ MACUR, Josef. op. cit., s. 79.

se postupně za jiná vztahovat nejen na subjekty, které škodu nezavinily, ale dokonce na subjekty, které nejsou s poškozeným v žádném právním vztahu. *Šodpov dnost asto zat fluje subjekty, které jako by se profesionálně zabývaly poskytováním náhrady za škodu, kterou způsobily jiné osoby.*⁸⁴ Odpovědností lze tedy podle této koncepce rozumět vznik povinnosti k náhradě škody. Právní vztahy vzniklé z odpovědnosti jsou pak vztahy mezi poškozeným a osobou povinnou škodu nahradit nehledě na to, kdo ji způsobil. V jejich rámci pak lze vydat speciálně odpovědnost garantní, pro kterou je charakteristické, *šfe jde o škodu způsobenou buřur itou osobou, nebo n jakou událostí a fe náhradu poskytuje subjekt, jemuž v žádném smyslu nelze přičítat způsobení škody.*⁸⁵ Jako příklad slouží nejlépe institut pojistné škody, kdy povinným subjektem nahradit škodu je pojistovna. Jak ale upozorňuje Macur, problém těchto koncepcí spočívá v tom, *fe šmnohé formy uplatnění ekonomické kompenzace nemají odpovědnostní charakter.*⁸⁶ Jedná se tedy spíše o jakési způsobu odkodnění než o právní odpovědnost. Další námitku proti takto pojímané odpovědnosti vznášejí i Jan Hurdík, který upozorňuje na snížení intenzity preventivního působení takto pojaté odpovědnosti.⁸⁷

4.4 Recentní pohled na odpovědnost po ústí 21. století

V devadesátých letech ustoupila teoretická diskuse o právní odpovědnosti do pozadí a k její obnově došlo až na přelomu století. V odborných pracích z této doby, které rozbírají aspekty právní odpovědnosti v konkrétních právních odvětvích, převládá její sankční pojetí.⁸⁸ Za nejvýznamnější přínos k teoretickému pojetí je možné považovat příspěvek **Jiřího Handlara**, který nabízí východisko z terminologických rozepí pomocí uflívání pojmu odpovědnosti jakožto obecného (nikoliv odborného) termínu. Handlar ve svém článku *šPrávní odpovědnost ó netraditní zamyšlení*

⁸⁴ MACUR, Josef. op. cit., s. 79.

⁸⁵ MACUR, Josef. op. cit., s. 82.

⁸⁶ MACUR, Josef. op. cit., s. 87.

⁸⁷ HURDÍK, Jan. op. cit. s. 772.

⁸⁸ Viz například ELIÁŠ Karel. K některým otázkám odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností. *Právník*, 1999, . 4, s. 298–331 nebo BREJCHA, Aleš. *Odpovědnost v soukromém a ve veřejném právu*. Praha : CODEX Bohemia, 2000, 417 s.

nad tradičním pojmem⁸⁹ publikovaném v roce 2004 doslova říká: *š V úvahu p ichází varianta, fle by pojem odpov dnost byl p ijmán právní teorií i praxi nikoli jako právní, ale pouze jako obecný pojem, tj. jako pojem, který nemá specifický právní obsah, ale je v právu poufíván ve svém obecném významu.*⁹⁰ Na podporu tohoto názoru nabízí autor n kolik argument . Tvrdí například, fle chápání pojmu odpov dnosti ve v-ech jeho rovinách ne iní v rámci komunikace (ani komunikace právní) fládné obtífle. Dále pak uvádí, fle zavedené instituty jako je například odpov dnost za -kodu i za vady jsou definovány speciálně a není tedy nutné k jejich vymezení poufívat pojem obecné právní odpov dnosti. Nakonec autor dodává, fle *š uvedení p ístup o odpov dnosti v právu neznamená v fládném p ípad bagatelizaci i pop ení významu odpov dnosti v právu, naopak umofl uje chápat odpov dnost v právu v celé -í i tohoto pojmu a hovo ít o ní opravdu ve v-ech p ípadech, kdy právní subjekt skute n za n co odpovídá.*⁹¹

Handlarovo východisko spo ívající zjednodu-eno e eno v rezignaci na snahu o definování n eho nedefinovatelného lze s trochou nadsázky shrnout ve Wittgenstein v výrok *š O em nelze mluvit, o tom se musí ml et.*⁹² Toto e-ení je elegantní, av-ak p íli- jednoduché. Nesouhlasím navíc s jeho tvrzením, fle *š právní odpov dnost nebyla vytvo ena právní v dou k pojmenování ur ítého právn relevantního obsahu.*⁹³ Podle mého názoru je zodpov dnost (v prospektivním smyslu) a odpov dnost (ve smyslu retrospektivním) pojmovou sou ástí práva a koneckonc i jakéhokoliv jiného normativního systému. Práv hrozba sankcí a s ní spojená zodpov dnost na jedné stran a vznik odpov dnosti adresát právních norem, kte í poru-í stanovené povinnosti, na stran druhé je totiž jednou ze základních vlastností práva. Z funk ního hlediska si tak právo bez odpov dnosti nelze p edstavit. Jak uvádí v komentá í k ob anskému zákoníku Jan Hurdík: *š Funkce právní odpov dnosti p edstavuje vlastní smysl a cíl p sobení tohoto institutu v systému právní regulace*

⁸⁹ HANDLAR, Ji í. Právní odpov dnost : Netradi ní zamy-lení nad tradi ním pojmem. Právník. 2004, . 11, s. 1041-1065.

⁹⁰ HANDLAR, Ji í. op. cit, s. 1056.

⁹¹ HANDLAR, Ji í. op. cit, s. 1059.

⁹² *š Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen.* - WITTGENSTEIN, Ludwig. Tractatus logico-philosophicus: Logisch-philosophische Abhandlung. 1. Aufl. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1989. 114 S.

⁹³ HANDLAR, Ji í. op. cit, s. 1062.

společenských vztahů. V tomto pohledu je klíčovým atributem odpovědnosti (tj.), vypovídajícím o otázce funkce právní regulace jako celku. V tomto smyslu plní odpovědnost funkci blízkou vlastnímu smyslu civilní právní regulace společenských vztahů: dosažení, udržení, resp. obnovení rovnováhy zájmových zájmů.⁹⁴ Na jiném místě pak dodává: *„Požadavek chovat se v intencích práva (z)odpovědnost znamená realizovat systém normativní souslednosti modelových a reálných chování osob v právním smyslu, která je vlastním obsahem i součástí smyslu a cílem práva. Odpovědnost takto koncipovaná představuje základní funkci celého právního řádu.“*⁹⁵

To je důvod, proč by právní věda neměla rezignovat na snahu o přesné vymezení pojmu právní odpovědnosti. Skutečnost, že tento pojem je v objektivním právu používán mnohovýznamově, není a nesmí být náhodou. Předmětem zkoumání právní vědy totiž není pouze platné právo (na rozdíl od právní dogmatiky), jedná se o vědu zkoumající problémy obecné a společné v právním odvětvím a právu v běžném a podávající o nich poznatky v podobě obecných právních pojmů a právních principů.⁹⁶ V tomto duchu se vyjadřuje i Josef Macur, když říká: *„Domníváme se, že předešlým řešením otázek právní odpovědnosti nelze ponechat pouze právní praxi. Z povahy této problematiky plyne, že právní předpisy nemohou zahrnout podrobnou a vyčerpávající úpravu všech aspektů právní odpovědnosti a mnohé ponechávají řešení právní teorii, například interpretaci a aplikaci praxi. Dále pak závažnost a důležitost upravovaných vztahů zde přímo vyžaduje hluboký a principiální teoretický základ. Není proto důvod k tomu, aby právní věda v těchto otázkách právní vědy dále neodvážně ustupky právní praxi.“*⁹⁷

5. Pohled na mecké právní vědy

Staršímu pojmu odpovědnost nejbližší odpovídá v němčině široce chápaný termín *„Verantwortlichkeit“*. Sloveso *„verantworten“* je stejně jako *„verantwortlich“* odvozeno od slova *„antworten“*, tedy odpověď a slovník německého jazyka je definuje jako *„sná-et“*

⁹⁴ HURDÍK, Jan. op. cit. s. 770.

⁹⁵ HURDÍK, Jan. op. cit. s. 767.

⁹⁶ GERLOCH, Aleš. op. cit. s. 21.

⁹⁷ MACUR, Josef. op. cit. s. 31.

p ípadné z n eho vplynuv-ť následkyō nebo *šospravedl ovat se z na eníō*.⁹⁸ Samotný pojem *šVerantwortlichkeitō* je podle ásti n mecké právní doktríny charakterizován jako: *šPovinnost lov ka odpovídat za n jaký stavō*.⁹⁹ Jeho význam v n meckém právním jazyce je velmi íroký a má spí-e prospektivní charakter, jak dokládá ve svém právnickém slovníku Köbler, kdyfl pí-e, *fle šjejí poru-ení m fle mít za následek povinnost k náhrad -kody,ō*¹⁰⁰ i tentýfl autor ve v-eobecném lexikonu n meckého práva: *šKrom v-eobecné odpov dnosti každého lov ka za své chování existuje také astá odpov dnost za jiné osoby a p edev-ím za v ci a rizika z nich plynoucí. Pro zaji-ť ní této odpov dnosti slouflí skutkové podstaty trestných in a povinnosti k náhrad -kody. Odpovídající sankce v t-inou p edpokládá zavín ní a spolu s ním i deliktní zp sobilost.ō*¹⁰¹ Z této definice lze dovodit, *fle šVerantwortlichkeitō* nep edstavuje sekundární právní povinnost, ale spí-e v-eobecnou prospektivní zodpov dnost, jak jsem ji popsal v kapitole v nované pojmu odpov dnosti v obecné e-tin . V odborné literatu e zabývající se soukromým právem se nicmén šVerantwortlichkeitō objevuje jen sporadicky.¹⁰² ast j-í uflití tohoto pojmu nalezneme v právu ve ejném, a zejména pak trestním.

Provedeme-li malý exkurz do n mecké trestn právní doktríny, zjistíme, *fle nap íklad Rudolf Rengier v jedné z úvodních kapitol své u ebnice zmi uje pojem šVerantwortlichkeitō v souvislosti se stupn m zavín ní: šPod pojmem trestný in*

⁹⁸ *šEs auf sich nehmen, für die ventuell aus etw. sich ergebenden Folgen einzustehen; (í) sich rechtfertigen, sich gegen einen Vorwurf verteidigenō* DUDEN, Deutsches Universalwörterbuch, 6. Auflage. Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich : Dudenvwelag, 2007. s. 1791.

⁹⁹ *šMenschliches Einstehenmüssen für einen Umstandō*. KÖBLER, Gerhard. Juristisches Wörterbuch für Studium und Ausbildung. 14. Aufl. München : Franz Vahlen, 2007. s. 437.

¹⁰⁰ *šIhre Verletzung kann eine Schaden Ersatzpflicht nach sich ziehen.ō* KÖBLER, Gerhard, op. cit. s. 437.

¹⁰¹ *šÜber die allgemeine Verantwortlichkeit jedes Menschen für sein eigenes Verhalten hinaus besteht vielfach eine Verantwortlichkeit für andere Personen und vor allem für Sachen und von diesen ausgehenden Gefahren. Der Sicherung dieser Verantwortlichkeit dienen Straftatbestände und Schadenersatzpflichten. Meist setzt eine entsprechende Sanktion Verschulden und damit auch Schuldfähigkeit voraus.ō* Deutsches Rechts-Lexikon : Band 3. 3. Aufl. München : C. H. Beck, 2001. s. 4395.

¹⁰² Viz nap . RÖHL, Klaus F.; RÖHL, Hans Christian. Allgemeine Rechtslehre. 3. Aufl. Köln, München : Carl Heymanns, 2008. s. 474.

se rozumí protiprávní, zaviněné jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty. Protiprávnost a znaky skutkové podstaty vymezují materiální porušení práva a stupeň zavinění pak charakterizuje osobní odpovědnost.¹⁰³ Toto vysvětlení pojmu odpovědnosti v trestním právu na první pohled jeho význam velice zufluje. Zdá se, že *Verantwortlichkeit* lze ztotožnit se subjektivní stránkou trestného činu. V rámci vysvětlení trestní odpovědnosti za určitý zdroj nebezpečí (*Überwachungsgarantenstellung*) nicméně Rengier uflívá *Verantwortlichkeit* opět v širokém významu. Doslova zde píše, že v tomto případě *šjde o odpovědnost za určitý zdroj ohrožení i nebezpečné oblasti*.¹⁰⁴ Na příkladu majitele agresivního psa pak demonstruje, že chovatel trestně odpovídá za ublížení na zdraví způsobené zvířetem. Jiným příkladem použití pojmu *Verantwortlichkeit* je pak tzv. princip odpovědnosti jednotlivce. V rámci výkladu trestního práva je tento princip zmíněn v souvislosti se zásadou *nulla poena sine culpa*, tedy není trestu bez zavinění. Rengier píše, že tato zásada má svůj základ v ústavně zakotvených zásadách lidské důstojnosti, právního státu a právní odpovědnosti jednotlivce.¹⁰⁵ Tyto zásady pak demonstruje na zákazu retroaktivity trestního práva. Při tom odkazuje na judikát Spolkového ústavního soudu v kauze trestní odpovědnosti při ochraně hranic bývalé NDR.¹⁰⁶ V tomto případě dovodil ústavní soud v roce 1996 trestní odpovědnost vysokých představitelů tehdejšího režimu za návod k zabití¹⁰⁷ několika lidí při pokusech o nelegální překročení státní hranice, a koliv v době spáchání podle východoněmeckého trestního práva by tento čin trestný nebyl. Jedná se tedy o výjimku ze zmíněného zákazu retroaktivity. Ta je podle výkladu

¹⁰³ *š Unter einer Straftat ist eine tatbestandmäßige, rechtswidrige und schuldhaftige Handlung zu verstehen. Dabei umschreiben die Stufen der Tatbestandmäßigkeit und Rechtswidrigkeit die Unrechtsmaterie und die Stufe der Schuld die persönliche Verantwortlichkeit.* RENGIER, Rudolf. Strafrecht, Allgemeiner Teil, 2. Auflage. München : C.H. Beck, 2010. s. 42.

¹⁰⁴ *š Bei Überwachungsgarantenstellung geht es um die Verantwortlichkeit für bestimmte Gefahrenquellen oder Gefahrenherde.* RENGIER, Rudolf. op. cit. s. 498.

¹⁰⁵ *š Die Aussage des Schuldprinzips (í) hat Verfassungsrang, der seine Grundlage in der Würde und Eigenverantwortlichkeit des Menschen (Art 1 I und 2 I GG) sowie im Rechtsstaatsprinzip (Art 20 III GG) hat.* RENGIER, Rudolf. op. cit. s. 232.

¹⁰⁶ Beschluß des Bundesverfassungsgerichts vom 24. Oktober 1996 ó Mauerschützen, BVerfGE 95, 96 dostupný např. z <<http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv095096.html>>

¹⁰⁷ *š Anstiftung zum Totschlag*ó

soudu p ípustná v p ípad extrémního státního bezpráví a obzvlá-t výrazného poru-ování mezinárodn uzná-ných lidských práv.

Na jiném míst nalezneme velmi podobný pojem šVerantwortungō, a to v souvislosti s p í innou souvislostí, resp. s jejím p eru-ením. Rengier zavádí pojem šVerantwortungsbereichō, který lze p eloflit jako oblast odpov dnosti. K jeho osv tlení uvádí p íklad, kdy pachatel zraní ob a ta pozd ji zem e následkem skute nosti, fle b hem lé by nedbala pokyn léka e nebo odmítla bez zjevné p í iny nap . transfuzi krve. Smrt ob ti pak spadá do oblasti odpov dnosti samotné ob ti a pachatel za ni není odpov dný.¹⁰⁸ Takto chápaný pojem šVerantwortungō jifl zcela odpovídá klasickému retrospektivnímu pojetí odpov dnosti jako povinnosti nést následky ur ité skute nosti. Je tedy moflné s jistou dávkou opatrnosti u init záv r, fle podobn jako uvaflujeme o rozdílném pouflívání pojmu zodpov dnosti a odpov dnosti v e-tin , lze podle stejného kritéria odd lit i šVerantwortlichkeitō a šVerantwortungō.

Uflívání t chto pojmu v doktrín trestního práva v-ak není konzistentní. Nap . Kindhäuser totiž na stejných místech, kde Rengier pí-e o šVerantwortlichkeitō, uflívá termínu šHaftungō, který je ó jak vysv tlm nífle ó typický pro n mecké soukromé právo. Tak nap . v kapitole o omisivních deliktech Kindhäuser uvádí, fle š*Pokud norma p edepisuje zabrán ní ur itému výsledku, mohou mít za následek trestní odpov dnost za výsledek jen taková jednání, která byla opominuta za ú elem dosaflení tohoto výsledku.ō*¹⁰⁹ Pojmu šHaftungō Kindhäuser uflívá i na míst , kde vysv tluje trestní odpov dnost za ur itý zdroj nebezpe í.¹¹⁰

Pojem šHaftungō je zakotven j-í v doktrín soukromého práva, by i zde se lze setkat s pouflitím pojmu šVerantwortlichkeitō.¹¹¹ Nejprve je t eba upozornit

¹⁰⁸ RENGIER, Rudolf. op. cit. s. 101.

¹⁰⁹ *šWenn aber die Norm die Erfolgsvermeidung vorschreibt, können nur solche Handlungen die strafrechtliche Haftung für einen Erfolg begründen, die um der Erfolgsvermeidung Allen zu unterlassen waren.ō* KINDHÄSER, Urs. Strafrecht, Allgemeiner Teil, 4. Auflage. Baden-Baden : Nomos, 2009. s. 88

¹¹⁰ KINDHÄSER, Urs. op.cit. s. 302

¹¹¹ Viz nap . ECKERLE, Thomas. Die deliktische Verantwortlichkeit mehrerer. Karlsruhe : Verlag Versicherungswirtschaft e. V., 1974. s. 1an.

na skutečnost, že *Haftung* se do nětiny často překládá jako ručení.¹¹² Jedná se stejně jako v případě překlady římskoprávního názvosloví o relikty prvorepublikové terminologie, která ručení ve smyslu zájmovacího institutu označovala jako rukojemství a odpovědnost označovala práv jako ručení.¹¹³ Na rozdíl od českého práva lze ale v německém pojetí institutu *Haftung* stále sledovat přetrvávající vliv římskoprávní tradice.

První význam pojmu *Haftung* je velmi podobný práv římskoprávnímu systému právní odpovědnosti, kdy v případě závazku odpovídal dlužník v iteli, pokud své povinnosti nesplnil, svou osobou a později celým majetkem. Köbler definuje *Haftung* v první řadě jako *Podrobení majetku dlužníka o nikoliv osoby samotné o exekuci zásahu v itele.*¹¹⁴ Popisuje tedy situaci, kdy je dlužník osobně špodřízen v iteli. Podobně je definován první význam tohoto pojmu i v Keyser's Rechtslexikonu: *šV civilním právu znamená odpovědnost (šHaftung) povinnost dostát svým závazkům.*¹¹⁵ A v tomto smyslu charakterizuje první význam tohoto pojmu i právní slovník z pera Carla Creifeldse: *šPovinnost splnit dluh pocházející ze závazkového právního vztahu (í) v uftím smyslu jako odpovídání majetkem dlužníka v případě zásahu v itele.*¹¹⁶ Tento prvek je pak podle německého práva v zásadě obsažen v každém závazkovém právním vztahu vedle prvku *Schuld*, tedy dluhu samotného. Zajímavý v tomto smyslu je i kořen slova *Haftung*, tedy *Haft* (vazba, uzavření, záruka), jehož význam se nápadně podobá latinskému *obligatio*. Z tohoto pohledu je

¹¹² Tak například HORÁLKOVÁ, Milena. Německý právní slovník. Voznice : Leda, 2003. 384 s. nebo MUNKOVÁ, Jidíška, LIŠKA Stanislav, GIESE Ernst. Odborné německé právníké názvosloví, 3. rozšíř. vyd. Praha : C.H. Beck, 2006. 195 s.

¹¹³ V současném platném právu se tento relikty odráží například v pojmu společnosti s ručením omezeným (*Gesellschaft mit Beschränkter Haftung*). Správně by zde mělo být užíváno pojmu omezené odpovědnosti. Zaměňování ručení a odpovědnosti je dnes běžné mezi laickou veřejností například v souvislosti se snahou omezit odpovědnost za odložené vci například *šza odložené vci nerušíme* atp.

¹¹⁴ *šUnterworfenheit des Schuldners als Person mit dem Vermögen o nicht dem Person selbst o unter den Vollstreckungszugriff des Gläubigers.* KÖBLER, Gerhard. op. cit. s. 195.

¹¹⁵ *šZivilrechtlich bedeutet Haftung Einstehen für eine übernommene Verpflichtung.* CURTIUS, Klaus; CURTIUS, Herta. Keyser's Rechtslexikon. 4. Aufl. Heidelberg : Keyser, 1959. s. 216.

¹¹⁶ *šEinstehenmüssen für eine aus einem Schuldverhältnis herrührende Schuld (...) in engerem Sinn als Haftung des Vermögens des Schuldners gegenüber dem Zugriff des Gläubigers.* CREIFELDS, Carl. Rechtswörterbuch. 20. Aufl. München : C. H. Beck, 2011. s. 574.

tedy možné první význam pojmu *Haftung* vnímat spíše jako prvek každého závazku, představující právní závaznost povinnosti ve vztahu k větiteli. Z tohoto výsledku lze odvodit, že první pojetí soukromoprávní odpovědnosti v německém právu, o něm jsem se zmínil i v souvislosti s dílem Viktora Knappa, odpovídá aktivní koncepci. Právní odpovědnost je tedy podle této koncepce prvkem právního vztahu obsaženým v něm od samého začátku a aktivizuje se až v případě, kdy povinnost není dobrovolně splněna.¹¹⁷

Druhý význam pojmu odpovědnost se blíží sankční koncepci české právní vědy. Keysers *Rechtslexikon* jej charakterizuje jako *Haftung* (odpovědnost za vzniklé následky zavinně (odpovědnost za zavinně porušení smluvní i mimosmluvní povinnosti) a *Haftung* (odpovědnost za vzniklé následky z porušení určitého stavu (odpovědnost za výsledek i za riziko)).¹¹⁸ A dále vysvětluje, že k jejímu vzniku může dojít zaprvé v případě z porušení –kody v důsledku porušení povinnosti vyplývajících ze smlouvy i v důsledku jiného nedovoleného jednání, je-li přítomen prvek úmyslného i nedbalostního zavinně, nebo zadruhé v případech stanovených zákonem i bez ohledu na zavinně. Nakonec pak ještě dodává, že pojmu *Haftung* lze použít i v trestním právu pro povinnost strpět následky porušení trestních právních norem. Podobně pak vymezuje význam pojmu *Haftung* i Köbler, když tvrdí: *Haftung* znamená, že v případě určitého skutkového stavu nastoupí právní následek.¹¹⁹ a odkazuje v této souvislosti na ustanovení o náhradě –kody. U Köblera je pak patrné úzké chápání odpovědnosti v souvislosti s povinností k náhradě –kody i z toho, že definuje jako pojem *Haftungspflicht* (tedy odpovědnostní povinnost) jako *Haftungspflicht* a dále uvádí, že

¹¹⁷ Blíže k tomu též MEDICUS, Dieter; LORENZ, Stephan. *Schuldrecht I : Allgemeiner Teil*, 18. neu bearb. Aufl. München : C.H.Beck, 2008. s. 9 an.

¹¹⁸ *Haftung* (Einstehen für Verschulden (Verschuldenshaftung innerhalb oder außerhalb eines Vertrages) a *Haftung* (Einstehen für Verursachung eines bestimmten Erfolges (Erfolgs- oder Gefährdungshaftung)). CURTIUS, Klaus; CURTIUS, Herta. op. cit. s. 216

¹¹⁹ *Haftung* bedeutet, dass bei Vorliegen gewisser Tatbestände die Rechtsfolge eintritt. KÖBLER, Gerhard. op. cit. s. 195.

štato povinnost m fle být následkem zavin ného protiprávního jednání nebo nebezpe ného za ízení i nebezpe ného p edm tu.õ¹²⁰

N které odborné práce pak chápou pojem šHaftungõ je-t úfleji. Tak nap íklad Nils Jansen, ve své monografii o struktu e odpov dnostního práva¹²¹ pojímá šHaftungõ pouze jako odpov dnost za -kodu zp sobenou poru-ením mimosmluvní povinnosti. Takto úzké vymezení odpov dnosti je v sou asné dob v n mecké literatu e typické a je od vodn no koncepcí duálního civilního deliktu v n meckém ob anském zákoníku (BGB).¹²² Odli-uje se odpov dnost (zejm. náhrada -kody) v p ípad poru-ení povinnosti závazkové, resp. smluvní, kdy je základem § 280 BGB, a tzv. odpov dnost deliktní, kdy je základem § 823 BGB. N mecké soukromé právo není postaveno na systému tzv. generální klauzule a neobsahuje na rozdíl od eského ob anského zákoníku výslovnou zásadu šneminem laedereõ¹²³, jejíí absence pak konstrukci odpov dnosti za -kodu zna n komplikuje. To dokazuje i rozsáhlá práce Andrease Spickhoffa, která se zabývá práv odpov dností pouze ve smyslu náhrady -kody zp sobené poru-ením jiné nefl smluvní povinnosti.¹²⁴ Jako ist mimosmluvní chápe pojem odpov dnost i Gert Brüggermeier, který hned v úvodu své práce o principech práva odpov dnosti uvádí: *šOdpov dnostní právo je zde pouřito jako termín zahrnující mimosmluvní náhradu -kody. Zahrnuje tedy tradi ní odpov dnost za zavin ní (právo nedovoleného jednání / deliktní právo) a odpov dnost nezávislou na zavin ní (odpov dnost za riziko / strict liability)õ.*¹²⁵ Je nicmén nutné pro úplnost podotknout, fle lze vysledovat i p ístup, který pod pojem šHaftungõ zahrnuje i následky poru-ení

¹²⁰ *šVerpflichtung zum Ersatz eines Schadens. Die Haftpflicht kann sich auf eine rechtswidrige schuldhafte Handlung gründen oder auf eine gefährliche Anlage oder einen gefährlichen Gegenstand.õ* KÖBLER, Gerhard. op. cit. s. 195.

¹²¹ JANSEN, Nils. Die Struktur des Haftungsrechts. Tübingen : J.C.B Mohr, 2003. 703 s.

¹²² šBürgerliches Gesetzbuchõ znovu vyhlá-ený 2. ledna 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738) ve zn ní pozd j-ích p edpis .

¹²³ *Nikomus ne-kodit* ó viz § 415 z. 40/1964 Sb. ob anský zákoník

¹²⁴ SPICKHOFF, Andreas. Gesetzesverstoß und Haftung. Köln : Carl Heymanns Verlag KG, 1998. 381 s.

¹²⁵ *šHaftungsrecht wird hier als umfassender Begriff für das außervertragliche Schadenersatz gebraucht. Es umfaßt also die traditionelle Verschuldungshaftung (Recht der unerlaubten Handlungen/Deliktsrecht) und verschuldensunabhängige Haftung (Gefährdungshaftung/strict liability).* BRÜGGERMEIER, Gert. Prinzipien des Haftungsrechts : Eine systematische Darstellung auf rechtsvergleichender Grundlage. Baden-Baden : Nomos, 1999. s. 1.

smluvní povinnosti. Například v monografii Volkera Emmericha zabývající se výlučným porušením smluvních povinností je tohoto pojmu užíváno například v souvislosti s odpovědností dlužníka v případě jeho prodlení: *„Vedle povinnosti nahradit škodu (§§ 280 II, 288 BGB) je druhým obecným následkem prodlení podle § 287 BGB dvojnásobná odpovědnost.“*¹²⁶ Emmerich zde pod pojmem *„Haftung“* rozumí povinnost nést následky porušení smluvní povinnosti.

Je tedy možné uinit závěr, že německá soukromoprávní věda chápe odpovědnost buď ve smyslu vlastnosti jakéhokoliv právního závazku, která spočívá v tom, že dlužník odpovídá vlastními celým svým majetkem v případě jeho nesplnění, nebo ve smyslu povinnosti nést následky určité skutečnosti, tedy podobně jako sankční koncepce právní odpovědnosti v české právní vědě. V této otázce se ale německá sankční koncepce při kládání k chápání odpovědnosti pouze jako následku porušení jiné než smluvní povinnosti. V literatuře se nicméně tohoto pojmu neúčtuje nikterak striktně a často je nahrazován či opisován. Nejčastěji se setkáme s pojmy *„Schadenersatzpflicht“* (povinnost k náhradě škody) či *„Leistungsstörung“* (vady plnění). I přes rozdílné koncepce se ale na rozdíl od české doktríny rozebrané výše německá právní věda nezabývá teoreticko-právním rozбором obecného institutu právní odpovědnosti. Nenalezneme zde tedy diskusi o definování obecného pojmu odpovědnosti, okamžiku jejího vzniku, jejího případného latentního působení a podobně. Německá doktrína se zaměřuje spíše na praktické aspekty odpovědnosti a její užití v konkrétních případech.

5.1 Základní principy německého práva odpovědnosti za škodu

Jak jsem uvedl výše, druhé doktrinární pojetí odpovědnosti v Německu je podobné sankční koncepci české právní teorie, liší se však v několika aspektech. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že odpovědnost *stricto sensu* nezahrnuje odpovědnost za porušení smluvní povinnosti. Náhrada takto vzniklé škody je vězena v rámci smluvního práva. Na tomto místě je dle mého názoru nezbytné přiblížit alespoň základní principy německého práva náhrady škody (*„Schadenersatzrecht“*).

¹²⁶ *„Neben Schadenersatzpflicht (§§ 280 II, 288) ist die zweite generelle Folge des Verzugs nach § 287 eine doppelte Haftungsverschärfung.“* EMMERICH, Volker. Das Recht der Leistungsstörungen. 6. Aufl. München : C.H. Beck, 2005. s 273.

V první ad je třeba vyjít ze zmíněného striktního rozlišení –kody zp sobené porušením tzv. absolutních práv na jedné straně (deliktní odpovědnost) a –kody zp sobené porušením relativních práv na straně druhé (odpovědnost závazková). Východiska pro vznik deliktní odpovědnosti obsahuje ustanovení § 823 BGB: *šKdo úmyslně nebo z nedbalosti protiprávně poruší právo jiného na život, tělesnou integritu, zdraví, svobodu, vlastnictví nebo jiné obdobné právo, je povinen nahradit mu tím vzniklou škodu.*¹²⁷ Na rozdíl od toho závazková odpovědnost vzniká na základě ustanovení § 280 BGB: *šPoruší-li dlužník závazkovou povinnost, mfe v ítel pofadovat náhradu škody, která tímto porušením vznikla. To neplatí, pokud dlužník porušení povinnosti nezavinil.*¹²⁸ Jifi z textu těchto dvou ustanovení je patrný významný rozdíl. Pouze v případě závazkové odpovědnosti se totiž presumuje zavinění a –k dce (dlužník) je povinen prokázat, že porušení povinnosti nezavinil. Poškozený v rámci závazkového právního vztahu je tak zvýhodněn oproti poškozenému, jemuž vznikla škoda v důsledku zásahu do jeho absolutních práv. Dalším rozdílem je výčet chráněných absolutních práv v § 823 BGB, v důsledku jejichž porušení mfe odpovědnostní povinnost vzniknout. A koliv je tento výčet zdánlivě demonstrativní, je tradičně pojem jiných obdobných práv interpretován velmi restriktivně. Stejně restriktivně je interpretován i termín zásahu do vlastnictví, pod kterým si nelze představit například prostou ekonomickou škodu. Jak uvádí ve své učebnici Medicus, pod ustanovení § 823 tak například nepadá případ, kdy zaměstnavateli vznikne škoda v důsledku zmrzačení jeho zaměstnance třetí osobou.¹²⁹ Z toho by se mohlo zdát, že poměrně velké množství případů, u kterých by bylo možné podle českého práva kvůli široce pojeté generální klauzuli a generální prevenční povinnosti dovést odpovědnost za škodu, zůstávají v německém právu bez možnosti náhrady škody. Je totiž možné si

¹²⁷ *šWer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.*

¹²⁸ *šVerletzt der Schuldner eine Pflicht aus dem Schuldverhältnis, so kann der Gläubiger Ersatz des hierdurch entstehenden Schadens verlangen. Dies gilt nicht, wenn der Schuldner die Pflichtverletzung nicht zu vertreten hat.*

¹²⁹ Dále viz například KÖTZ, Hein; WAGNER, Gerhard. Deliktsrecht. 10. Aufl. München : Wolters Kluwer Deutschland, 2006. s. 66 a násl. nebo MEDICUS, Dieter; LORENZ, Stephan.: Schuldrecht II : Besonderer Teil. 15. Auflage. München : C.H.Beck, 2010. s. 447-450.

představí celou řadu subjektivních práv, které nespádají pod ochranu § 823 BGB a zároveň netvoří obsah závazkového právního vztahu se zákadem. Tuto zdánlivou zónu mezi vymezenými absolutními právy a právy ze závazku ovšem částečně překlenuje německá teorie závazku, která jej pojímá velmi extenzivně.

Závazek podle německé koncepce vyjádřený v § 241 odst. 2 BGB obsahuje kromě tradiční povinnosti plnit i tzv. povinnost obezpečnosti (šRücksichtspflicht) vůči právům, právním statkům a zájmům druhého účastníka závazkového právního vztahu.¹³⁰ Pokud dojde ke vzniku zákady porušením této povinnosti k obezpečnosti, lze o to dovést závazkovou odpovědnost. Další odlišností je způsob vzniku závazku. Kromě tradičních právních skutečností totiž ustanovení § 311 odst. 2 předpokládá vznik závazku, jehož obsahem jsou však pouze zmíněné povinnosti k obezpečnosti, již v době zahájení vyjednávání o uzavření smlouvy. Na této konstrukci je pak postavena celá problematika tzv. culpa in contrahendo. V judikátu říšského soudu z roku 1911 ve věci tzv. šLinoleumrollen-Fall¹³¹ tak byla dovozena závazková odpovědnost v případě, kdy zákazník vstoupil do obchodu a byl zraněn padajícími rolemi linolea.

Problematickou zónou mezi závazkovou a deliktivní odpovědností, která v německém systému nutně vzniká, není ale i přes široce chápaný pojem závazkového právního vztahu možné postihnout bez zcela účelových a složitých konstrukcí. Příkladem je tzv. likvidace zákady způsobené tímto (šDrittschadensliquidation). Nezbytnost použití tohoto institutu nastane například v situaci, kdy prodávající splní svou povinnost z kupní smlouvy tím, že předá zboží k opravě, a zboží je během opravy ke kupujícímu poskytnuto. Prodávající neporušil žádnou svou povinnost. Škoda vznikla kupujícímu, ten však není v závazkovém vztahu s opravcem. Absolutní práva kupujícího dle § 823 BGB také nebyla porušena, neboť na kupujícího neproběhlo vlastnictví. Tyto případy je tak nutné řešit postoupením pohledávky za opravcem z prodávajícího na kupujícího.¹³²

¹³⁰ § Das Schuldverhältnis kann nach seinem Inhalt jeden Teil zur Rücksicht auf die Rechte, Rechtsgüter und Interessen des anderen Teils verpflichten.

¹³¹ šLinoleumrollen-Fall Urteil des Reichsgerichts vom 7. Dezember 1911, Aktenzeichen Rep. VI. 240/11, RGZ 78, 2396241. Dostupný online například:

< <http://www.lrz.de/~Lorenz/urteile/rgz78.htm> >

¹³² Blíže k tomu například MEDICUS, Dieter; LORENZ, Stephan. Schuldrecht II. op. cit. s. 118.

*z právního deliktu, ale budou v zájmu jednotnosti přístupu k normativnímu řešení celého institutu upraveny společně se skutečnou odpovědností za škodu.*¹³⁵

V doprovodné zprávě k předloženému návrhu se u nás ale hovoří o úmyslném odklonu od tradičního doktrinního chápání právní odpovědnosti. O koncepci právní odpovědnosti se do téže: *š Osnova opouští pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí. Tato konstrukce opanovala od 70. let minulého století českou právní doktrínu po dlouhých diskusích v 50. a 60. letech a spojuje nástup odpovědnosti s porušením právní povinnosti. Osnova se naopak přiklání k pojetí odpovědnosti v duchu tradice antické a klasické civilizace, podle nichž člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a odpovídá tedy především za to, že se chová řádně, po právu a za splnění povinnosti. Vzhledem k tomu se v návrhu slovo „odpovědnost“ používá jen velmi zřídka, protože zákonný text vystupuje v případě s termínem povinnost. Odstraní se tak nedůslednost současných formulací platného občanského zákoníku, který termín „odpovědnost“ používá v různých významech a často i zbytečně.*¹³⁶ V této souvislosti se však autor dopouští nepřesnosti. Domnívám se, že místo nepřesného odkazu na pojetí odpovědnosti v duchu tradice antické a klasické civilizace by bylo bývalo transparentnější odkázat na konkrétní propracovanou koncepci právní odpovědnosti, tak jak jsem je popsal výše. Z textu je bez jasného odkazu totiž možné dovodit minimálně tři varianty.

Podle první z nich se návrh nového občanského zákoníku přiklání ke Knappovu pojetí aktivní odpovědnosti. Jak jsem uvedl v kapitole o této koncepci, byl to totiž právě Viktor Knapp, kdo v 50. letech zastával názor, že kdo je povinen, odpovídá za to, že svou povinnost splní a nikoliv ex post za to, že ji nesplnil. V tomto případě však není zcela jasné, jak se autor vypořádá s námitkami proti této koncepci, které byly během diskuse v druhé polovině 20. století vzneseny. Proti tomuto výkladu lze také namítnout první v tuž citované části doprovodné zprávy, kde se výslovně zmíní ujetí opouštění koncepce odpovědnosti jako hrozby sankcí, tedy striktně vzato právě Knappovu koncepci aktivní odpovědnosti. Na druhou stranu to však nebyla Knappova teorie, která slovy doprovodné zprávy opanovala českou právní vědu od 70. let. Byla naopak terčem kritiky zejména ze strany Marty Knappové. Není tedy jasné, od jaké koncepce

¹³⁵ ELIÁŠ, Karel; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. op. cit. s. 240.

¹³⁶ Sněmovní tisk 362 op. cit. s. 600.

se dle citované pasáže návrh nového občanského zákoníku distancuje. Je možné spekulovat, že autoři dříve zprávy mohli spíše na mysli odpovědnost jako realizaci sankce v duchu koncepce sankční a nikoliv odpovědnost jako hrozbu sankce podle koncepce aktivní. Takový závěr však není možné podložit dostatečně silnými argumenty.

Druhou výkladovou variantou je pojetí odpovědnosti jako součásti každé právní povinnosti ve smyslu římskoprávní tradice, jak je popsáno v kapitole o odpovědnosti v římském právu, resp. ve smyslu německé doktríny *„Schuld und Haftung“*. Právní mecký občanský zákoník je totiž v dříve zprávy uveden jako jeden z ideových zdrojů.¹³⁷ Proti této variantě lze však vznést argumenty spočívající v tvrzení, že návrh nového občanského kodexu neobsahuje zpracovanou koncepci závazkové povinnosti, která by odpovídala německému pojetí. Nebylo patrně záměrem obohatit právní vztah o nový prvek *„Haftung“*.

Těmi možnostmi by pak bylo prosté ztotožnění odpovědnosti s primární povinností. Proti této variantě však hovoří samotný text ustanovení § 24 NOZ, kterého obsahem je citovaná pasáž z dříve zprávy uvedená. Zde se mj. stanoví: *„Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout.“* Tato odpovědnost za chování má jistě z jazykového výkladu nepochybně sekundární charakter. Každý člověk není podle tohoto pravidla povinen jednat, nýbrž nést následky svého jednání, které právo s takovým jednáním spojuje.

Na základě této úvahy lze dospět ke čtvrté variantě. Podle ní by nový kodex pojímal odpovědnost jako určitou způsobilost jednat v souladu s právem i v rozporu s ním. Následek tohoto jednání pak představuje zejména vznik nových práv a povinností. Proti chápání odpovědnosti jako takovéto způsobilosti lze nicméně vyslovit názor, že tato problematika je řešena již pomocí institutů právní i deliktní způsobilosti, resp. nové svéprávnosti.¹³⁸

Jakkoli dříve zpráva deklaruje radikální koncepci změny v pojetí právní odpovědnosti, nedomáhá se kromě snahy vyhnout se pojmu odpovědnosti v konstrukci tradičních institutů, tedy zejména v případě odpovědnosti za škodu, v návrhu nového

¹³⁷ Sněmovní tisk 362 op. cit. s. 569.

¹³⁸ § 15 odst. 2 NOZ: *„Svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).“*

obanského zákoníku k fládné výrazné zm n . Tuto skute nost potvrzuje ve svém lánku o odpov dnosti za -kodu v evropském a eském kontextu i Michal Vlasák, kdyfl tvrdí, fl e š p es ambiciózní d vodovou zprávu se zdá, fl e úprava odpov dnostních vztah nedozná afl takových radikálních zm n, cofl ostatn potvrzuje i Ministerstvo spravedlnosti na svých internetových stránkách, kde uvádí, fl e v otázce náhrady -kody jde návrh evolu ní cestou.¹³⁹ Za nejv t-í koncep ní zm nu je možné v rámci odpov dnosti za -kodu považovat opu-t ní konceptu jednotného civilního deliktu, které je v d vodové zpráv rozsáhle zd vod ováno mj. i s odkazem na n meckou úpravu.¹⁴⁰ Ta e-í náhradu -kody v p ípad poru-ení smluvní povinnosti v rámci smluvního práva, jak jsem podrobn popsál ve zvlá-tní kapitole. Návrh nového ob anského zákoníku také obsahuje dv odli-ná ustanovení o odpov dnosti za -kodu vzniklou poru-ením smluvní a zákonné povinnosti.¹⁴¹ eské odd lení civilních delikt se v-ak od n meckého pojetí li-í. V n meckém ob anském zákoníku je ustanovení o smluvní odpov dnosti za -kodu obsafeno v ásti upravující závazky ze smluv, návrh nového eského kodexu umístil toto ustanovení do hlavy v nované závazk m z delikt . Tím deklarované odd lení do jisté míry pop el. Rozdíl mezi smluvní a mimosmluvní povinností k náhrad -kody tedy spo ívá pouze v tom, fl e se pro vznik povinnosti nahradit -kodu poru-ením smlouvy nevyfladuje zavín ní.

Zkoumání ideových východisek tedy koncepci právní odpov dnosti v novém ob anském zákoníku p íli- neosv ttilo. Induktivnímu rozboru pouflívání pojmu právní odpov dnosti se budu v novat v druhé ásti své práce.

7. Koncepce jednotné evropské odpov dnosti v principech PETL

Proces sbliflování právních ád lenských stát Evropské unie probíhá n kolika cestami. Lze rozli-ovat p edev-ím regulativní a spontánní metody sbliflování. Regulativní metoda p edstavuje p íjímání sekundárního práva Evropské unie, zejména tedy na ízení í sm rnic. Na poli soukromého práva lze v-ak nalézt jen pom rn málo

¹³⁹ VLASÁK, Michal. Odpov dnost za -kodu v evropském a eském kontextu. Právní fórum. 2009, 5, s. 183. Citovaná stránka Ministerstva spravedlnosti: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/nahrada-skody/koncepcni-zmeny.html>> cit. dne 20.7.2011.

¹⁴⁰ Sn movní tisk 362 op. cit. s. 1115 a násl.

¹⁴¹ § 2880 NOZ - Poru-ení zákona, § 2883 NOZ Poru-ení smluvní povinnosti.

evropských předpisů. Přesnost Evropské unie je totiž primárním právem omezena na specifické oblasti dotýkající se jednotného evropského trhu a zásad volného pohybu osob, zboží a kapitálu. Regulaci odpovědnosti v sekundárním právu Evropské unie tak nalezneme především v rámci spotřebitelského práva¹⁴² i okrajově směrnicích týkajících se provozu motorových vozidel.¹⁴³ S určitou rezervou lze pak v této souvislosti zmínit i nařízení Evropského parlamentu a Rady 2007/864/ES o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (článek II), jež však patří do kolizního práva.

Vlivem neucelené harmonizace v oblasti soukromého práva bez jednotného konceptu dochází často k rozporům jak mezi jednotlivými národními úpravami, tak i mezi dílčími úpravami evropského sekundárního práva. Na tento problém upozorňuje ve svém článku Helmut Koziol, člen Evropské skupiny deliktního práva.¹⁴⁴ Doslova tvrdí, že rozhodnutí, *š jaké zásady bude každá směrnice respektovat, závisí podle okolností na předsevzetí právní komise a na právním řádu, který zná, stejně jako na její znalosti politických vlivů.*¹⁴⁵ K nápravě tohoto neutěšeného stavu by měla přispět právní spontánní metoda sblífování pomocí tzv. soft law. Cílem tohoto sblífování není vytvořit celoevropskou kodifikaci, která by byla přímo aplikovatelná

¹⁴² Např. Směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sblífování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky. 85/374/EHS. CELEX 31985L0374. nebo Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. 95/46/ES. CELEX 31995L0046. Dostupné z [www: <http://eur-lex.europa.eu/>](http://eur-lex.europa.eu/).

¹⁴³ Např. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES ze dne 16. května 2000 o sblífování právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a o změně směrnic Rady 73/239/EHS a 88/357/EHS (čtvrtá směrnice o pojištění motorových vozidel) CELEX 32000L0026. Dostupná z [www: <http://eur-lex.europa.eu/>](http://eur-lex.europa.eu/).

¹⁴⁴ European Group on Tort Law vznikla v roce 1993 a je složená z profesorů práva z podstatné části členských států Evropské unie. Blíže viz [<http://civil.udg.es/tort/>](http://civil.udg.es/tort/).

¹⁴⁵ KOZIOL, Helmut. Principy Evropské skupiny deliktního práva. In: TICHÝ, Luboš. Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: Sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004. Praha: Vodnář, 2005. s. 7-34.

v jednotlivých členských státech, aby se vypracovala společná základna jednak pro vznikající evropskou legislativu a jednak pro nové národní kodifikace.¹⁴⁶

Nejvýznamným takovým projektem na poli deliktního práva je právní práce European Group on Tort Law. Výsledky svého zkoumání uveřejnila tato skupina profesorů v roce 2005 v podobě komentovaného zprávy o Principech evropského deliktního práva¹⁴⁷ (dále jen PETL). Pracovní metoda byla založena na srovnávání jednotlivých národních úprav a hledání společných zásad. Kromě vybraných právních řádů členských států EU byla do studie zahrnuta i úprava švýcarská, izraelská a jihoafrická. Za tímto účelem vypracovali jednotliví členové pracovní skupiny tzv. národní zprávy. Při jejich zpracování se postupovalo podle jednotného dotazníku obsahujícího jak otázky teoreticko-právní, tak i konkrétní případové studie. I přes značné obtíže způsobené zejména zásadními rozdíly mezi konkrétními právními úpravami deliktního práva, rozdílným právním myšlením i odlišnou kontinentální a anglosaskou právní tradicí se podařilo vypracovat soubor principů deliktního práva, které jsou do jisté míry společné všem zkoumaným právním řádům. Jak je uvedeno v úvodní kapitole komentovaného vydání PETL, byl během práce kladem co nejvíce důraz na dosažení shody a nepostupovalo se tak například formou hlasování.¹⁴⁸ Tento postup však na některých místech vedl ke kompromisům, které do jisté míry vybojují z celkového konceptu. Jako příklad lze uvést úpravu odpovědnosti bez zavinění v čl. 5:102 PETL, kdy se odkazuje na jednotlivé národní úpravy. Jak popisuje Helmut Koziol, v podobu návrhu byla skupina nakloněna dalekosáhlé generální klauzuli po vzoru švýcarské úpravy, *švýcarská úprava však anglický a holandský člen kladli velmi tuhý odpor. (i) European Group on Tort Law tak byla schopna se sjednotit na malé generální klauzuli pro případy pramenů mimo úrodných nebezpečí, která má být doplněna národní úpravou pro prameny zvýšeného nebezpečí.*¹⁴⁹

¹⁴⁶ O úspěchu této snahy svědčí do jisté míry i skutečnost, že z Principů evropského deliktního práva (PETL) vychází podle úvodní zprávy i návrh nového českého občanského zákoníku. Viz Sněmovní tisk 362. op. cit. s. 1111.

¹⁴⁷ European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law : Text and Commentary. Wien, New York : Springer, 2005. 282 s.

¹⁴⁸ European Group on Tort Law. op.cit. s. 16.

¹⁴⁹ KOZIOL, Helmut. op. cit. s 27-28.

Jak vyplývá z metody práce na PETL, nejedná se o projekt postavený na konkrétní teoretické koncepci právní odpovědnosti, protože lze však z komentáře k textu těchto principů a systematicky celého projektu odvodit některé koncepční závěry, které se pokusím shrnout.

Základní ustanovení principů zní: *ŠKafldý, komu lze na základě zákona připsat škodu způsobenou jinému, je povinen tuto škodu nahradit. Škodu lze připsat konkrétnímu, a) kdo ji způsobil svým zaviněným chováním; nebo b) jehož abnormálně nebezpečná činnost způsobila škodu; nebo c) jehož pomocník způsobil škodu v rozsahu svého úkolu.*¹⁵⁰ PETL obsahují pravidla pro odpovědnost za škodu způsobenou výhradně zásahem do zákonem chráněného zájmu. Nejsou jimi kryty případy tzv. smluvní odpovědnosti za škodu. Pravidla o náhradě škody v případě porušení smluvní povinnosti jsou obsažena v Principech evropského smluvního práva, které byly vypracovány již o deset let dříve.¹⁵¹ Spontánní kodifikace evropského soukromého práva tedy staví na dualitě civilního deliktu, jak to činí například právo německé. Na rozdíl od BGB však v úpravě deliktní odpovědnosti za škodu nejsou taxativně vymezeny právně chráněné zájmy, jejichž porušení musí pro vznik odpovědnosti dojít. Nalezneme zde však určitou hierarchii chráněných zájmů a pravidla pro jejich vzájemné poměrování.¹⁵² Zajímavé je, že v textu PETL není explicitně stanovena jako předpoklad vzniku právní odpovědnosti protiprávnost. To je možné zvodnit odlišným chápáním tohoto pojmu v různých právních řádech¹⁵³, zcela to však koresponduje s tím, že za jeden ze tří případů vzniku odpovědnosti je považována povinnost k náhradě škody bez porušení povinnosti.

PETL jsou postaveny na těchto skutkových podstatách, resp. slovy samotného textu dříve uvedených odpovědností. Jsou jimi odpovědnost za zavinění, odpovědnost bez zavinění (a bez porušení povinnosti) a odpovědnost za činy osoby. V případech, kdy jednání potenciálně odpovědného subjektu nedosahuje takové nebezpečnosti, aby se aplikovala odpovědnost bez zavinění, se připouští obrácení důkazního břemene.

¹⁵⁰ 1. 1:101 PETL.

¹⁵¹ Commission on European Contract Law. Principles of European contract law. Dordrecht : Nijhoff, 1995. 268 s.

¹⁵² 1. 2:102 PETL.

¹⁵³ Tak například francouzské právo nerozlišuje mezi protiprávností a zaviněním a obojí označuje jako *faute*. Podrobněji k tomu KOZIOL, Helmut. op. cit. s. 16.

Z toho lze vyvodit, že koncepce princip PETL staví na vzájemné provázanosti odpovědnosti jako následku porušení povinnosti a povinnosti jako následku protiprávního stavu a není mezi nimi žádný zásadní rozdíl.

Funkce náhrady škody v principech PETL má výrazně reparační charakter a neslouží tedy k potrestání škůdce. To ostatně dokládá i komentář k čl. 10:101 PETL, ve kterém se autoři distancují od principu punitive damages, který má především za cíl práva trestat škůdce.¹⁵⁴ Výslovně je však v textu čl. 10:101 PETL zmíněna i funkce preventivní, tedy předcházení škodám. Tu však lze jen stěží spatřovat v případě odpovědnosti bez zavinení. Jako primární způsob náhrady škody je stanovena reparační náhrada. Pokozený může být naturální restitucí místo náhrady škody v penězích považovat jen tehdy, pokud to nepředstavuje příliš velké břemeno pro druhou stranu.

Z výše uvedeného lze užít závěr, že koncepci odpovědnosti v PETL není možné zařadit do kategorie sankční. To zejména z toho důvodu, že v principech nalezneme i situace, kdy dochází ke vzniku nové (odpovědnostní) povinnosti bez porušení povinnosti primární. Případy vzniku odpovědnosti podle PETL mají tedy pouze jeden společný prvek, a sice reparaci vzniklé škody. Toto pojetí je velmi podobné shora popsané koncepci extenzivní. Při bližším zkoumání je však patrný významný rozdíl. Extenzivní koncepce považují za odpovědnost například i povinnost pojiškovny nahradit vzniklou škodu. Odpovědnostní povinnost tedy podle ní vzniká i subjektu, kterému nelze v žádném případě přičítat ani skutečnost, že škodu způsobil. V případě PETL je povinen nahradit škodu vždy jen ten, kdo svým jednáním škodu způsobil, nebo jemu šel oproti jednání třetí osoby (zaměstnanec, pomocník atp.). Tuto koncepci právní odpovědnosti v PETL je tedy možné označit jako reparační.¹⁵⁵

8. Návrh nové teoretické koncepce právní odpovědnosti

Na závěr deduktivní části své práce bych rád navrhl nové teoretické koncepce právní odpovědnosti a podrobil kritice kategorie, které používá Josef Macur. Myslím si, že s ohledem na dobu vzniku Macurova teoretického rámce, je třeba jeho systematiku revidovat. On sám sice v úvodu své práce kritizuje zjednodušené dělení koncepcí právní odpovědnosti a nabízí systematiku založenou na těchto kritériích. Odlišuje koncepce podle toho,

¹⁵⁴ European Group on Tort Law. op.cit. s. 150.

¹⁵⁵ Pro odlišení od extenzivních koncepcí záměrně užívám pojem reparační a nikoliv kompenzační.

nakolik která zdrazuje jeden ze tří zmíněných prvků (společné odsouzení, nepříznivé následky a státní donucení). Macurova systematika není však v mnoha ohledech bezproblémová.

První námitku spatřuji v označení jednoho z prvků jako **společné odsouzení**, a to pak zejména s ohledem na Knappovu koncepci aktivní odpovědnosti. V současné době, kdy s ohledem na stále rostoucí uplatnění tzv. objektivního principu (odpovědnosti za výsledek) ztrácí zavinění atribut nezastupitelnosti, je přítomnost společného odsouzení v případě realizace právní odpovědnosti více než problematická. Konstrukce snahou se společné odsouzení spatřovat za každou cenu i v těchto případech pomocí společné motivace k pozitivnímu jednání neprobíhá příliš dobře. Nepovažuji navíc za bezrozporné ani východisko, na kterém Macur staví, že každé porušení právní normy je zároveň porušením normy morálky.¹⁵⁶ Domnívám se, že právo a morálka jsou dva odlišné normativní systémy, které tvoří pro nik, jeden ale není podmnožinou druhého. Z tohoto důvodu se domnívám, že kritérium hrozby sankcí, které mj. při své kategorizaci použil Tomáš Luby, odpovídá skutečnosti lépe.

Druhá má námitka spoívá v pochybné relevanci některých koncepcí jak s dnešním chápáním institutu právní odpovědnosti v doktríně, tak s významem pojmu odpovědnosti v jazyce právních předpisů i v obecné teorii. Z tohoto pohledu lze zejména poukázat na koncepci vyzdvihující prvek **státního donucení**. A koliv i dnešní doktrína považuje státní donucení za jeden z prvků právní odpovědnosti, rozumí pod ním zejména tzv. donucení nepřímé, tedy právní hrozbu sankcí.¹⁵⁷ Není možné přehlédnout, že ke splnění povinnosti odpovědnostního charakteru dochází ve většině případů (a možná by docházelo) i bez přímého státního donucení, tedy exekuce. Mocenské koncepce vycházejí, jak jsem naznačil výše, ze snahy konstruovat teorii právní odpovědnosti přehlíející hranice mezi soukromým a veřejným právem. Ve výsledku dospívají k neudržitelným závěrům, že odpovědností je každé faktické donucení ke splnění povinnosti a naopak každé dobrovolné splnění sekundární právní povinnosti vyplývající z porušení povinnosti primární odpovědností není. Bezproblémové se z tohoto pohledu nejeví ani koncepce extenzivní. U nich je patrný

¹⁵⁶ MACUR, Josef. op. cit, s. 20.

¹⁵⁷ Viz např. GERLOCH, Aleš. op. cit. s. 156.

posun od právního k ekonomickému pojetí odpovědnosti a redukce této problematiky na otázku, kdo nese ekonomické následky vzniklé škody. Toto řešení se může zdát na první pohled elegantní, přehlídí však poměrně zásadní rozdíly mezi právním titulem plnění jednotlivých subjektů v případě vzniku škody (např. pojistovny a škodce) a mezi sekundární a primární právní povinností.

Touto námitku je možné vznést proti označení prvku jako **nepříznivé následky**, který není dle mého mínění dostatečně přesný. Je nutné vždy zdůraznit, že se jedná o nepříznivé následky předpokládané sankční právní normou. Některí autoři, a zejména pak Marta Knappová, navíc tyto následky ještě zpřesují o další kritérium, totiž vznik sekundární právní povinnosti vůči konkrétnímu subjektu. Prvek nepříznivých právních následků lze tedy opatřovat ve shodě s Lubym označit jako realizaci sankce.

Poslední námitka pak vyplývá z nového vývoje na poli sblížení právních řádů členských států Evropské unie, jak jsem demonstroval na projektu PETL. Koncept odpovědnosti v něm obsaženou lze do Macurovy systematiky zařadit jen velmi těžko, nebo extenzivní kategorie je pro ni zjednodušující.

Dle mého návrhu je možné rozlišovat pět kategorií koncepcí právní odpovědnosti. Ke stejnému postupu dospěl ve své práci i Josef Macur, jednotlivé kategorie i kritéria totiž se ale liší. První možností, jak pojmout právní odpovědnost je ve shodě s Viktorem Knappem i s německou koncepcí odpovědnosti (šHaftung) zdůrazňovat její prospektivní význam a definovat odpovědnost jako zvláštní prvek právní vazby spojující v nutnosti skládat úty za své jednání. Koncepte splňující toto kritérium je možné označit za **aktivní**. Druhou možností je naopak zdůraznit význam retrospektivní ztotožňující právní odpovědnost se sekundární právní povinností vyplývající ze sankční normy. Takové koncepte můžeme nazvat **sankčními**. Dle mého mínění se však tyto dva přístupy vzájemně nevylučují. Jakkoliv je možné sankční koncepte považovat za nejpřesvědčivější, představují zejména Knappovy poznatky i přístup německý jejich nutný doplněk. Lze tedy formulovat i kategorii koncepcí komplexních, jež zahrne oba prvky, a sice latentní přítomnost právní odpovědnosti před porušením primární povinnosti ve formě hrozby sankcí a nástup odpovědnostní povinnosti v důsledku porušení povinnosti. **Komplexní** pojetí právní odpovědnosti neupřednostňuje žádný z těchto dvou prvků, ale integruje je do jednoho celku. Tvrdou kategorií jsou koncepte, které nejsou postaveny ani na prvku hrozby sankcí, ani na její

realizaci a vycházejí i s **repara ní** funkce odpovědnosti. Ostatní koncepce, které vedou kvůli konstrukci dalších definičních prvků i naopak kvůli jejich přílišné redukci k nepříznivým výsledkům, lze shrnout do zbytkové kategorie koncepcí **extenzivních i restriktivních**.

Koncepce	Hrozba sankcí	Realizace sankce
- aktivní odpovědnosti	+	ó
- sank ní	ó	+
- komplexní	+	+
- repara ní	ó	ó
- extenzivní a restriktivní	zbytková kategorie	

Návrh revize Macurovy systematiky koncepcí právní odpovědnosti

Na závěr této kapitoly bych rád jednotlivé koncepce, které jsem podrobně rozebral výše, zařadil do nových kategorií. Do kategorie aktivní odpovědnosti spadá teorie Viktora Knappa a je možné sem podadit i přístup *„Schuld und Haftung“* německé právní vědy. Mezi sank ní koncepce lze vedle přístupu Marty Knappové zařadit v t-ínu prací souasně eské doktríny, nebo tento směr je v souasně době bezpochyby převládající. Komplexní kategorie pak představuje nejjednodušší východisko z terminologických rozepí pomocí sjednocení obou předchozích kategorií. Teoretická koncepce obsažená v *Principech jednotného deliktního práva (PETL)* spadá do kategorie repara ní, nebo neakcentuje ani jedno z hraničních kritérií, zcela jasně však staví na prvku náhrady –kody. Do poslední zbytkové skupiny je pak možné zahrnout veškeré další koncepce, které nespádají do výše zmíněných.

Velmi obtížné je zařazení ideových východisek, na kterých je postaven nový občanský zákoník. Jak jsem vysvětlil v samostatné kapitole, není zcela jasné, jakou koncepci právní odpovědnosti jeho autoři zastávají. Vzhledem k deklarovanému odklonu od chápání odpovědnosti v souvislosti s porušením právní povinnosti i s hrozbou sankce je možné uvažovat o vyloučení prvních tří kategorií. Na rozdíl od výše zmíněných principů PETL však nepracuje nový kodex s právní odpovědností ani v případě náhrady –kody, nevyhovuje tak ani kategorii repara ní. Jedinou možností je tedy zařadit nový občanský zákoník do zbytkové kategorie koncepcí extenzivních i

restriktivních. Restriktivní přístup v tomto ohledu odpovídá velmi sporadickému užívaní samotného pojmu odpovědnost v samotném textu návrhu zákona. Domnívám se, že by si nová kodifikace soukromého práva zasloužila především jasné vymezení koncepce právní odpovědnosti. Ze stávajícího stavu dle mého názoru jen stěží dojde k výraznému odklonu od převládající koncepce v doktríně, tak jak si to zjevně autoři návrhu nového kodexu přáli.

II. část o Přístupu induktivní

1. Odpovědnost v jazyce českých právních předpisů

V předchozí části jsem věnoval pozornost přístupu deduktivnímu, z velké části právně-dogmatickému a snažil jsem se nalézt obsah institutu právní odpovědnosti z definice tohoto pojmu v obecné teorii a pomocí rozboru různých koncepcí právní odpovědnosti, jejich srovnání a kategorizace. Nyní budu postupovat induktivně a konfrontuji závěry první části s tím, jak se pojem právní odpovědnosti objevuje v textech právních předpisů. Pro induktivní přístup ke zkoumání právní odpovědnosti budou tedy východiskem texty zákonů, zejména se zaměřím na mezinárodní smlouvy a sekundární právo Evropské unie. Neopominu ani používání termínu právní odpovědnost v judikatuře. Budu hledat tento pojem i pojmy od něj odvozené a pokusím se vytvořit klasifikaci významů právní odpovědnosti komunikované adresátem právních norem prostřednictvím zákonodárce. Stejně jako v předchozí části se neomezím pouze na zkoumání platného českého práva. Stranou nezůstane rozbor návrhu nového občanského zákoníku a neopominu ani projekt principů evropského deliktního práva PETL.

1.1 Zodpovědnost jako povinnost k bedlivosti

Jak jsem uvedl v kapitole o nové odpovědnosti v obecné teorii, jedním z významů tohoto pojmu je v domění nutnosti provádět určitou činnost s náležitou bedlivostí, řádně, tedy odpovědně a lépe **zodpovědně**. Tento význam lze označit jako prospektivní a lépe jej vystihuje pojem zodpovědnost. V právních předpisech lze, jak mám v úmyslu demonstrovat, nalézt v tomto významu jak pojem zodpovědnost, tak i odpovědnost.

Úvodem je třeba zmínit, že pojem zodpovědnosti v tomto významu obsahuje preambule Ústavy České republiky č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen *šÚstava*). A koliv se nejedná o právně závazné ustanovení, je možné se nad ním zastavit. Předmětné místo zní: *šMy, občané (í) odhodláni budovat, chránit a rozvíjet českou republiku (í) jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si v domění svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku (í) připijímáme tuto Ústavu České republiky.* Zde lze pomocí jazykového výkladu dospět k závěru, že se jedná o vyjádření odhodlání občanů k bedlivému přístupu k budování a rozvíjení státu. Jedná se o vyjádření vle chránit a rozvíjet českou republiku zodpovědně, tedy s určitou bedlivostí a řádně. Tento prospektivní výklad podporuje i slovní spojení *šzodpovědnost vůči celku*, tedy nikoliv za porušení nějaké povinnosti. Podobnou formulaci nalezneme i v preambuli Listiny základních práv a svobod č. 2/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen *šListina*): *šFederální shromáždění (í) připomínajíc si svůj díl odpovědnosti vůči budoucím generacím za osud veškerého flivota na Zemi (í) usneslo se na této Listině základních práv a svobod.* Pojem odpovědnost, který má v obecné řeči, jak jsem se snažil popsat v předcházející části, spíše retrospektivní význam, nás při interpretaci nesmí zmást. Z kontextu tohoto ustanovení totiž jasně vyplývá jeho prospektivní význam. Zde je pod pojmem odpovědnost třeba opatřit rozumět zodpovědný, bedlivý a řádný přístup k osudu veškerého flivota na Zemi. Lze tedy konstatovat, že ústavodárce není při používání obou termínů konzistentní. Toto prvotní zjištění dále potvrdí i další rozbor.

Nejklasičtějším příkladem zodpovědnosti je institut rodičovské zodpovědnosti obsažený v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen *šzákon o rodině*). Jako rodičovská zodpovědnost je pojmenována celá hlava první části druhé tohoto zákona, přičemž v ustanovení § 31 zákona o rodině je definována jako *šsoubhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění.* Z této definice opět snadno odvodíme prospektivní význam pojmu rodičovské zodpovědnosti. Zákon takto konstruuje termín zahrnující povinnost rodiče zodpovědně a bedlivě pečovat o zdraví dítěte, jeho tělesný a rozumový vývoj atp. Mechanismy nastupující porušení této povinnosti jsou pak popsány na jiných místech.

S rodi ovskou zodpov dností pracuje celá ada dal-ích p edpis . Tak nap . trestní zákoník . 40/2009 Sb. ve zn ní pozd j-ích p edpis (dále jen šrestní zákoník) v § 201 odst. 1 v rámci skutkové podstaty ohrofování výchovy dít te, stanoví trest pro toho, *škdo, by i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dít te tím, fle (í) závažným zp sobem poru-í svou povinnost o n pe ovat nebo jinou svou d lefítou povinnost vyplývající z rodi ovské zodpov dností*. Lze tedy íci, fle trestní zákoník obsahuje retrospektivní právní (trestní) odpov dnost za poru-ení povinnosti vyplývající z prospektivní zodpov dnosti rodi ovské.

Dále s tímto pojmem rodi ovské zodpov dnosti navázaným na zákon o rodin pracuje i zákon o sociáln -právní ochran d tí . 359/1999 Sb. ve zn ní pozd j-ích p edpis (dále jen ŽSPOD), kdyfl v § 6 odst. 1 stanoví, *fle š sociáln -právní ochrana se zam ũje zejména na d ti, jejichfl rodi e (í) neplní povinnosti plynoucí z rodi ovské zodpov dností*. I zde je tedy samoz ejm t eba rodi ovskou zodpov dností rozum t institut definovaný v zákon o rodin . Na jiném míst pak tento p edpis pouflívá i samostatného pojmu zodpov dnost, kdyfl v § 35 odst. 2 písm. j) stanoví, *fle š p i zaji-ování sociáln -právní ochrany ve vztahu k cizin ũ ad¹⁵⁸ (í) pomáhá pátrat po rodinných p íslu-nících dít te, které podalo fládost o ud lení mezinárodní ochrany (í) a na území eské republiky se nachází bez doprovodu osoby star-í 18 let, která za dít zodpovídá podle právního ádu platného na území státu, jehofl ob anství dít má (í)*. I tato zde zakotvená zodpov dnost lze snadno jazykov vylofit. Slovní spojení zodpovídat za dít není legáln definováno, je ale moflné p i jeho výkladu vyjít op t z rodi ovské zodpov dnosti. V p ípad ŽSPOD nemusí být osobou, která za dít zodpovídá, rodi . Zodpov dnost této osoby má v-ak stále tentýfl charakter ó je povinna ádn a bedliv pe ovat o dít .

Jak jsem nazna il jifl v p ípad Listiny, je moflné v eských právních p edpisech nalézt i formulace vyvracející tezi o tom, fle v prospektivním významu je vfdy pouflíván pojem zodpov dnost. Prozkoumejme nejprve podrobn zákon o rodin . V téfle hlav , ve které je upravena rodi ovská zodpov dnost, nalezneme nap . v ustanovení § 37b odst. 8 zákona o rodin pravidlo, *fle š opatrovník odpovídá za poru-ení povinností uvedených v odstavcích 3 a 4 podle obecných p edpis o náhrad -kody, cofl je typický*

¹⁵⁸ ũ ad pro mezinárodn právní ochranu d tí dle § 3 zákona o sociáln -právní ochran d tí . 359/1999 Sb. ve zn ní pozd j-ích p edpis .

příkladem odpovědnosti retrospektivní. Potud se tedy zdá, že zákonodárce alespoň v rámci tohoto předpisu oba termíny rozlišuje. V ustanovení § 26 odst. 4 zákona o rodině se ale dozvídáme, že při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud *šp ihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodičů*. Pokud bychom vycházeli z premisy, že zákonodárce pojmy zodpovědnost a odpovědnost rozlišuje, museli bychom dané ustanovení interpretovat tak, že soud při ohledně k odpovědnosti rodičů ve smyslu retrospektivním. To by znamenalo příkaz soudci, aby zkoumal, zda rodič dítěte není (nebo v minulosti nebyl) povinen nést nepříznivé následky porušení jaké své povinnosti. Systematickým výkladem dojdeme ale zejména s odkazem na ostatní kritéria v tomto ustanovení obsažená (výchovná schopnost rodičů, stabilita budoucího výchovného prostředí etc.) k závěru, že pod tímto pojmem je třeba rozumět ve skutečnosti zodpovědnost rodičů ve smyslu prospektivním, tedy jeho povinnost řádně a bedlivě se o dítě starat.

Skutečnost, že zákonodárce používá obou termínů promiscue je patrná, pokud prozkoumáme-li další předpisy. Příkladem je § 1 zákona o umístění poručených dětí v domácnosti . 66/1986 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který zní: *šZákon upravuje umístění poručených dětí v domácnosti a se zetelem na ochranu života a zdraví dětí a v zájmu plánovaného a odpovědného rodičovství stanoví podmínky pro jeho provádění*. Stejně jako v předchozím případě je možné dovést prospektivní význam, a tedy ve skutečnosti rodičovství zodpovědné. Podobně pak v ustanovení § 64 zákona o pomoci v hmotné nouzi . 111/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů nalezneme tuto formulaci: *šZaměstnanci orgánů pomoci v hmotné nouzi jsou v souvislosti s poskytováním dávek povinni (i) informovat každou osobu o možných postupech řešení hmotné nouze a zapojovat ji do řešení její situace a vést ji k vlastní odpovědnosti*.

Jak jsem se snažil ukázat v této kapitole, zákonodárce pojmy odpovědnosti a zodpovědnosti používá promiscue a není možné z jejich jazykového rozlišení usuzovat na obsah konkrétního ustanovení. V některých případech (např. § 35 odst. 2 písm. j) ZSPOD) je z kontextu možné dovést jasně prospektivní význam, jindy jsou však myslitelné obě varianty. Rys prospektivního významu popsaného v této kapitole pak spočívá v aspirační podobě konkrétního pravidla. Takové pravidlo stanovuje určitý cíl a předepisuje adresátovi, aby se snažil ho dosáhnout, například aby zodpovědně o zdraví dítěte. Aspirační pravidla mají ale pro právo zásadní problém, jejich porušení

lze totiž velmi obtížně sankcionovat. Při zachování právní jistoty je tedy nutné v případě sankcionování porušení takové aspirativní normy určit minimální hranici bedlivosti.

1.2 Odpovědnost jako primární povinnost

V právních předpisech lze nalézt i případy, kdy je pojem odpovědnost používáno jako synonyma k pojmu povinnost, aniž by tato povinnost měla charakter povinnosti sekundární, tedy odpovědnosti ve smyslu retrospektivním. Na rozdíl od ustanovení rozebraných v předchozí kapitole, nemají navíc tyto případy ani zmíněný aspirativní charakter. Nejedná se o povinnost prováděnou s náležitou bedlivostí i žádnou, resp. co nejlépe. Pro odlišení od primárních povinností aspirativních je lze označit jako povinnosti singulární.

Příkladem použití pojmu odpovědnost v tomto významu je ustanovení § 852f odst. 2 občanského zákoníku upravující solidární povinnost předávajícího a nového zákazníka zaplatit cenu zájezdu z cestovní smlouvy v případě její změny: *„Předávající a nový zákazník společně a nerozdílně **odpovídají** za zaplacení ceny zájezdu a úhradu nákladů, pokud takové náklady cestovní kancelář i v souvislosti se změnou zákazníka vzniknou.“* Držet se retrospektivního významu odpovědnosti v tomto případě je velmi obtížné. Došli bychom totiž k výsledku, že předávající a nový zákazník společně a nerozdílně sice odpovídají za porušení povinnosti zaplatit cenu zájezdu, povinnost tuto cenu zaplatit má uhlavět pouze zákazník nový, tedy ten, na kterého přešla práva a povinnosti ze smlouvy podle § 852f odst. 1 v druhé větě. Citované ustanovení naproti tomu hovoří o odpovědnosti za zaplacení a nikoliv za její nezaplacení, nezbývá tedy nejlépe dovést, že se nejedná o odpovědnost ve smyslu retrospektivním, nýbrž o primární závazkovou povinnost k zaplacení ceny zájezdu, tedy o povinnost singulární.

Příkladem použití pojmu odpovědnosti k vyjádření primární singulární povinnosti je paradoxně i sama úprava odpovědnosti za vady v občanském zákoníku. V ustanovení § 499 občanského zákoníku je totiž uvedeno: *„Kdo přenechá jinému v cizí za úplatou, **odpovídá** za to, že v cizí v době plnění má vlastnosti výslovně vymínané nebo obvyklé, že je jí možno použít podle povahy a účelu smlouvy nebo podle toho, co účastníci ujednali, a že v cizí nemá právní vady.“* Podobně pak § 500 odst. 2

obanského zákoníku stanoví: *šZa dluhy váznoucí na vci je **odpov dný** zcizitel.š*¹⁵⁹ Stejn jako v předchozích příkladech je možné systematickým výkladem a logicky pomocí argumentu reductionis ad absurdum dojít k závěru, že nejde o stanovení odpovědnosti, ale singulární primární povinnosti. Jedná se ve skutečnosti o povinnost zcizitele předat takovou věc, která má v době plnění vlastnosti výslovně vymíněné nebo obvyklé nebo ve druhém případě o povinnost splnit dluhy váznoucí na věci. Skutečnou odpovědností povinností je pak například povinnost poskytnout v případě porušení povinnosti úředního plnění slevu z kupní ceny či nést následky spočívající ve zrušení celé smlouvy. Ta je ovšem stanovena na jiném místě, a to například v § 507 odst. 1 obanského zákoníku.

Ve smyslu primární singulární povinnosti lze pojem odpovědnosti také nalézt ve spojení šodpov dný zástupceš. To poukazuje zejména fiivnostenský zákon č. 455/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen šfiivnostenský zákonš). V ustanovení § 11 odst. 1 fiivnostenského zákona se tak například stanoví, že *šPodnikatel m je provozovat fiivnost prost ednictvím **odpov dného zástupce**. Odpov dný zástupce je fyzická osoba ustanovená podnikatelem, která odpovídá za úředný provoz fiivnosti a za dodržování fiivnostenskoprávních předpisů a je k podnikateli ve smluvním vztahu.š* Ani v tomto případě není udržitelný výklad tohoto pojmu v jeho retrospektivním významu. Odpovědnost za porušení povinností při podnikání má totiž neohled na ustanovení odpovědného zástupce stále podnikatel. Vlastní odpovědnost podnikatele je totiž jedním ze znaků podnikání jako takového.¹⁶⁰ Lze si tedy představit například situaci, kdy zákazník zakoupí od podnikatele, jenž provozuje svou fiivnost prost ednictvím odpovědného zástupce, vadné zboží. Odpovědnost za vady takového zboží ponese podnikatel a nikoliv, jak by se mohlo na první pohled zdát z ustanovení § 11 odst. 1 fiivnostenského zákona tento odpovědný zástupce. Nelze dokonce ani tvrdit, že odpovědný zástupce bude odpovídat za porušení fiivnostenskoprávních předpisů. Jejich porušení může vyvolat vznik ve ejnoprávní odpovědnosti (za přestupek či jiný

¹⁵⁹ Dalším příkladem jsou ustanovení § 616 odst. 1, 741 odst. 1 i rubrika odpovědnost v souvislosti s § 763 obanského zákoníku.

¹⁶⁰ viz § 2 odst. 1 obchodního zákoníku: *šPodnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.š* O pojmu odpovědnosti poukážím v tomto ustanovení viz níže.

správní delikt) op t jen u podnikatele. Toto ustanovení tedy odpov dnému zástupci stanoví základní primární povinnosti. Ty lze pak precizovat v rámci smlouvy mezi podnikatelem a tímto zástupcem. Jedná se o povinnost dbát o ádný provoz fivnosti a o dodrfování fivnostenskoprávních p edpis . Pokud dojde k poru-ení této povinnosti ze strany odpov dného vedoucího, na základ kterého vznikne podnikateli -koda, teprve pak bude odpov dný zástupce ve smyslu fivnostenského zákona v retrospektivním smyslu odpov dný. S pojmem odpov dného zástupce ve stejném smyslu pracují i dal-í zvlá-tní zákony umo flující podnikání v ur itých specifických odv tvích. Tak nap . zákon 458/2000 Sb. o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odv tvích a o zm n n kterých zákon (energetický zákon) ve zn ní pozd j-ích p edpis v § 6 odst. 1 stanoví, fl e *šOdpov dný zástupce, je-li ustanoven, odpovídá za výkon licencované innosti podle tohoto zákona.õ* N které zákony ve stejném významu pou flívají spojení šodpov dná osobaõ. Tak iní nap . zákon . 93/2009 Sb. o auditorech ve zn ní pozd j-ích p edpis , kdyfl v § 2 písm. o) alin. 1 stanoví, fl e *šklí ovým auditorským partnerem je jeden nebo více statutárních auditor , který je auditorskou spole ností ur en jako osoba odpov dná za provedení povinného auditu jménem auditorské spole nosti.õ* I v tomto p ípad se jedná o auditora, jenfl je auditorskou spole ností ur en jako osoba povinná provést audit. Podobnou formulaci osahuje i zákon . 87/1995 Sb. o spo itelních a úv rních drufstvech a n kterých opat eních s tím souvisejících ve zn ní pozd j-ích p edpis v § 2d odst. 2 obsahuje pravidlo, fl e *šv fládosti o ud lení souhlasu ke z ízení pobo ky podle odstavce 1 drufstevní zálofha uvede zejména (í) údaje umofl ující jednozna nou identifikaci osob odpov dných za ízení pobo ky.õ* Posledním p íkladem pak m fl e být zákon . 78/2004 Sb. o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty ve zn ní pozd j-ích p edpis . Ten v § 20 odst. 4 p edpisuje obsah tzv. havarijního plánu: *šHavarijní plán obsahuje téfl jméno, pop ípad jména, p íjmení, adresu bydli-t , telefonní íslo a p ípadn téfl íslo faxu a adresu elektronické po-ty odborného poradce a osoby odpov dné za likvidaci havárie.õ* Ve v-ech t chto p ípadech je tedy pou flit pojem odpov dnosti ve smyslu primární povinnosti.

Pojem odpov dnosti ve smyslu singulární primární povinnosti lze nalézt i v sekundárním právu Evropské unie. Tak nap íklad v na ízení ím I o právu rozhodném

pro smluvní závazkové vztahy . 593/2008¹⁶¹ (dále jen šna ízení ím I) se objevuje pojem odpov dnosti ve smyslu povinnosti splnit závazek: š lánek 16 (Spole ná odpov dnost) Uplat uje-li v ítel pohledávku v í více dlužník m, kte í **odpovídají** za uspokojení téhle pohledávky (í), ídí se regresní právo tohoto dlužníka v í ostatním spoludlužník m za poskytnuté pln ní právem, které se poufíje na závazkový vztah tohoto dlužníka v í v ítelíí ō¹⁶² Vzhledem k samotné formulaci p edm tného ustanovení a tomu, fle celé na ízení stanovuje pravidla pro ur ení rozhodného práva na poli smluvních závazkových vztah , lze stejn jako v p edchozích p ípadech dosp t k záv ru, fle se v daném p ípad jedná o primární závazkovou povinnost z titulu smlouvy a nikoliv povinnost odpov dnostního charakteru.

Srovnáme-li tentýfl lánek s jeho n meckou jazykovou verzí, zjistíme, fle n m ina poufívá na tomtéfl míst pojem šHaftungō. Jak jsem ale vysv tlil v kapitole o pohledu n mecké právní v dy na odpov dnost, je n mecká koncepce odpov dnosti odli-ná od té eské. Podob jako nap . v ímském právu je totífl odpov dnost v fdy sou ástí závazkového vztahu, nejedná-li se pouze o naturální obligaci. V p ípad n mecké verze je tedy poufítí pojmu šHaftungō v l. 16 na ízení ím I na míst . Pochybuji ale o vhodnosti doslovného p ekladu do e-tiny, kterým pravd podobn tato situace vznikla. Na rozdíl od eské verze obsahuje dané ustanovení nap íklad v pol-tin správn pojem šzobowi zanieō (závazek) a nikoliv šodpowiedzialno ō (odpov dnost).¹⁶³ Prozkoumáme-li n které dal-í jazykové verze tohoto lánku, zjistíme zajímavé rozdíly. Rubrika l. 16 na ízení ím I je na rozdíl od e-tiny ve v t-in p ípad ozna ena nikoliv jako spole ná odpov dnost, ale jako pluralita dlužník ¹⁶⁴.

¹⁶¹ Publikováno jako sd lení Ministerstva zahrani í pod . 64/2006 Sb.m.s.

¹⁶² Na ízení Evropského parlamentu a Rady (ES) . 593/2008 ze dne 17. ervna 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (ím I).

¹⁶³ O ufvání pojmu šodpowiedzialno ō ve významu retrospektivní odv nosti sv d í nap . Macurova kritika koncepce právní odpov dnosti polského právního teoretika W. Warkalla. Viz MACUR, Josef. op. cit. s. 79 a násl.

¹⁶⁴ Pluralita dlužník : [mnofestvo dlužnici] (BG), Flere skyldnere (DA), Völgnike paljusus (ET), Useampi velallinen (FI), Pluralité de débiteurs (FR), Több kötelezett (HU), Obbligazioni solidali (IT), Skolinink daugetas (LT), Pluralità ta' debitori (MT), Wielo dników (PL), Pluralidade de devedores (PT), Obligațiile cu pluralitate de debitori (RO), Spoločný záväzok (SK), Ve dolfnikov (SL), Flera gäldenärer (SV).

Pojmu odpovědnosti používá společně s e-tinou pouze německá, španělská, anglická, italština, irština a lotyština. V samotném textu daného ustanovení se ale uflívá i v n kterých p ípadech, kdy rubrika používá jiný pojem, termín odpovědnost objevuje. Angličtina tak například uflívá pojmu šlability. Germánské jazyky, tedy například holandská a dánská používají podobných pojmů jako německá (šaansprakelijkheid, hæftelse), které lze rovněž přeložit jako odpovědnost. Nejinak je tomu i u v t-iny románských jazyků, tedy například italštiny, španělštiny a rumunštiny. Ty používají v textu předmětného ustanovení rovněž pojem označujících odpovědnost (šresponsabilità, responsabilidad, răspundere). Výjimku představuje verze francouzská, její místo šresponsabilitě podobná jako polská verze používá pojmu povinnosti ke splnění závazku (şdebiteurs qui sont tenus à la même obligation). Slovanské jazyky s výjimkou bulharštiny a jifi zmíněné polštiny, tedy slovenština a slovinština používají formulace podobné české (şzodpovednosť, odgovornost). Bulharská verze formuluje pravidlo podobné jako polština i francouzština. Abychom mohli z u jiného srovnání dovést skutečně právně relevantní závěr, museli bychom detailně prozkoumat chápání pojmu odpovědnosti v jednotlivých právních řádech daných zemí. P íkladem rozdílného významu odpovědnosti je výše uvedený rozbor německého pojetí. Domnívám se ale, že i bez tohoto podrobného rozboru je možné konstatovat zejména na p íkladu polské, německé a francouzské jazykové verze, že i komparativní -jazykový¹⁶⁵ výklad daného článku podporuje mou tezi o použití pojmu odpovědnost ve smyslu primární povinnosti. Toto nesystémové řešení patrně pramení z chybného doslovného překladu z angličtiny.

Na tuto skutečnost, že často dochází k zaměnění pojmu odpovědnost a povinnost upozorňuje ufl Marta Knappová, když uvádí: *šOb český zákoník v řásti sedmé o d d ní nejednou v rozporu s b řnou terminologií ostatních svých řástí používá v §§ 470 ařl 472 pojmu šOdpovědnost÷ ve smyslu šPovinnost÷. Nejde totiž ani v nejmenším o to, že by d d icové odpovídali za zř stavitelovy dluhy, nýbrř o to, za jakých podmínek a v jaké míře se d d icové stávají dlužníky zř stavitelových dluh , za jakých*

Společná odpovědnost: Společná odpovědnost (CS), Mehrfache Haftung (DE),

[Pathitiki enochi eis olókliron] (EL), Multiple liability (EN), Responsabilidad multiple (ES), Dliteanas iolrach (GA), Vair ku personu atbild ba (LV).

¹⁶⁵ Klasické chápání komparativního výkladu by vyřadilo právně zmíněný detailní rozbor chápání pojmu odpovědnosti v rámci komparovaných právních řádů.

podmínek a v jaké míře mají tedy povinnost je zaplatit.¹⁶⁶ Zmiňované ustanovení zní: *§D dicitur **odpovídá** do výše ceny nabytého d dicitur za primární náklady spojené s pohřbením z stavitele a za z stavitelovy dluhy, které na něj plynou z stavitelovou smrtí.*¹⁶⁷ Autorka pak tento trend zdůvodňuje tím, že používá-li se tak často slova povinnost, kompromituje se tak jeho sociální působení a tento pojem slábne. Vzniká tak potřeba zesílit vyjádření a místo slova povinnost se užívá pojmu odpovědnost. *šTím ovšem neohledíc k zásadní nesprávnosti toho, se používá slovem odpovědnost a zeslabuje se tak i psychologické působení skutečné právní odpovědnosti.*¹⁶⁸ Kritizované ustanovení o povinnosti d dicitur uhradit z stavitelovy dluhy a náklady spojené s pohřbením obsahoval v § 548 a 549 i všeobecný zákoník občanský z roku 1811 (dále jen ABGB), oběhl se ovšem bez použití pojmu odpovědnosti: *šZávazky, jež by zemělný byl měl ze svého jmění plnit, bere na se d dicitur jeho. (í) Jedno z břemen na d dicitur záležejících jest také náklad na pohřbení, u jiných dle toho, jak v míst oby jest, a dle stavu i jmění zemělného.*¹⁶⁹ Tzv. státní občanský zákoník z roku 1950 se sice v první části ustanovení o přechodu dluhů na d dicitur jezdřel doktrinální správné terminologie, v závěru předmětného odstavce jifi ale nalézáme pojem odpovědnosti: *šD dicitur je povinen hradit náklady primárního pohřbení z stavitelova, jakofi plnit závazky, které na něho plynou smrtí z stavitelovou (í) V ítel m, kte í své nároky neoznámili přesto, že je d dicitur dal k tomu soudem vyzvat, d dicitur **neodpovídá**, pokud je cena jím nabytého d dicitur vyžadována nároky ostatních v ítel .* V návrhu nového občanského zákoníku, jehož podrobnému rozboru budu z hlediska rozboru výskytu pojmu odpovědnosti v novat samostatnou kapitolu, se toto ustanovení objevuje jifi opět bez použití pojmu odpovědnosti: *šDluhy z stavitele přecházejí na d dicitur, ledaže zákon*

¹⁶⁶ KNAPPOVÁ, Marta, op. cit., s. 178.

¹⁶⁷ § 470 odst. 1 z. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů. Dostupný z WWW: <<http://portal.gov.cz>>.

¹⁶⁸ KNAPPOVÁ, Marta, op. cit., s. 178.

¹⁶⁹ §§ 548 a 549 císařského patentu . 946/1811 Sb.z.s. ze dne 1. června 1811 Obecný občanský zákoník rakouský ve znění k 1. 1. 1904.

stanoví jinak. D díc je zavázán k úhrad náklad z stavitelova poh bení a opat ení z stavitelova hrobového místaí ÷¹⁷⁰

Krom zd vodn ní spo ívajícího ve snaze o zesílení sociálního p sobení povinnosti v zákonných textech je mofné d vod nesprávného pouffívání odpov dnosti spat ovat ve snaze o zjednodu-ení. Zákonodárce totiž asto uflívá termínu odpov dnost za ú elem jednodu-í jazykové konstrukce. Velmi asto lze totiž nalézt spojení šodpovídat za (dluhy, závazky, zaplacení cenyí)÷. Z n j lze, jak jsem demonstroval vý-e, snadno dovodit i primární povinnost, která je takto v odpov dnosti implicitn obsaflena. Pokud tedy subjekt slovy zákonodárce šodpovídá za dluh÷, vyplývá z této šodpov dnosti÷ zejména jeho povinnost tento dluh zaplatit. Zárove pak takové ustanovení zd raz uje i povinnost nést následky v p ípad nezaplacení. Tato konkrétní povinnost retrospektivní je ale v t-inou stanovena na jiném míst p edpisu. Zákonné vyjád ení je pak nejen psychologicky ú inn j-í, jak tvrdí Knappová, ale i úsporn j-í. Pro adresáta se sice neztrácí komunika ní nosnost, je ale pot eba se vyrovnat s vytýkanou terminologickou nep esností.

Ozna ování singulární primární povinnosti za odpov dnost m fle vzdálen p ípomínat koncepci aktivní odpov dnosti Viktora Knappa. Ten totiž pojímal odpov dnost jako hrozbu sankcí. Pokud tedy ozna íme jako odpov dnost povinnost primární, je jífl z takového ustanovení samotného pro adresáta patrná hrozící realizace sankce. I v rámci koncepce aktivní odpov dnosti je ale t eba odli-ovat povinnost primární od následné odpov dnosti jakoflto hrozící povinnosti sekundární. I z perspektivy koncepce aktivní odpov dnosti se tedy p í pouflití pojmu odpov dnosti jako primární povinnosti jedná o terminologickou nep esnost a de lege ferenda je t eba se tomuto zam ování vyhnout.

1.3 Odpov dnost jako následek poru-ení povinnosti

Odpov dnost v retrospektivním významu ozna ujícím následek poru-ení právní povinnosti, tedy v pojetí sank ní koncepce je v textu právních p edpis patrn nej ast j-í, cofl koresponduje i s p evládající sank ní koncepcí v právní v d . Obsahuje

¹⁷⁰ § 1691 Návrhu nového ob anského zákoníku schválený vládou ve zn ní zm n p íjatých Legislativní radou vlády (kv ten 2011). Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>.

ji na několika místech ufl samotná Ústava. Nap . v l. 54 odst. 3 je obsafleno pravidlo, fl e š *Prezident republiky není z výkonu své funkce **odpov dný***.¹⁷¹ Ústava tedy stanoví zásadní nemoflnost realizace sankce za poru–ení prezidentových povinností vyplývajících z jeho funkce. Výjimkou je institut velezrady podle l. 65 odst. 2 Ústavy. Dané ustanovení se, jak je moflné dovodit jífl pomocí jazykového výkladu z formulace šz výkonu své funkce¹⁷¹, dále nevztahuje na odpov dnost soukromoprávní.¹⁷¹ V souvislosti s neodpov dností prezidenta Ústava pak v l. 63 odst. 4 stanoví, fl e š *za rozhodnutí prezidenta republiky, které vyřaduje spolupodpis p edsedy vlády nebo jím pov eného lena vlády, **odpovídá** vláda*.¹⁷² I zde se jedná o retrospektivní odpov dnost za poru–ení povinností. V daném p ípad je nutné pod odpov dností vlády rozum t zejména odpov dnost politickou projevující se nap . v moflnosti vyslovení ned v ry Poslaneckou sn movnou apod., coflí jí v–ak neubírá na retrospektivním charakteru. Povinnost, jejífl poru–ení je p íinou vzniku takové odpov dnosti, lze dovodit nap . ze slibu prezidenta obsafleného v l. 59 odst. 2 Ústavy, tedy povinnost zachovávat Ústavu a zákony nebo zastávat sv j ú ad v zájmu v–eho lidu. Politickou retrospektivní odpov dnost je moflné nalézt i v l. 68 odst. 1 Ústavy: *š **Vláda je odpov dna** Poslanecké sn movn .*¹⁷² Pojem skute né právní odpov dnosti (by op t ve ejnoprávního charakteru) obsahuje Ústava v souvislosti s odkazem na kárnou odpov dnost soudc v l. 82 odst. 2.¹⁷² P esné podmínky této odpov dnosti jsou pak stanoveny v zákon o soudech a soudcích . 6/2002 Sb. ve zn ní pozd j–ích p edpis .

Nejtypi t j–ím p íkladem odpov dnosti soukromoprávní je bezesporu ustanovení § 420 odst. 1 ob anského zákoníku o obecné odpov dnosti za –kodu. To stanoví, fl e š *kafldý **odpovídá** za –kodu, kterou zp sobil poru–ením právní povinnosti*.¹⁷² Odpov dnost v tomto p ípad má nepochybn retrospektivní charakter, nebo vzniká na základ poru–ení primární povinnosti. P edpokladem vzniku odpov dnosti jsou krom samotného poru–ení povinnosti i dal–í skute nosti. P ímo z ust. § 420 odst. 1 lze tedy dovodit t i p edpoklady vzniku sekundární povinnosti k náhrad –kody, tedy

¹⁷¹ Podrobn o problematice odpov dnosti prezidenta FILIP, Jan. K ústavní odpov dnosti v R a odpov dnosti hlavy státu zejména za velezradu. časopis pro právní v du a praxi. 2010, 1, s. 21-39. Dostupný také z WWW: <<http://www.law.muni.cz/dokumenty/8820>>.

¹⁷² *š **Soudce nelze proti jeho v li odvolat nebo p elofit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné odpov dnosti stanoví zákon***.¹⁷² l. 82 odst. 2 úst. z. 1/1993 Sb. Ústava eské republiky ve zn ní pozd j–ích p edpis . Dostupný z WWW: <<http://portal.gov.cz>>.

poru-ení povinnosti, vznik -kody a p í innou souvislost mezi protiprávním jednáním a vzniklou -kodou. tvrtý p edpoklad, tedy zavin ní je pak obsažen v odst. 3 téhož ustanovení. Klasické jednoduché schéma retrospektivní odpovědnosti (poru-ení primární povinnosti a z n j vyplývající vznik povinnosti odpovědnostní) je tedy dopln no dalšími prvky, resp. p edpoklady vzniku, tedy zp sobením -kody, poru-ením povinnosti a zavin ním. Jejich hlub-í rozbor by významn p esáhl cíl mé práce, budu se tedy držet zavedeného schématu.

Není rozhodné, zda povinnost, jejíž poru-ení m fle vést ke vzniku odpovědnosti, vyplývá ze smlouvy i ze zákona. V tom se eská právní úprava li-í od úpravy n mecké, která odpovědnost za -kodu zp sobenou poru-ením smluvní povinnosti e-í v rámci úpravy smluvního práva¹⁷³ a odpovědnost za poru-ení zákonné povinnosti konstruuje zvlá- .¹⁷⁴ Spole né úprav smluvní a mimosmluvní odpovědnosti nelze up ít jednoduchost, toto e-ení m fle ale vést i k pom rn paradoxnímu výkladu. Nejvyšší soud tak nap . judikoval, fle subjekt p i poru-ení smluvní povinnosti m fle být odpovědný za -kodu, jež tímto poru-ením vznikla jiné osob nejl jeho spolukontrahentovi. Tedy jinými slovy, fle poru-ení smluvní povinnosti je protiprávním úkonem i ve vztahu k po-kozenému, který není účastníkem smlouvy.¹⁷⁵ Z hlediska teorie, která smluvní a deliktní odpovědnost striktn rozli-uje¹⁷⁶, je v takové situaci p íjateln j-ím e-ením hledat poru-ení zákonné povinnosti. To v eském právním prostředí nemusí být vzhledem k existenci velmi obecné subsidiárn p sobící primární preven ní povinnosti nijak obtížné. Ustanovení § 415 občanského zákoníku totiž zakotvuje obecnou zásadu nikomu ne-kodit (neminem laedere), která se tak stává

¹⁷³ § 280 Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738 ve zn ní pozdějších p edpis . Dostupný z WWW: <<http://bundesrecht.juris.de/bgb/index.html>>.

¹⁷⁴ § 823 BGB.

¹⁷⁵ *ŠZáv r, podle kterého se po-kozený m fle dovolávat (za ú elem prokázání existence protiprávního úkonu) poru-ení smluvní povinnosti, totiž lze u ínit nejen v p ípad , fle je -k dcovým spolukontrahentem (druhou smluvní stranou). K napln ní uvedeného p edpokladu posta uje, fle je prokázáno, fle p íslu-ný subjekt (-k dce) sice poru-il povinnost ze smlouvy, kterou uzav el s jinou osobou nejl s po-kozeným, fle v-ak závazek, k jehož poru-ení do-lo, m l dopad do právní sféry po-kozeného.* Rozsudek Nejvyššího soudu R sp. zn. 29 Odo 379/2001. Soudní judikatura R 56/2003. Dostupný též z WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>.

¹⁷⁶ KNAPPOVÁ, Marta; WESTKA, Ji í; DVO ÁK, Jan a kol. op. cit. s. 427.

základním principem úpravy obecné odpovědnosti za škodu. Díky tomuto ustanovení je možné za protiprávní označit jakékoliv chování, při kterém osoba překročí minimální hranici opatrnosti, kterou je po ní možné rozumně požadovat.

Druhý případ obecné odpovědnosti za škodu představuje ustanovení § 424. Podle něj odpovídá za škodu i ten, kdo ji způsobí úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Systematicky je toto ustanovení sice zařazeno pod rubriku zvláštních případů odpovědnosti, svým obsahem se ale jedná o ustanovení s podobnou šíří obecnosti jako zmíněný § 415. Logicky z něj lze vyvodit primární povinnost zdržet se takového úmyslného nemravného jednání, které by jinému způsobilo škodu. Pod takovýmto jednáním si lze představit například tzv. kanadské flirtíky. V případě, kdy není možné nalézt žádnou zvláštní (zákonnou či smluvní) povinnost, kterou by osoba porušila, otevírá se vředy prostřednictvím široce pojeté preventivní povinnosti a povinnosti neposobit škodu úmyslným jednáním proti dobrým mravům prostor pro konstrukci protiprávního úkonu. Prvek porušení povinnosti je důležitý i z toho důvodu, že se o něj opírá zejména situací, kdy je na základě tzv. okolností vyloučící protiprávnost subjekt odpovědnosti zproštěn. Jedná se o případy plnění zákonné povinnosti, výkonu práva, svépomocného jednání, nutné obrany, krajní nouze, svolení poskytnutého a dovoleného rizika.¹⁷⁷

V právním řádu se lze setkat s pojmem odpovědnosti ve významu následku porušení povinnosti i mimo úpravu odpovědnosti za škodu. Příkladem je ustanovení § 20i odst. 1 občanského zákoníku, jež upravuje postavení sdružení právnických osob: *Šdružení právnických osob je právnickou osobou, jež odpovídá svým majetkem za nesplnění svých povinností.* Tato formulace se významně liší od příkladů uvedených v předchozí kapitole (§ 470, § 500, i § 852f odst. 2 občanského zákoníku), kde je pojem odpovědnosti použit k vyjádření primární povinnosti. Zde zákonodárce nepoužívá výše kritizovanou jazykovou konstrukci *odpovídat za splnění své povinnosti*, nýbrž v souladu se sankční koncepcí spojuje odpovědnost práv s porušením právní povinnosti. Konkrétní sekundární (odpovědnostní) povinnosti bude nicméně nutné hledat na jiném místě. Může se jednat o celou škálu povinností, které mohou na základě porušení povinnosti vzniknout. Sdružení tak může být například povinno zaplatit smluvní pokutu, může mu vzniknout povinnost platit úroky z prodlení nebo

¹⁷⁷ Podrobně k tomu viz například KNAPPOVÁ, Marta; WESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. op. cit. s. 428 a násl.

bude povinno poskytnout slevu z kupní ceny na základě vadného plnění. S odkazem na ustanovení § 20i odst. 1 je pak možné kladou z těchto situací, na kterou bude aplikovatelné základní schéma retrospektivní povinnosti, označit za odpovědnost ve smyslu následku porušení povinnosti. Předmětné ustanovení pouze určuje její subjekt, tedy samotné sdružení právnických osob a nikoliv jednotlivé její členy.

Podobně i ustanovení § 56 odst. 3 občanského zákoníku upravující nepřípustná ujednání ve spotřebitelských smlouvách používá pojem odpovědnosti v jeho sankčním pojetí, když stanoví: *šNepřípustná jsou zejména smluvní ujednání, která (i) vyloučí nebo omezují **odpovědnost** dodavatele za jednání i opomenutí, kterým byla spotřebiteli způsobena smrt i újma na zdraví.š* Užití pojmu odpovědnosti ve významu následku porušení povinnosti zde sice již není tak explicitní jako v případě předchozím, jednoduchou interpretací ale k tomuto výsledku dospějeme. Toto ustanovení omezuje smluvní volnost ve spotřebitelských smlouvách a zakazuje určitá ujednání, na základě kterých by dodavatel nebyl povinen odpovídat za určitá jednání zasahující do absolutních práv spotřebitele. Abychom našli význam takto použitého pojmu odpovědnosti, respektive potvrdili tezi o jeho retrospektivním charakteru, musíme nalézt základ povinnosti dodavatele smrti i újmu na zdraví spotřebitele nepřisobit. Takové hledání v obecné rovině není nijak složité. Primární povinnost zdržet se těchto jednání lze totiž minimálně subsidiárně dovodit z ust. § 415 občanského zákoníku. V konkrétních případech se pak ujmeme primární povinnosti, na základě jejíhož porušení dojde ke vzniku odpovědnosti, lišit. Mělo se jednat například o povinnosti plynoucí ze zákona č. 22/1997 Sb. o technických požadavcích na výrobky ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví ve spojení s vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 38/2001 Sb. o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami a pokrmy ve znění pozdějších předpisů a podobně. Lze tedy konstatovat, že i zde je použito termínu odpovědnosti ve smyslu následku porušení povinnosti.

Posledním příkladem takového užití termínu odpovědnosti v občanském zákoníku je i úprava postoupení pohledávky v § 527 odst. 1. Toto ustanovení zní: *šBylo-li sjednáno postoupení pohledávky za úplatu, **odpovídá** postupitel postupníkovi, jestliže (a) postupník se nestal místem postupitele v ústí pohledávky s dohodnutým obsahem, (b) dlužník splnil postupiteli závazek dříve, než byl povinen jej splnit*

postupníkovi, (c) postoupená pohledávka nebo její část zanikla započtením nároku, který měl dlužník vůči postupiteli. Stejně jako v předchozím případě se lze jednoduše dostat k závěru, že v těchto situacích představují porušení povinnosti postupitele. V prvním případě jde o porušení povinnosti vyplývající ze samé podstaty smlouvy o postoupení pohledávky, tedy povinnosti postupitele (resp. dle doslovného znění § 524 občanského zákoníku v ústředí) na postupníka převést dohodnutou pohledávku. Porušení těchto povinností je možné dovodit i ve třetím případě. Druhý případ pak představuje porušení oznamovací povinnosti vyplývající z § 526 občanského zákoníku, podle něhož musí postupitel postoupení pohledávky bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkovi, který měl od té chvíle jít plnit pouze postupníkovi. Z uvedeného tedy opět vyplývá, že pojem odpovědnosti je zde opět použit ve smyslu následku porušení povinnosti postupitele.

Obchodní zákoník používá odpovědnost v retrospektivním smyslu, když například v ustanovení § 64 odst. 2 upravuje odpovědnost zakladatelů společnosti v případě porušení povinností v souvislosti s jednáním jménem společnosti před zápisem do obchodního rejstříku: *šZakladatelé jsou povinni předložit seznam jednání uvedených v odstavci 1 a předložit jej ke schválení společnosti nebo orgánu oprávněnému je schválit tak, aby mohla být dodržena lhůta podle odstavce 1. Poruší-li zakladatelé tuto povinnost, odpovídají společně a nerozdílně v celém rozsahu, která jim v důsledku toho vznikne.* Jasně jsou zde tedy odděleny primární povinnosti, tedy předložení seznamu jednání a předložení ke schválení ve stanovené lhůtě, a odpovědnost za jejich porušení.

Odpovědnosti jako následek porušení povinností obsahuje celá řada dalších předpisů. Nejvýznamnější se tento význam objevuje ve spojitosti se zvláštními případy odpovědnosti za škodu. Příkladem může být zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku č. 59/1998 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Odpovědnost je zde upravena ve smyslu následku porušení primární povinnosti výrobce uvádět na trh výrobky bez vad způsobujících škodu. Jak pojem výrobce, tak i vady jsou v zákoně přesně definovány. Výrobce tedy nese následky porušení své povinnosti neohledně na to, zda je u něj přítomen prvek zavinění. Jedná se tedy o odpovědnost objektivní. Stejně tak je v § 373 občanského zákoníku stanoveno, že *škdo poruší svou povinnost ze závazkového vztahu, je povinen nahradit škodu tím způsobem, jakou druhá strana, ledaže*

prokáže, že porušení povinností bylo způsobeno okolnostmi vyloučenými ujmami odpovědnosti. V první části v tu je sice pojem odpovědnosti nahrazen povinností k náhradě škody, pod zaviněním pod odpovědností je nicméně patrné z posledních slov celého ustanovení.

Jako další příklad lze uvést Úmluvu o mezinárodní železniční přepravě (COTIF) z 9. května 1980 ve znění pozdějších protokolů vyhlášenou jako Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 49/2006 Sb.m.s. Příloha A¹⁷⁸ k této úmluvě obsahuje jednotné právní předpisy pro smlouvu o mezinárodní železniční přepravě osob. V jeho čl. 32 v oddíle IV nazvaném odpovědností dopravce nalezneme například ustanovení § 1, které stanoví dopravci sekundární právní povinnost za porušení povinností plynoucí z přepravní smlouvy, tedy povinnosti přepravit cestujícího na místo určení: *„Doprovoditel odpovídá cestujícímu za škodu, která vznikla tím, že v cestě nebylo možné pokračovat téhož dne kvůli oděru, zpoždění nebo zmeškání v spojení vlaku nebo proto, že pokračování v cestě nebylo za daných okolností únosné téhož dne. Náhrada škody zahrnuje například výdaje, které cestujícímu vznikly v souvislosti s přepravou a informováním ekajících osob.“* Porušení povinností spoívá tedy v oděru nebo zpoždění spoje i ve zmeškání v spoje. I zde je dopravce odpovědný jak v případě, kdy zavinil zpoždění spoje tím, že například neudržel vlakovou soupravu v provozuschopném stavu, tak i došlo-li ke zpoždění bez ohledu na jeho zavinění. Dopravce tedy opět objektivně odpovídá za škodu, která tímto porušením vznikla.

Z výše uvedeného vyplývá, že odpovědnost ve smyslu povinnosti nést následky porušení primární povinnosti je možné nalézt v platných právních předpisech velmi hojně. Vlastním případem takového použití je pak institut odpovědnosti za škodu. Ten do základního schématu přidává je-t další prvky (vznik škody, případně jiná souvislost a případně i zavinění), které při pojmání právní odpovědnosti jako obecného následku porušení povinnosti nemusí být přítomny. Primární povinnost, na jejíž porušení je odpovědnost navázána, nemusí být vždy zejména z ustanovení zakotvujícího samotnou odpovědnost. V takovém případě je možné nejvíce ji dovodit z generální preventivní klauzule (§ 415 občanského zákoníku) požadující chovat se tak, aby nedocházelo ke škodám, ze závazkového (smluvního) vztahu, který existoval mezi subjekty odpovědnostního vztahu je-t před jeho vznikem, nebo ze speciálních předpisů ukládajících zvláštní povinnosti při určitých činnostech (výrob potravin atp.).

¹⁷⁸ Oficiální anglická verze zní šappendix, německá šAnhang, česká verze je označena jako šPříloha.

1.4 Odpov dnost jako následek protiprávního stavu ó za výsledek

Odpov dnost ve smyslu obecné p i itatelnosti následek protiprávního stavu je podobná jejímu p edchozímu významu, ovšem s tím podstatným rozdílem, že subjekt odpov dnostní povinnosti v tomto p ípad neporu-il fládnou primární povinnost. Jedná se tedy o odpov dnost za ur itý zásah do zájmu t etí osoby, který nebyl zp soben protiprávním jednáním odpov dného subjektu. Takto pojatá odpov dnost konstruuje p i itatelnost následek tohoto zásahu (nap . p írodní události) ur itému subjektu. Striktn vzato se podle n kterých doktrinálních názor nejedná o povinnost sekundární, ale o primární povinnost nap . k náhrad ěkody, nebo zde absentuje protiprávní jednání ěk dce,¹⁷⁹ p esto právní p edpisy na tomto míst pojmu odpov dnost pouflívají.

P íkladem takto pojímané odpov dnosti je typicky odpov dnost za ěkodu zp sobenou provozní inností, stanovená v ustanovení § 420a odst. 1 ob anského zákoníku: *šKaflđý odpovídá za ěkodu, kterou zp sobí jinému provozní inností.ō* Ve druhém odstavci téhofl ustanovení je pak ěkoda zp sobená provozní inností specifikována: *šĚkoda je zp sobena provozní inností, je-li zp sobena (a) inností, která má provozní povahu, nebo v cí pouflitou p i inností, (b) fyzikálními, chemickými, pop ípad biologickými vlivy provozu na okolí, (c) oprávn ěným provád ěním nebo zaji-ť ním prací, jimifl je zp sobena jinému ěkoda na nemovitosti nebo je mu podstatn ztífleno nebo znemofln no uflívání nemovitosti.ō* Na rozdíl od ustanovení o obecné odpov dnosti za ěkodu zde nenalezneme podmínku vzniku odpov dnostní povinnosti spo ívající v poru-ení právní povinnosti. V daném p ípad se jedná nejen o tzv. objektivní odpov dnost bez ohledu na zavin ění, ale subjekt odpov dnostní povinnosti je dokonce zatíflen novou povinností, p estofle neporu-il fládnou svou povinnost. P edpokladem je pouze ur itá ěkodní událost vyvolaná provozní inností. Jak jsem zmínil v první ásti své práce v kapitole o funkci právní odpov dnosti, ú el takto konstruované odpov dnosti spo ívá ve vyváflení ekonomického prosp chu o ekávaného z rizikové (provozní) inností. Praktickým d vodem takto konstruované odpov dnosti za riziko je i usnadn ění situace po-kozeného.

¹⁷⁹ Tak nap . Knappová, jefl vychází z my-lenky, že *šnení odpov dnosti tam, kde není povinností.ō* KNAPPOVÁ, Marta. op. cit. s. 213. nebo FIALA, Josef a kol. Ob anské právo hmotné. 3. vyd. Brno : Dopln k, 2002. 347 s.

S takto pojímanou odpovědností pak operuje ve své judikatu e i Nejvyšší soud, když např. uvádí: *„Obecně je třeba vycházet z toho, že odpovědnost podle ustanovení § 420a je odpovědností objektivní, tzn. bez ohledu na to, zda odpovědný subjekt –kodu zavinil úmyslně i z nedbalosti, a není rozhodující ani to, zda svým jednáním porušil právní povinnost.“*¹⁸⁰ V pozdějším rozhodnutí konstatoval pak Nejvyšší soud, že *„přepokladem odpovědnosti podle § 420a odst. 1 obč. zák. není protiprávní úkon, nýbrž událost –kodní událost, která byla příčinou vzniku –kody. Jde o –kodu způsobenou nejen přímo provozovatelem, případně osobou, kterou provozovatel k realizaci své činnosti poučil, ale samou existencí provozního zařízení, které vyvíjí –kodlivý vliv na okolí, a to bez ohledu na to, zda za řízení je v chodu i nikoliv.“*¹⁸¹ Demonstrovat můžeme tento typ odpovědnosti například na stavební společnosti razící tunel pod obytnými domy. Vlivem otřesů způsobených provozem dojde například k sesuvu půdy na povrchu a pokosení zástavby. Pokud společnost postupovala s veškerou bedlivostí, kterou po ní je možné požadovat a neporušila žádné zákonné ani smluvní povinnosti, bude za takto vzniklou –kodu odpovídat.

Dalším případem odpovědnosti za výsledek, tedy bez prvku porušení povinnosti je ustanovení § 421 občanského zákoníku zakotvující ochranu převzaté v cí: *„Každý, kdo od jiného převzal věc, je-li má být předem tím jeho závazku, odpovídá za její pokosení, ztrátu nebo zničení, ledaže by ke –kod došlo i jinak.“* V tomto případě bude tedy subjekt, který v cí převzal, povinen k její náhradě bez ohledu na to, jestli porušil jakoukoliv svou povinnost. To lze demonstrovat například na příkladu provozovatele zlatnictví, který bude povinen nahradit zákazníkovi hodnotu –perku, který si zákazník nechal opravit a jenž byl z provozovny v době opravy odcizen. Pokud provozovatel zlatnictví dbal veškerých bezpečnostních opatření, které je po něm možné požadovat, a postupoval s maximální možnou bedlivostí, bude odpovídat. Proti této tezi je možné vznést námitku spočívající v tvrzení, že v takovém případě porušil zlatník svou smluvní povinnost opravený –perk zákazníkovi předat. Obranou proti takové námitce však může být argument, že tato povinnost zlatníkovi zanikla z důvodu následné nemožnosti plnění

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 11. 2000, sp. zn. 25 Cdo 1695/98. Dostupný v WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>.

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 10. 2008, sp. zn. 25 Cdo 3113/2006. Dostupný v WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>.

podle § 575 odst. 1 občanského zákoníku v ten samý okamžik, kdy vznikla jeho odpovědnost.

Použití pojmu odpovědnosti pro situaci, kdy je subjekt povinen nést následky určité skutečnosti, resp. protiprávního stavu, aniž by porušil svou povinnost, se objevuje na celé řadě dalších míst v občanském zákoníku i v jiných předpisech. Jedná především o n kterých dalších zvláštních případy odpovědnosti za škodu¹⁸², tedy ustanovení sloužící k ochraně spotřebitele nebo například k ochraně životního prostředí atp.¹⁸³

1.5 Odpovědnost za jiného

Od odpovědnosti za protiprávní stav lze odlišit odpovědnost za jiného. Na rozdíl od odpovědnosti za protiprávní stav jsou v tomto případě naplněny všechny klasické předpoklady vzniku právní odpovědnosti, zejména tedy porušení povinnosti a případně i zavinění. Odpovědný subjekt je ale odlišný od toho, kdo tyto předpoklady svým bezprostředním jednáním naplnil. Jednání pomocníka se totiž přičítá přímo odpovědnému subjektu.¹⁸⁴ Dalo by se tedy říci, že se jedná o klasickou odpovědnost vzniklou na základě porušení povinnosti, byť zprostředkovaně.

Klasický příklad odpovědnosti za jiného představuje ustanovení § 420 odst. 2 občanského zákoníku. To stanoví: *škoda je zpravidla způsobena právnickou osobou, anebo fyzickou osobou, když byla způsobena jejími zaměstnanci, kteří k tétoinnosti použili. Tyto osoby samy za takto způsobenou škodu podle tohoto zákona neodpovídají.* Nejastěji si lze tedy představit situaci, kdy zaměstnanec při výkonu své profese způsobí zaviněnou škodu, a odpovědný za ni bude jeho zaměstnavatel. Standardně se tato situace řeší pomocí přičítání jednání zaměstnance zaměstnavateli. Je možné ale uvažovat i tak, že zaměstnavatel v tomto případě porušil

¹⁸² § 427 občanského zákoníku: odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků; § 432 občanského zákoníku: odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným; § 433 občanského zákoníku: odpovědnost za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených v cech atp.

¹⁸³ například zákon č. 167/2008 Sb. o předcházení ekologické újmy a o její nápravě, 18/1997 Sb., zákon č. 18/1997 Sb. o mírovém využití jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) ve spojení s Vídeňskou úmluvou o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody a Společným protokolem týkajícím se aplikace Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy, vyhlášenými pod č. 133/1994 Sb.

¹⁸⁴ Viz například KNAPPOVÁ, Marta; WESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. op. cit. s. 499 a násl.

obecnou preventivní povinností při výběru zaměstnance a bude odpovídat za tzv. *culpa in eligendo*.¹⁸⁵ Na tomto principu funguje deliktní odpovědnost za pomocníka v německém občanském právu. Ustanovení § 831 odst. 1 v. 2. BGB totiž umožnilo exkulpací mj. v případě, kdy osoba dodržela při výběru pomocníka náležitou péči.¹⁸⁶ Domnívám se ale, že tato konstrukce poskytuje zaměstnavateli příslušnou ochranu. V daném případě je totiž smyslem odpovědnosti za jiného zatížit povinností k náhradě – kdy ten subjekt, jehož jménem je činnost, při které škoda vznikla, vykonávána. Tento subjekt, v našem případě zaměstnavatel, je totiž i v lepším ekonomickém postavení. Jeho odpovědnost lze stejně jako v předchozím případě zdvodnit tak, že se pomocí ní vyvažuje případný ekonomický prospěch z této činnosti prováděné pomocí zaměstnanců. Na rozdíl od klasické odpovědnosti za porušení povinnosti, u níž kromě reparační významně figuruje i funkce preventivní, není u odpovědnosti za jiného, stejně jako u odpovědnosti za protiprávní stav, i tato obsažena preventivní složka. Poškozenému se v zájmu usnadnění jeho situace jen umožnilo nárokovat náhradu po ekonomicky silnějším subjektu a nikoliv po přímém škodci.

S rozlišením situace, kdy subjekt odpovídá za porušení své povinnosti nebo za ně koho jiného, pracuje dále například ustanovení § 623 občanského zákoníku v rámci regulace odpovědnosti za vady prodané věci: *š Vada, která vznikla neodbornou montáží nebo jiným neodborným uvedením v ci do provozu, bude považována za vadu v ci, pokud tato montáž nebo uvedení do provozu byly sjednány v kupní smlouvě a byly provedeny prodávajícím nebo jinou osobou na odpovědnost prodávajícího.* Žákonodárce tedy rozlišuje, zda prodávající odpovídá za porušení své povinnosti, tedy

¹⁸⁵ Tak je koncipována mimosmluvní odpovědnost za škodu způsobenou pomocníkem v německém právu. Ustanovení § 831 BGB stanoví: *š Kdo k činnosti použije pomocníka, je povinen nahradit škodu, kterou pomocník neoprávněně způsobí při provádění činnosti třetí osobou. Povinnosti k náhradě škody se zprostí ten, kdo dodržel náležitou péči při výběru pomocníka (í).* *š Wer einen anderen zu einer Verrichtung bestellt, ist zum Ersatz des Schadens verpflichtet, den der andere in Ausführung der Verrichtung einem Dritten widerrechtlich zufügt. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Geschäftsherr bei der Auswahl der bestellten Person (í) die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet (í).*

¹⁸⁶ Pro úplnost je třeba říci, že toto vyvinutí se použije pouze v případě tzv. odpovědnosti deliktní, tedy při porušení zákonné povinnosti a nikoliv povinnosti vyplývající ze smluvního vztahu. O dualitě civilního deliktu v německém právu viz samostatnou kapitulu.

např. za vlastní neodbornou montáž, nebo za skutečnost, že povinnost porušila jiná osoba.

Posledním argumentem na podporu oddělení odpovědnosti za jiného od klasické retrospektivní odpovědnosti za porušení povinnosti i odpovědnosti za protiprávní stav je systematika Princip evropského deliktního práva (PETL). Zde se v základním ustanovení rozlišují právě tři kategorie odpovědnosti. První kategorií je zaviněné způsobení škody, druhou způsobení škody abnormálně nebezpečným jednáním a poslední pak představuje právě způsobení škody pomocníkem.¹⁸⁷ Koncepti právní odpovědnosti v Principech evropského deliktního práva jsem v nově samostatnou kapitolu v první části a jejich rozboru induktivním metodou se budu zabývat níže.

Podobně operuje s odpovědností za jiného i Úmluva o mezinárodní přepravě osob (COTIF) z 9. května 1980 ve znění pozdějších protokolů.¹⁸⁸ Ustanovení 1.51 jejího přílohy A označeného jako „Jednotné právní předpisy pro smlouvu o mezinárodní přepravě osob“ tak například stanoví: *„Dopravce odpovídá za své zaměstnance a za jiné osoby, které používá při provádění přepravy, vykonávají-li tyto zaměstnanci a jiné osoby své povinnosti.“* I zde je příčinou vzniku odpovědnosti jednání, resp. porušení povinnosti osob odlišných od odpovědného subjektu.

1.6 Další případy užití pojmu odpovědnosti

V úvinných českých právních předpisech i v judikatu lze nalézt pojem odpovědnosti i v dalších významech, což dále umocňuje jeho nejednotný obsah. Jistým případem je užití tohoto termínu ve spojení s **vlastní odpovědností**. Tak například v ustanovení § 2 odst. 1 obchodního zákoníku nalezneme formulaci: *„Podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.“* V tomto kontextu je možné vlastní odpovědnost podnikatele rozumět nejen jeho povinností nést následky porušení svých právních povinností (tedy odpovědnost za škodu, za vady, za porušení

¹⁸⁷ Tzv. vicarious liability. Blíže viz European Group on Tort Law. op.cit. s. 19-20 a 64 a násl.; čl. 1:101, odst. 2 PETL: *„Škodu lze připsat konkrétnímu; nebo a) kdo ji způsobil svým zaviněným chováním; nebo b) jehož abnormálně nebezpečná činnost způsobila škodu; nebo c) jehož pomocník způsobil škodu v rozsahu svého úkolu.“* Český překlad dostupný z [www: <http://www.egtl.org/publications.htm>](http://www.egtl.org/publications.htm).

¹⁸⁸ Nové znění Úmluvy o mezinárodní přepravě osob (COTIF) v etn vech přílohy platné od 1.7.2006 bylo vyhlášeno ve Sbírce mezinárodních smluv sdělením č. 49/2006 Sb.m.s.

ve ejnoprávních p edpis etc.), ale rovn fl i jeho odpov dnost za výsledek podnikatelské innosti, tedy za zisk resp. ztrátu. Spojení šna vlastní odpov dnostõ je zde pouflito ve významu šna vlastní ú etõ. Podobnou formulaci lze nalézt i ustanovení § 2 zákona o státním podniku . 77/1997 Sb. ve zn ní pozd jích p edpis : *š Podnik je právnickou osobou provozující podnikatelskou innost s majetkem státu vlastním jménem a na vlastní odpov dnost.*õ Ve stejném významu nalezneme toto spojení kone n i v legální definici samostatné výd le né innosti v ustanovení § 9 zákona o d chodovém poji-t ní . 155/1995 Sb. ve zn ní pozd jích p edpis : *š Výkonem samostatné výd le né innosti podle odstavce 2 písm. a) se rozumí (í) výkon inností neuvedených v písmenech a) afl e) a vykonávaných vlastním jménem a na vlastní odpov dnost za ú elem dosaflení p íjmu.*õ Toto široké pojetí tedy zahrnuje pod odpov dnost nejen odpov dnosti právní, ale i ekonomickou. Tuto interpretaci lze nalézt i v judikatu e. Ústavní soud tak nap . ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/02 ve v ci návrhu na zru-ení ásti v ty druhé ustanovení § 11 odst. 1 písm. d) zákona . 48/1997 Sb., o ve ejném zdravotním poji-t ní uvádí: *š Tímto zp sobem mohou poskytovatelé zdravotní pé e jednat jako subjekty podnikající samostatn , vlastním jménem, na vlastní zodpov dnost za ú elem dosaflení zisku, a záleflí na v li a finan ních mofnostech ob an , zda si takové zdravotnické za ízení zvolí.*õ¹⁸⁹ V jiném nálezu nicmén Ústavní soud vlastní ú et a vlastní odpov dnosti uvádí vedle sebe, z ehofl by bylo mofné dovodit, fl ob spojení nabývají odli-ného významu. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/03 uvádí, fl *š správ hospoda ení se svým majetkem samostatn na vlastní ú et a vlastní zodpov dnost je atributem samosprávy.*õ¹⁹⁰

Pro srovnání je t eba uvést, fl s výrazem šna vlastní odpov dnostõ se lze setkat i v ist retrospektivním významu. P íkladem m fl být ustanovení § 633 odst. 2 ob anského zákoníku: *š Na obsahu smlouvy a povaze díla závisí, zda je zhotovitel povinen provést je osobn nebo zda je oprávn n dát dílo provést na svoji odpov dnost.*õ Tímto ustanovením reguluje zákon situaci, kdy musí být dílo provedeno osobn a kdy je mofné, aby zhotovitel pouflil pro provedení díla t etí osobu. Výraz šna svoji odpov dnostõ je na základ systematického výkladu mofné snadno interpretovat tak, fl ani pouflitím t etí osoby se zhotovitel nezbavuje p ípadného rizika

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu R ze dne 4. 6. 2003 publikovaný ve Sbírce zákon pod . 207/2003 Sb.

¹⁹⁰ Nález Ústavního soudu R ze dne 9. 7. 2003 publikovaný ve Sbírce zákon pod . 211/2003 Sb.

vzniku sekundární, tedy odpovědnostní povinnosti. Ta mu vznikne v případě porušení zákonných i ve smlouvě s objednatelům dohodnutých povinností. Zde má tedy pojem na svoji odpovědnost jasně retrospektivní charakter.

S dalším nekonceptním použitím pojmu odpovědnost se lze setkat tam, kde je zákonodárce poufívá na místo prostého označení subjektu, jenž vykonává určitou činnost. Tento subjekt je někdy označován jako **šodpov dná osoba**. Na rozdíl od šodpov dné osoby, ve smyslu osoby povinné k určitému jednání, kterou jsem popsal výše, není v těchto případech možné nalézt žádnou předepsanou primární povinnost. Tak například zákon č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o ochraně spotřebitele) v § 10a stanoví pro výrobce povinnost označovat materiály použité v hlavních částech obuvi v souladu s prováděcím právním předpisem.¹⁹¹ Nalezneme zde i pravidlo pro případ, že výrobce ani jeho zplnomocněný zástupce nemají sídlo v členském státě Evropské unie. Tehdy podle zákona *šp echází tato povinnost na osobu odpov dnou za první uvedení obuvi na trh Evropského spole enství.* Při interpretaci máme hned vyloučit význam odpovědnosti jako primární povinnosti, neboť nikde není stanovena povinnost obuv na trh uvádět, tedy například nabízet k prodeji.¹⁹² Bylo by snad možné namítnout, že tato osoba je odpovědná za porušení povinnosti při uvedení na trh, jenže dané ustanovení tuto povinnost (tedy označovat obuv) teprve zavádí a nestanoví sekundární povinnosti pro případ jejího porušení. Zjednodušeně je zde předepisována teprve povinnost tomu, kdo obuv uvede na trh, a nikoliv tomu, kdo při tom nese jakou povinnost porušení. Toto ustanovení se do zákona dostalo novelou č. 277/2003 Sb. Ta transponovala směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 94/11/ES.¹⁹³ Tato směrnice v čl. 4 odst. 5 v č. 2. obsahuje téměř totožnou formulaci: *šNení-li výrobce ani jeho pov ený zástupce usazen ve Spole enství, p ípadá tato povinnost osob , která je odpov dná za první uvedení*

¹⁹¹ Zcela v intencích kapitoly o odpovědnosti jakožto primární povinnosti poufívá formulace švýrobce nebo jeho zplnomocněný zástupce odpovídá za označení materiálů

¹⁹² Na rozdíl od povinnosti šodpov dné osoby provést audit, i povinnosti šodpov dné osoby zlikvidovat havárii. Viz kapitolu o odpovědnosti jako primární povinnosti.

¹⁹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2001/95/ES ze dne 3. prosince 2001 o obecné bezpečnosti výrobků CELEX: 32001L0095.

obuvi na trh ve Spole enství.¹⁹⁴ Zákodárce se tedy drfler textu sm rnice a p evedl jej bez v t-ích úprav do zákona. V d vodové zpráv k tomuto bodu se v-ak pojmu šosoba odpov dná za uvedení na trhõ nedrflí a ozna uje ji dle mého názoru správn jako šdovozce.¹⁹⁵ Je tedy mofné u init záv r, fle v daném kontextu není mofné interpretovat odpov dnost osoby ani ve smyslu primární povinnosti, ani ve smyslu povinnosti sekundární. P edm tné ustanovení nep edepisuje dovozci povinnost zboží na trh uvést, ani jinou povinnost vyplývající z poru-ení jeho povinnosti i z n jaké jiné skute nosti. Jedná se pouze o ozna ení osoby, která obuv na trh uvedla.

Aby bylo mofné tento p íklad lépe pochopit, je mofné na tomto míst uvést srovnání. V právním ádu lze totifl nalézt spojení šodpov dná osobaõ ist ve významu retrospektivním. P íkladem je ustanovení § 65 obchodního zákoníku o zákazu konkurence. V odst. 3 je zde obsaflena formulace: *šPráva spole nosti podle odstavce 2 zanikají, nebyla-li uplatn na u odpov dné osoby do t í m síc ode dne, kdy se spole nost o této skute nosti dov d la, nejpozd ji v-ak uplynutím jednoho roku od jejich vzniku. Tím není dot eno právo na náhradu -kody.*¹⁹⁴ Systematickým výkladem s ohledem na p edchozí dva odstavce téhofl ustanovení lze dosp t k jednozna nému záv ru, fle odpov dnou osobou je t eba rozum t osobu, které vznikla sekundární právní povinnost na základ poru-ení zákazu konkurence. Stejn tak je mofné tento význam nalézt i v ustanovení § 599 obchodního zákoníku: *šVykonavatel kontroly je povinen nahradit -kodu zp sobenou poru-ením povinnosti provést ádn kontrolu, jen pokud tato -koda nem fle být nahrazena uplatn ním nároku objednatele v i osob odpov dné za vadné pln ní, jefl je p edm tem kontroly. Jako náhradu -kody v-ak nem fle objednatel pořadovat náhradu toho, co opomenul v as oznámit nebo vymáhat v i osob odpov dné za vadné pln ní p edm tu kontroly, nebo co objednatel nem fle vymáhat vzhledem k ujednání uzav enému s touto osobou, jefl takový nárok po*

¹⁹⁴ Tomu odpovídá i její zn ní v n m in i angli tin : *šIst weder der Hersteller noch sein Bevollmächtigter in der Gemeinschaft niedergelassen, so muß der für das erste Inverkehrbringen in der Gemeinschaft Verantwortliche für diese Angaben sorgen.*õ *šIf neither the manufacturer nor his authorized agent is established in the Community, this obligation shall fall on the person responsible for first placing the footwear on the Community market.*õ

¹⁹⁵ D vodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona. Sn movní tisk 252/0. Poslanecká sn movna, 4. volební období, 2002-2006. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=252&CT1=0>>.

provedené kontrole vylučuje. V tomto případě lze k závěru o retrospektivním významu dospět již samotným výkladem jazykovým. Je tedy možné uzavřít, že v případě ustanovení § 10a zákona o ochraně spotřebitele se skutečně jedná pouze o označení osoby provádějící určitou činnost.

Na závěr této kapitoly je třeba pro úplnost ještě uvést, že v celé řadě právních předpisů je možné nalézt termíny jako *šodpovídající v kuč, šodpovídající v čném b emenič, šodpovídá jeho podíluč* etc. V těchto případech je z kontextu nepochybné, že se jedná o synonyma ke slovo m souladný, p im ený i korespondující. Jejich použití pro adresáta není na rozdíl od předchozích případů matoucí.

1.7 Nahrazování pojmu odpovědnosti

Aby byl rozbor úplný, je třeba zmínit i situace, kdy se zákonodárce i přes skutečnost, že se v určitém případě jedná o právní odpovědnost, tomuto pojmu vyhýbá. Jako příklad lze zmínit úpravu bezdůvodného obohacení v občanském zákoníku. Ta je obsažena v jeho části –esté hlavě t etí. A koliv název samotné části –esté zní *šOdpovědnost za kčodu a za bezdůvodné obohacení,č* ve t etí hlavě již pojem odpovědnosti nenalezneme. Ustanovení § 451 odst. 1 je formulováno pomocí povinnosti bezdůvodného obohacení vydat.

Podobný příklad představuje i institut revidnikace upravený v § 126 občanského zákoníku. V případě porušení vlastnického práva jiného totiž vzniká ručiteli nová povinnost. Ručitel je povinen například vydat i vyklidit nemovitost. Tuto sekundární povinnost je dle mého názoru možné označit za odpovědnost. V předmetném ustanovení zákona však tento pojem nefiguruje.

Velmi střídmý přístup k používání pojmu odpovědnosti zvolil zákonodárce v případě obchodního zákoníku. Pojem odpovědnosti je nahrazován i v případě klíčových ustanovení o odpovědnosti za kčodu. Tak například nadpis oddílu 3 dílu X hlavy I části t etí je *šNáhrada kčodyč*. Přesto v ustanovení § 373 výjimku z pravidla, že kdo poruší svou povinnost ze závazkového vztahu, je povinen nahradit kčodu tím způsobem druhá strana, zákonodárce označuje za *šokolnosti vylučující odpovědnostč*. Pojem odpovědnosti v obchodním zákoníku nenalezneme ani v úpravě prodloužení dlužníka, přestože nová povinnost (například platit úroky z prodloužení) v tomto

p ípad op t vzniká na základ poru-ení primární povinnosti vyplývající ze závazkového vztahu.

2. Pojem odpov dnosti v návrhu nového ob anského zákoníku

Po rozboru výskytu pojmu odpov dnosti v platném eském právu považuji za p ínosné v novat pozornost i návrhu nového ob anského zákoníku (dále jen NOZ). Tento postup odpovídá i systematické zkoumání právní odpov dnosti v první ásti této práce. Prove me tedy analýzu pojmu odpov dnosti v samotném textu tohoto kodexu.

Jak jsem uvedl v kapitole v nované koncepci odpov dnosti v novém ob anském zákoníku, m li auto i v úmyslu opustit tradi ní chápání pojmu odpov dnosti. Dokladem této snahy je i ustanovení § 24 NOZ: *šKaždý lov k odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou p ivede do stavu, v n mfl by jinak za své jednání odpov dný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu u in ná.õ* Zde poufítý pojem odpov dnosti lze jen t fiko za adit do jedné z kategorií vymezených vý-e. Z jazykového výkladu plyne, fle odpov dností se rozumí povinnost nést následky svého jednání, a to jak jednání v souladu s právem, tak i jednání protiprávního. Na tomto míst tedy text uflívá pojmu odpov dnosti ve smyslu zp sobilosti k právním úkon m a zárove i zp sobilosti deliktní. Tento výklad lze podlofit i zám rem autor deklarovaným v d vodové zpráv . Tu jsem podrobn rozebral v první ásti této práce. Jak ale ukáflu nífle, text návrhu nového ob anského zákoníku není v uflívání pojmu odpov dnosti konzistentní a lze v n m nalézt odpov dnost tém ve v-ech jejich významech, jak jsem je popsal vý-e.

V souladu s dosavadním schématem poufítým v p edchozím textu prozkoumejme nejprve, zda návrh obsahuje pojem odpov dnosti ve smyslu **primární povinnosti**. Takové uflití pojmu odpov dnosti je mofné nalézt nap . v p ípad ustanovení § 195 NOZ, který stanoví, fle *šza ádný výkon funkce likvidátor odpovídá stejn jako len statutárního orgánu.õ* Z daného ustanovení lze vylofit pravidlo, fle likvidátor má stejnou povinnost jako len statutárního orgánu, tedy fle musí vykonávat svou funkci stejn pe liv a ádn jako on. A koliv by právník zvyklý uflívát pojmu odpov dnosti ve smyslu povinnosti sekundární mohl z daného ustanovení vylofit pravidlo stanovující pro likvidátora stejné následky poru-ení povinnosti p i výkonu jeho funkce, je mofné v duchu deklarovaného opu-t ní koncepce odpov dnosti jako hrozby

sankcí této argumentaci odporovat. Pojem odpovědnosti ve významu primární povinnosti je možné dovodit i v případě institutu šosoby odpovědné za správu domu a pozemku např. v ustanovení § 1181 NOZ. Ten stanoví, že *šosobou odpovědnou za správu domu a pozemku je společně vlastník . Nevzniklo-li společně vlastník , je osobou odpovědnou za správu domu správce.* Odpovědností za správu domu se zde rozumí souhrn povinností při správě domu s vymezenými jednotkami. Konkrétní povinnosti jsou pak stanoveny na různých místech píedpisu.¹⁹⁶ Posledním příkladem použití pojmu odpovědnosti v tomto smyslu je ustanovení § 2137 odst. 1 stanovící požadavky na jakost prodávané v ci: *šProdávající odpovídá kupujícímu, že v c p i p evzetí nemá vady. Zejména prodávající odpovídá kupujícímu, že v dob , kdy kupující v c p evzal, a) má v c vlastnosti, které si strany ujednaly, a chybí-li ujednání, takové vlastnosti, které prodávající nebo výrobce popsal nebo které kupující očekával s ohledem na povahu zboží a na základ reklamy jimi prováděné* . Z kontextu daného ustanovení lze bez větších potíží vyvodit, že auto i návrh nového občanského zákoníku mají v úmyslu píedepsat povinnosti prodávajícího ohledně jakosti v ci a nikoliv následky porušení této i jiné právní povinnosti. Ty jsou v případě vadného plnění upraveny v § 2145 NOZ.

Na první pohled by se mohlo zdát, že ve smyslu primární povinnosti je použit pojem odpovědnosti i v ustanovení § 2514 NOZ. To upravuje subjekt povinnosti v případě smlouvy o zájezdu: *šPo adatel odpovídá cestujícímu za splnění povinností ze smlouvy o zájezdu bez zetele na to, zda v rámci zájezdu poskytují jednotlivé služby cestovního ruchu jiné osoby.* Z jazykového výkladu daného ustanovení vyplývá (opět s odkazem na výše zmíněný záměr), že splnění povinností ze smlouvy má vřdy jen po adatel bez ohledu na to, zda k jejich splnění použil jiné osoby. Zákazník má tedy logicky nárok na splnění povinností ze smlouvy vřdy jen vůči po adateli. Tímto výkladem dostaneme výsledek velmi podobný německé koncepci, totiž oddělení *šSchuld* (zde *šsplnění povinností ze smlouvy*) a *šHaftung* (zde *šPo adatel odpovídá*).¹⁹⁷ Podíváme-li se ale na dané ustanovení podrobněji, zjistíme, že se nachází

¹⁹⁶ Např. povinnost sdělit vlastníkově jednotky jméno a adresu kteréhokoli vlastníka jednotky nebo nájemce v domě (§ 1169), seznámit vlastníka jednotky s hospodařením (§ 1170) i vyútovat zálohy na plnění spojená nebo související s užíváním bytu (§ 1172).

¹⁹⁷ O pohledu německé právní vřdy viz samostatnou kapitulu v deduktivní části práce.

pod rubrikou *ŠNáhrada –kody*. Pravidlo o náhrad –kody v p ípad poru-ení povinnosti ze smlouvy o zájezdu nalezneme pak hned v následujícím ustanovení, tedy v § 2515 odst. 1 NOZ: *ŠP i poru-ení povinnosti, za niŕ odpovídá, nahradí po adatel cestujícímu vedle –kody na majetku také újmu za ztrátu radosti z dovolené, zejména byl-li zájezd zma en nebo podstatn zkrácen.* Pokud bychom cht li dostát konzistentnímu chápání pojmu odpovědnosti alespo v rámci t chto dvou po sob následujících ustanovení, dostaneme se p i výkladu vedlej-í v ty ŕ za niŕ odpovídá do interpreta ních potíŕí. Z jazykového výkladu vyplývá, ŕe podle tohoto ustanovení je po adatel povinen nahradit –kodu jen v p ípad poru-ení povinností, za které odpovídá. P ípustíme-li tento výklad, musíme logicky i p ípustit, ŕe existují i povinnosti po adatele, za které neodpovídá. V opa ném p ípad by byla totiž p ívlastková v ta v daném ustanovení zcela nadbyte ná. Uvaŕujeme-li o povinnostech, za které po adatel neodpovídá, m ŕeme dosp t ke dv ma záv r m. První z nich vychází stále ze shora nazna ené n mecké koncepce. Mimo mnoŕinu ŕ povinností, za které po adatel odpovídá by z staly povinnosti po adatele, kterým neodpovídá nárok zákazníka, tedy nap . povinnosti charakteru naturální obligace. V tomto p ípad je ale tento záv r s ohledem na nepravd podobnost existence takovýchto povinností p ínejmen-ím pochybný. Druhý moŕný záv r vychází z chápání odpovědnosti jakoŕto synonyma pro právní povinnost a z klasického pojetí právní povinnosti v eské doktrín . Povinnosti, za které po adatel neodpovídá, by pak byly takové povinnosti, k jejichŕ spln ní není po adatel povinen. Takový záv r je absurdní. Nezbývá tedy neŕ celé ustanovení interpretovat jinak a dosp t k záv ru, ŕe odpovědnost je zde pouŕita ve smyslu sank ní koncepce, tedy povinnosti nést **následek poru-ení primární povinnosti**. V takovém p ípad by ustanovení § 2515 NOZ obsahovalo pravidlo, podle n ŕŕ musí po adatel nahradit p i poru-ení povinnosti, za které (a nikoliv kterou) je odpovědný, cestujícímu vedle –kody na majetku také újmu za ztrátu radosti z dovolené. Takový výklad se jeví s ohledem na dal-í ustanovení o náhrad –kody jako nej p íjateln j-í, protoŕe jednou z podmínek vzniku obecné povinnosti k náhrad –kody je i podle návrhu nového ob anského zákoníku práv poru-ení povinnosti.¹⁹⁸

Vra me se nyní zp t k ustanovení § 2514. Kdybychom u in ný záv r aplikovali i na n , znamenalo by, ŕe po adatel odpovídá cestujícímu za poru-ení (a nikoliv spln ní)

¹⁹⁸ P i poru-ení zákonné povinnosti dle § 2880 NOZ a v p ípad povinnosti smluvní dle § 2883 NOZ.

povinností ze smlouvy o zájezdu bez zetele na to, zda v rámci zájezdu poskytují jednotlivé služby cestovního ruchu jiné osoby. Tento záv r lze podpo it i systematickým výkladem ve spojení s § 2884 NOZ. Ten podobn jako dnes platné ustanovení § 420 odst. 2 ob anského zákoníku stanoví pravidlo pro p ípad, kdy poru–ení povinnosti a –koda vznikne p i pln ní povinnosti za pouflití t etí osoby.

Je tedy možné u init p edb flný záv r, fle i p es ve–kerou snahu vyhnout se dosavadní tradi ní formulaci šodpov dnost za poru–ení povinnosti, je v n kterých p ípadech sank ní význam odpov dnosti nutné dovodit z kontextu daných ustanovení. Snaha striktn se vyhýbat uflití odpov dnosti v sank ním smyslu totiž v n kterých p ípadech vede ke dv ma pochybným záv r m. Bu musíme do eského práva zavést n mecký princip šSchuld und Haftung, nebo bude výklad n kterých ustanovení zcela absurdní.

Uflití odpov dnosti ve významu následku poru–ení povinnosti lze demonstrovat nap . i na ustanovení § 1914 NOZ. To zní š *Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.* Systematicky se toto ustanovení nachází v oddíle 1 dílu 7 hlavy 1 ásti tvrté zabývajícím se zánikem závazku spln ním, tedy v obecné ásti obliga ního práva. Z d vodové zprávy se pouze dozvíme, fle se jedná šo klasické pravidlo obliga ního práva, a dále zde nalezneme jen lehce p eformulovaný text samotného ustanovení: š *Pouflíje-li dlužník k pln ní jinou osobu, neodpovídá v íteli tato t etí osoba, nýbrfl dlužník. Je pak jeho v cí, jak se potom vypo ádá s tím, koho k pln ní pouflil.* Význam pojmu šodpovídá je tedy nutné dovodit ze samotného textu. K dispozici jsou op t t i shora nazna ené varianty. V p ípad odpov dnosti jako synonyma k povinnosti dosp jeme k absurdnímu záv ru, fle plní-li dlužník pomocí jiné osoby, má povinnost plnit sám. Smyslu lze takovému záv ru dodat op t jen s pouflitím n mecké teorie. Ta p edstavuje druhou variantu interpretace. Pak z daného ustanovení vplyne, fle nárok na spln ní povinnosti má v ítel pouze v í dlužníkovi, a koliv tento plní pomocí jiné osoby. Toto pravidlo nicmén vplyvá ufl ze samotné podstaty závazkových vztah , nebo nikdo jiný nefl práv dlužník se ke spln ní povinnosti v í v íteli smluvn nezavázal. T etí možností je op t chápat termín šodpovídá ve smyslu sank ním. V takovém p ípad lze p edm tné ustanovení interpretovat tak, fle za poru–ení povinnosti je odpov dný sám dlužník a nikoliv osoba,

pomocí které dlužník plní. Je však nutné z hlediska úplnosti rozboru dodat, že pak není zcela jasné, proč se toto ustanovení nachází právě v oddíle o zániku závazku splněním.

Návrh nového občanského zákoníku užívá pojmu odpovědnosti i ve smyslu **následku protiprávního stavu**. Tak například ustanovení § 1279 NOZ zní: *„Poffivatel udržuje v c ve stavu, v jakém ji p evzal, a hradí obvyklé udržovací náklady na v c v etn její obnovy a obvyklého poji-t ní proti -kodám. Zmen-í-li se p esto ádným uflíváním v ci její hodnota bez viny poffivatele, není za to poffivatel odpov dný.“* Z tohoto ustanovení vyplývá, že poffivatel má povinnost nahradit -kodu vzniklou na v ci, p estofe neporu-íl fládnou svou povinnost. Následkem protiprávního stavu, tedy zmen-ení hodnoty v ci vede ke vzniku odpovědnosti. Jiným p íkladem m fl být ustanovení § 1615 NOZ: *„ŠP i odkazu jednotlivé v ci nálefl odkazovníku ode dne splatnosti odkazu plody a uflitky i v-e, co k v ci p ibude, v etn práv s v cí spojených. Od téhofl dne postihují odkazovníka i závady na odkázané v ci, jakofl i její zhor-ení nebo zkáza vzniklé ze skute ností, za které nikdo neodpovídá.“* Zhor-ení nebo zkáza v ci p edstavují stav, jehofl následek je povinen nést sám odkazovník, pokud ov- em na základ jiných ustanovení za tento stav neodpovídá n kdo jiný.

Návrh nového občanského zákoníku užívá pojmu odpovědnosti ve formulaci **šna vlastní odpově dnost**. Definice podnikatele v ustanovení § 413 NOZ tak zní: *„ŠKdo samostatn vykonává na vlastní ú et a odpov dnost v ýd le nou innost flívnostenským nebo obdobným zp sobem se zám rem init tak soustavn za ú elem dosaflení zisku, je považován se z etelem k této innosti za podnikatele.“* Takto uflitý pojem odpově dnosti se nijak nelí-í od stávající úpravy podrobn rozebrané v kapitole o dal-ím uflití pojmu odpově dnosti.

Není bez zajímavosti, že v hlav III. ásti tvrté návrhu nového občanského zákoníku zabývající se závazky z delikt , tedy jednou z klí ových oblastí právní odpově dnosti, pojem odpově dnosti tém nenalezneme. Namísto **odpově dnosti za -kodu** se v textu uflívá formulace špovinnost nahradit -kodu. Ani v této hlav v-ak není text konzistentní, nebo ustanovení § 2912 odst. 1 NOZ zní: *„ŠPovinnosti k náhrad -kody zp sobené vadou výrobku se -k dce zprostí, jen prokáfle-li, fl -kodu zavinil po-kozený nebo ten, za jehofl in po-kozený odpovídá.“* Je pravd podobné, že termín šodpovídá ve smyslu odpově dnosti za -kodu se v tomto p ípad do textu dostal

necitlivou transpozicí evropské směrnice.¹⁹⁹ To jífl ale nelze říci o ustanovení § 2923 odst. 1 NOZ, jeff váffle možnost snífflení náhrady za zpřesobenou škodu na to, *jak ke škodě došlo, k osobním a majetkovým poměrům člověka, který škodu zpřesobil a odpovídá za ni, jakofli k poměrům poškozeného.*

Z uvedeného rozboru vyplývá, že i přes snahu vyhýbat se pojmu odpovědnosti se s ním lze v textu návrhu setkat ve všech jeho významech, jak je uflívá platné právo. Na rozdíl od současného stavu je navíc nutné sankční význam často dovodit poměrně složitým způsobem. To jsem demonstroval například na ustanovení § 2515 odst. 1 NOZ. Snaha autor vyhnout se formulaci *šodpovídat za porušení povinností* a její nahrazování frází *šodpovídat za povinností* je často matoucí a vede k interpretačním obtížím. I přes deklarovaný cíl není tedy možné konstatovat, že návrh nového občanského zákoníku představuje teorii za spory o významu pojmu odpovědnosti. Pokus o sjednocení významu odpovědnosti nebyl zcela úspěšný. Tento závěr podtrhuje i skutečnost, že návrh nového občanského zákoníku opustil i zavedenou terminologii zákona o rodině, kdyfl pojem *rodi ovské zodpov dnosti* nahrazuje *rodi ovskou zodpov dností*.²⁰⁰ Nelze dokonce ani připsat celkovému opuštění pojmu odpovědnosti v sankčním smyslu, tedy jako sekundární povinnosti.

3. Pojem odpovědnosti v principech PETL

V případě Princip evropského deliktního práva (PETL) se jedná pouze o dílčí kodifikaci, pojem právní odpovědnosti se zde tedy neobjevuje v tolika variantách jako například v celém českém i německém právním řádu. Nejen v rámci dodržení systematiky zavedené v první části své práce nicméně považuji za přínosné prozkoumat pojem odpovědnosti obsažený v PETL i induktivní metodou. Kromě české jazykové verze se zaměřím i na verzi německou a anglickou.

¹⁹⁹ Směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sbliffování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky, CELEX: 31985L0374.

²⁰⁰ § 853 NOZ: *šRodí ovská zodpov dnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spoívají v péči o dítě a v jeho ochraně, v udržování osobního styku s dítětem, v zajištění jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodi ovské zodpov dnosti může změnít jen soud.*

P i prvním náhledu na PETL si nelze nevímnout, že termín odpovědnost nalezneme spíše než v textu samotných ustanovení v nadpisech a rubrikách. I samotný text základního ustanovení § 1:101 PETL se v české a německé jazykové verzi tomuto pojmu vyhýbá a obsahuje formulaci o povinnosti k náhradě –kody: *§ Každý, komu lze na základě zákona připsat škodu způsobenou jinému, je povinen tuto škodu nahradit.*²⁰¹ Anglická jazyková verze ale používá pro vyjádření povinnosti k náhradě –kody přídavného jména *liable*²⁰², které se do češtiny překládá jako odpovědný.

Odpovědnost se v textu PETL objevuje na prvním místě ve významu **následku porušení povinnosti**. Tak například § 4:101 PETL, obsahující normu pro jeden ze tří druhů odpovědnosti, zní: *§ Každý je odpovědný na základěavinění za úmyslné nebo nedbalostní porušení požadované úrovně chování.* Jífl pomocí jazykového výkladu lze dospět k závěru, že požadovaná úroveň chování představuje primární povinnost, na základě jejíhož porušení vzniká odpovědnost. V tomto ustanovení je uflito ekvivalent k pojmu odpovědnosti i v německé a anglické jazykové verzi.²⁰³

Principy PETL uflívají pojmu odpovědnosti i ve významu **následku protiprávního stavu**, kdy mezi předpoklady vzniku právní odpovědnosti absentuje prvek porušení povinnosti. Ustanovení § 5:101 odst. 1 tak zní: *§ Kdo vykonává abnormálně nebezpečnou činnost, je objektivně odpovědný za škodu charakteristickou pro nebezpečí představované činností a vyplývající z ní.* Stejně jako v předchozím případě se od sebe nelíší co do uflití pojmu odpovědnosti ani t i zkoumané jazykové verze.²⁰⁴ Vznikne-li tedy škoda, která typicky vzniká v souvislosti s nebezpečnou

²⁰¹ Art. 1:101 PETL *§Grundnorm. Eine Person hat den Schaden eines anderen zu ersetzen, wenn ihr dieser Schaden auf Grund des Gesetzes zuzurechnen ist.*

²⁰² Art. 1:101 PETL *§Basic norm. A person to whom damage to another is legally attributed is liable to compensate that damage.*

²⁰³ Art. 4:101 PETL *Verschulden. Wer vorsätzlich oder fahrlässig den erforderlichen Sorgfaltsmaßstab verletzt, haftet wegen Verschuldens.*

Art. 4:101 PETL *Fault. A person is liable on the basis of fault for intentional or negligent violation of the required standard of conduct.*

²⁰⁴ Art. 5:101 (1) PETL *Außergewöhnlich gefährliche Aktivitäten. Wer eine außergewöhnlich gefährliche Aktivität setzt, haftet ohne Verschulden für jene Schäden, die von der Aktivität verursacht werden und für das von ihr ausgehende Risiko charakteristisch sind.*

inností, je subjekt za tuto –kodu odpov dný, aniž by bylo vyžadováno porušení jeho primární povinnosti. Tato odpovědnost tedy postrádá sekundární charakter. Česká jazyková verze označuje kapitolu, kde jsou pravidla pro uplatnění této odpovědnosti upravena, jako „Odpovědnost bez zavinění“. Tento název však podle mého názoru není přesný, nebo hlavním rozdílem od odpovědnosti jako následku porušení povinnosti je právě primární charakter této odpovědnosti. Přesnější by bylo tedy nazvat kapitolu „Odpovědnost bez porušení povinnosti“. Není potřeba zdrazovat, že kdybychom se drželi v české právní vědě doposud převládajícího sankčního pojetí, znamenalo by ale tento název *contradictio in adiecto*. Německá jazyková verze užívá na tomto místě pojmu „Gefährdungshaftung“, tedy odpovědnost za ohrožení, anglická verze pak termínu „Strict liability“, který je bývá do velké míry překládán jako objektivní odpovědnost, což je patrně vedle nepřesného českého překladu i v tomto případě.

Pojem odpovědnosti je v PETL možné nalézt konečně i ve významu povinnosti nést **následky porušení povinnosti jiného**. Příkladem je čl. 6:102 PETL: *„Každý je odpovědný za škodu způsobenou jeho pomocníky jednajícími v rámci jejich úkolu za předpokladu, že porušili požadovanou úroveň chování.“* Německá jazyková verze zde užívá pojmu „haftend“ a anglická termínu „liable“. V daném případě se porušení povinnosti, slovy princip porušení požadované úrovně chování, přičítá osobě, která přivlastní odpovědnost pomocí pomocníků. Toto užití zcela koresponduje s odpovědností za jiné v českých právních předpisech, jak jsem ji rozebral výše.

Z uvedeného můžeme uinit závěr, že text PETL užívá pojmu odpovědnosti zcela v souladu s konceptním pojetím odpovědnosti, jak jsem je popsal v první části své práce. Jediným prvkem, který je pro všechny významy odpovědnosti společný, je náprava škody. Tuto konzistenci je ale dle mého názoru nutné připsat skutečnosti, že v případě PETL se nejedná o kodifikaci celého závazkového i dokonce soukromého práva, ale pouze o pravidla práva deliktního. Z toho důvodu tak například v textu nenalezneme termín odpovědnosti například ve významu povinnosti k bedlivosti.

Art. 5:101 (1) Abnormally dangerous activities. A person who carries on an abnormally dangerous activity is strictly liable for damage characteristic to the risk presented by the activity and resulting from it.
tisch sind.

Závěr

Od druhé poloviny dvacátého století vedou někteří právní teoretici debatu o tom, jak vymezit pojem právní odpovědnosti. Jakkoliv jsou konkrétní aspekty tohoto institutu především zájmu téměř všech právních oborů, není dosud závěr o jeho teoretické koncepci jednoznačný.

Při hledání srozumitelného obsahu pojmu právní odpovědnosti je možné postupovat dvěma metodami. První metoda spoívá v deduktivním odvozování významu právní odpovědnosti z popsanych definic a koncepcí, které je možné analyzovat a komparovat. Druhá metoda pak představuje induktivní dovozování obsahu obecného pojmu z jeho užívaní zejména v právních předpisech. V rámci deduktivního postupu lze vyjít nejprve z významu termínu odpovědnost v obecném slovníku. Domnívám se, že lze totiž oprávněně očekávat, že adresáti právních norem budou pojmy obsažené v právních předpisech chápat podobně, jako je užívají v běžné komunikaci. Tato metoda samozřejmě není použitelná vždy. Některé odborné pojmy se velmi často sémanticky zcela odchyľují od svého prvotního významu. K tomu ale v případě odpovědnosti nedochází. V obecném slovníku je možné vysledovat dva významové roviny pojmu odpovědnosti. První význam odpovědnosti má prospektivní charakter. Odpovědnost je v tomto smyslu možné definovat jako v domní nutnost a povinnost provádět určitou činnost s náležitou bedlivostí, pečlivostí, tedy odpovědně, a lépe zodpovědně. Ve druhém významu znamená odpovědnost stav, kdy jsou subjektu přičítány následky určité skutečnosti, zejména pak následky porušení určité povinnosti. Takový význam lze označit jako retrospektivní. Tyto dva významy se značně rozliší i terminologicky. Pro prospektivní význam se často užívá pojmu zodpovědnost, pro retrospektivní pak odpovědnost. Je ale třeba připustit, že dochází i k jejich zaměňování. Dva významové roviny pojmu odpovědnost se navzájem doplňují. Jednání s náležitou bedlivostí (zodpovědnost) je do jisté míry stimulováno v domně, že může za určitých okolností nastat nepříznivý stav, kdy budou subjektu přičítány nepříznivé následky (odpovědnost).

Pro pochopení právní odpovědnosti je přínosné prozkoumat i instituty římského práva, které svou funkcí odpovědnosti blížily. Dnešní soukromoprávní odpovědnosti se podobala již jedna z nejstarších římských obligací, tzv. *šnexumō*. To vzniklo v případě nedovoleného poškození zájmu jiného. Spolu s vývojem římské společnosti

se následek takového poškození mohl od povinnosti snáset krevní mstu, později odvetu, propadnutí své osoby do moci porušeného, i povinnost zaplatit výkupné nebo v pozdější době pokutu a náhradu škody. Paralelu k právní odpovědnosti je ale možné vedle obligací ex delicto nalézt i v případě porušení obligace, resp. smluvní povinnosti. Následky takového porušení byly podle římského práva podobné jako v případě deliktu, vznikly ale až v moment porušení primární obligace povinnosti. Zde je také možné vystopovat původ slova obligace. Latinský kořen *obligare* znamená totiž spoutat či svázat (dlužníka).

Prozkoumáme-li institut právní odpovědnosti z funkčního hlediska, dospějeme v závislosti na metodice k velmi abstraktnímu závěru, neboť vlivy kolika dílčích funkcí tohoto institutu. Při snaze o co nejvyšší obecnost je možné konstatovat, že jde o mechanismus, který stimuluje subjekty k chování, které neoprávně nezasahuje do zájmů jiných, a jednak slouží k obnovení rovnováhy zájmů v případě, kdy k takovému neoprávněnému zásahu dojde. Tato obecná funkce právní odpovědnosti je de facto totožná s funkcí právní regulace jako takové. Z konkrétních dílčích funkcí právní odpovědnosti je pak možné jmenovat například funkci reparační, preventivní, represivní či vyvážovací, která se uplatní v případě tzv. odpovědnosti za riziko.

Odborných prací zabývajících se vytvářením i klasifikací koncepcí právní odpovědnosti lze nalézt v české právní vědě několik. Za dvě nejdůležitější a nejlépe zpracované koncepce je možné považovat tzv. koncepci aktivní odpovědnosti, jejímž zastáncem je především Viktor Knapp, a koncepci sankční, která v současné doktríně převládá. Koncepce aktivní odpovědnosti považuje odpovědnost za hrozbu sankcí. Odpovědnost podle ní vzniká již spolu s primární povinností a prochází dvěma fázemi. V první fázi působí preventivně vedle primární povinnosti a neprojevuje se. Druhá fáze pak nastává porušením primární povinnosti. Tehdy se odpovědnost aktivizuje. Problém této koncepce představuje obtížná uchopitelnost odpovědnosti v její latentní fázi. Ten lze vyřešit dvěma způsoby. Josef Macur nabízí řešení pomocí teorie dynamického pojetí působení právních norem. Ty podle něj působí v rámci právních vazeb s různou intenzitou. Pro právní vazby slabší a volnější je charakteristická abstraktní možnost jednání na jedné a abstraktní nevyhnutelnost jednání na druhé straně. V silnějších a uhlíčných právních vazbách jde pak již o konkretizaci subjektivních práv a dochází tedy ke vzniku právních vztahů. Z toho pak Macur vyvozuje závěr, že sankce právní normy

nep sobí na subjekt jen v rámci právních vztahů, ale i v rámci vazeb volnějších, tedy především porušením povinnosti, a to právě formou hrozby. Dle mého názoru je tento problém možně řešit i přijetím německé teorie „Schuld und Haftung“, dle které je v právním vztahu zásadně kromě prvku dluhu („Schuld“) vždy přítomen i prvek odpovědnosti za splnění tohoto dluhu („Haftung“).

Naproti tomu sankční koncepce váže odpovědnost na sankci právní normy, resp. na její realizaci. Přesné vymezení odpovědnosti se mezi jednotlivými zastánci této koncepce však mění. Lze se setkat s naprostým ztotožněním sankce a odpovědnosti, vymezením odpovědnosti jako realizace sankce nebo jako povinnosti tuto realizaci strpět. Poslední přístup pak považuje za odpovědnost pouze takové případy realizace sankce, kdy jde o porušení povinnosti z právního vztahu a tato sankce spoívá ve vzniku nové právní povinnosti vůči konkrétně určenému subjektu.

Kromě těchto hlavních koncepcí se v doktríně vyskytují i další teorie právní odpovědnosti. Podle Josefa Macura je možné veškeré koncepce klasifikovat do pěti kategorií podle toho, jaký význam připisují jednotlivým ze tří prvků: společenskému odsouzení, nepříznivým následkům a státnímu donucení. Macur tak rozlišuje pět kategorií koncepcí: komplexní, mocenské, sankční, aktivní odpovědnosti a extenzivní. Z dnešního pohledu ale není Macurova klasifikace bezproblémová. Při bližším zkoumání se jako problematický jeví zejména prvek státního donucení a s ním kategorie mocenských a komplexních koncepcí. Tyto koncepce nevedou k přesvědčivým výsledkům například v případě plnění z titulu naturální obligace. Jako problematický se jeví i Macurův prvek společenského odsouzení nebo směřuje normativní systémy práva a morálky. Macur dále zavádí některé kategorie, do kterých patří pouze zahraniční, zejména pak ruské autory, jejichž pojetí odpovědnosti je nutné chápat v souvislosti se socialistickým vnímáním práva.

Poslední a nejmladší přístup, který nabízí dosavadní diskuse nad pojmem právní odpovědnosti, představuje rezignaci na snahu o nalezení přesného vymezení tohoto pojmu. Nabízí jeho další užívaní pouze jako obecného termínu. Tento přístup je dle mého názoru příliš zjednodušující. Z funkčního hlediska je odpovědnost pojmovou součástí práva a to je důvodem, proč by právní věda neměla na snahu o přesné vymezení právní odpovědnosti rezignovat.

Přínosným se při zkoumání koncepcí právní odpovědnosti zdá být pohled do doktríny německé. V něm se ve významu nejbližším českému pojmu odpovědnosti lze setkat s pojmy *Verantwortlichkeit*, *Verantwortung* a *Haftung*. První dva výrazy se uplývají spíše v právu veřejném, zejména pak trestním. Poslední termín pak převládá v právu soukromém. Zatímco *Verantwortlichkeit* má spíše prospektivní charakter, *Verantwortung* se uplývá více ve významu retrospektivním. S jistou dávkou opatrnosti je možné tvrdit, že podobně jako uvažujeme o rozdílném používání pojmů zodpovědnosti a odpovědnosti v češtině, lze podle stejného kritéria oddělit i *Verantwortlichkeit* a *Verantwortung*. Pojem *Haftung*, který se chybí do češtiny převládá jako ručení, což je relikv prvorepublikového soukromoprávního názvosloví, má dva základní významy. První je velmi podobný situaci v římském právu, kdy dlužník odpovídal v případě jeho nesplnění závazku svou osobou a později celým majetkem. Prvek *Haftung* je obsažen zásadně v každém závazkovém právním vztahu vedle dluhu samotného (*Schuld*). Toto pojetí odpovědnosti do jisté míry koresponduje s koncepcí aktivní odpovědnosti v české právní vědě. Druhý význam pojmu *Haftung* se naopak blíží spíše koncepci právní odpovědnosti a lze jej definovat jako povinnost nést následky určitého stavu, zejména pak způsobení škody. Na které německé koncepcie chápou *Haftung* pouze jako odpovědnost za škodu způsobenou porušením mimosmluvní povinnosti. Takto úzké vymezení odpovědnosti je v německé literatuře typické a je odvozeno z duální koncepcí občanského deliktu v německém občanském zákoníku (BGB). Odlišuje se odpovědnost v případě porušení povinnosti závazkové, resp. smluvní a odpovědnost deliktní. Důsledné odlišování těchto dvou typů deliktů s sebou však nese i poměrně složitou konstrukci, bez kteréž není možné určit hraniční případy. Příkladem je tzv. likvidace škody způsobené třetímu (*Drittschadensliquidation*). I přes rozdílné chápání shora uvedených pojmů se v německé doktríně nezabývá teoretickým rozbořením institutu právní odpovědnosti ani terminologickými spory. Konkrétní monografie o odpovědnosti jsou zaměřeny spíše na praktické aspekty odpovědnosti.

Velkou potřebou ke stanovení jasné koncepce právní odpovědnosti představuje v současné době rekonstrukce soukromého práva v české republice. Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku a literatura vydaná jeho autory však takovou ucelenou koncepcí nejen neobsahuje, ale přináší i taková matoucí dojmy.

Z textu d'vodové zprávy, který se výslovn' distancuje od sou'asné p'evládající koncepce, jí'f ov'em ozna'uje jako šhrozbu sankcíõ, se hovo'í o p'íklonu ke koncepci právní odpov'dnosti v duchu tradic' antické a k'esanské civilizace. Z této nejasné deklarace je moflné ohledn' koncepce právní odpov'dnosti v novém kodexu vyvodit minimáln' ty i zcela odli-né záv'ry. Podle prvního z nich se návrh nového ob'anského zákoníku p'íklání ke Knappovu pojetí aktivní odpov'dnosti. Druhou výkladovou variantou je pojetí odpov'dnosti jako sou'ásti ka'ždé závazkové povinnosti ve smyslu n' mecké doktríny šSchuld und Haftungõ. T'etí moflnost p'edstavuje ztoto'fnní odpov'dnosti a primární povinnosti a podle' tvrté varianty by mohl nový kodex pojímat odpov'dnost jako ur'itou zp'sobilost jednat v souladu s právem i v rozporu s ním. Ze samotného textu je patrná pouze snaha pou'fívat pojem odpov'dnosti co nejmén'. Je tedy moflné p'ipustit i pátou variantu spo'ívající v tom, že nový kodex ucelenou koncepci právní odpov'dnosti neobsahuje a e-í situaci jednodu-e tak, že se pojmu odpov'dnosti vyhýbá.

P'i zkoumání koncepcí právní odpov'dnosti je vhodné rozebrat i výsledky sblifování právních řád'enských stát' EU. Nejvýznamn'j-ím dokumentem spontánní metody sblifování v oblasti soukromoprávní odpov'dnosti jsou Principy jednotného deliktního práva (PETL). Ty obsahují pravidla pouze pro odpov'dnost mimosmluvní, staví tedy na principu duality civilního deliktu. Pravidla o náhrad'kody v p'ípad' poru-ení smluvní povinnosti jsou obsa'fena v Principech evropského smluvního práva (PECL). Koncepci odpov'dnosti v PETL není moflné za adit do kategorie sank'ní. To zejména z toho d'vodu, že v principech nalezneme i situace, kdy dochází ke vzniku nové (odpov'dnostní) povinnosti bez poru-ení povinnosti. P'ípady vzniku odpov'dnosti podle PETL mají pouze jeden společný prvek, a sice reparaci vzniklé'kody. Tuto koncepci je tedy moflné ozna'it jako repara'ní.

Po prozkoumání teoretických koncepcí právní odpov'dnosti a jejich dosavadní klasifikace navrhuji nové t'íd'ní. Domnívám se, že kritéria pou'fítá Josefem Macurem v 80. letech je nutné s ohledem na sou'asný vývoj práva revidovat. Dospívám k p'ti kategoriím koncepcí právní odpov'dnosti: koncepce aktivní odpov'dnosti, sank'ní, komplexní, repara'ní a extenzivní i restriktivní. Zatímco stávající p'ístupy zpracované doktrínou i koncepci obsa'fenu z PETL lze pod jednotlivé kategorie za adit pom'rn' snadno, pro návrh nového ob'anského zákoníku nebývá ne'f pou'fít zbytkové kategorie

extenzivních a restriktivních koncepcí. Pro novou kodifikaci soukromého práva tento výsledek není uspokojivý. Domnívám se, že by návrh nového kodexu zasloužil koncepci především jasněji vymezenou.

Závěrem lze dále ještě podtrhnout zjevně, že vzhledem k novému vývoji na poli deliktního práva je etablovaná sankční koncepce právní odpovědnosti ztotožníující tento institut s realizací sankce jen obtížně udržitelná. Totéž platí i o koncepci aktivní odpovědnosti, případně o kombinaci obou těchto teorií, tedy o koncepci komplexní. Je totiž třeba zohlednit zejména stále rostoucí uplatnění odpovědnosti bez porušení povinnosti. Odlišení této formy odpovědnosti a její označení jako mimoodpovědnostní povinnost neposkytne s ohledem například na koncepci PETL konzistentní.

Dva hlavní názorové proudy doposud zastávané českou doktrínou neodpovídají navíc zcela ani dvěma významovým rovinám pojmu odpovědnosti, jak se poukazuje v obecné části. Retrospektivnímu významu termínu odpovědnosti, tedy například v itatelnosti následků určitých skutečností se sice blíží tzv. sankční pojetí právní odpovědnosti. Druhý, tedy propektivní význam tohoto pojmu, jenž předstává v domněnutosti provádění určité činnosti, tedy zodpovědnosti, je u nás ale koncepcí právní odpovědnosti jakožto hrozby sankcí vzdálenější.

Na tuto skutečnost je možné reagovat dvěma způsoby. První z nich předstává rezignaci na snahu hledání odpovídající teoretické koncepce. Druhým způsobem je pak hledání nového teoretického pojetí právní odpovědnosti, které by novému vývoji odpovídalo. Ve svém návrhu dospívám v tomto smyslu například k zavedení kategorie koncepce reparace, která jako hlavní kritérium pro odlišení právní odpovědnosti spatřuje náhradu škody.

Postupujeme-li výše popsanou induktivní metodou, zjistíme, že v právních předpisech je pojmu odpovědnosti užíváno velmi nesourodě. Tento termín nalezneme ve významu povinnosti k bedlivosti, primární povinnosti, následku porušení povinnosti i následku protiprávního stavu. Rozlišovat je možné odpovědnost za jiného i další méně četné případy.

Užívá-li právo pojmu odpovědnosti v propektivním významu, lze rozlišovat dvě situace. První z nich předstává použití tohoto termínu pro stanovení povinnosti aspirativního charakteru. V tomto případě se opět setkáme s pojmem zodpovědnost,

neplatí to ale bezvýjimně. Aspiranční pravidlo předepisuje adresátovi povinnost snažit se dosáhnout určitého ideálního cíle. Příkladem může být institut rodilovské zodpovědnosti. Pro právo mají tyto normy problém spočívající v jejich velmi obtížné sankcionovatelnosti. Pro zachování nezbytné míry právní jistoty je nutné za účelem stanovení sankce určit minimální hranici fládoucího chování. Druhou situací je pak uflívání pojmu odpovědnosti pro popsání standardní povinnosti. Pro odlišení od předchozího případu je možné ji označovat jako povinnost singulární, nebo jifi nemá zmíněný aspiranční charakter. Důvody pro nahrazování pojmu povinnost termínem odpovědnost mohou být dva. Kromě zvodnění spočívajícího ve snaze o zesílení sociálního působení povinnosti v zákonných textech je možné přičině spatřovat ve snaze o zjednodušení. Zákodárce totiž často uflívá termínu odpovědnost za účelem jednodušší jazykové konstrukce. Velmi často lze nalézt spojení šodpovídat za (dluhy, závazky, zaplacení ceny) atd. Z něj lze snadno dovodit jak primární povinnost, tak i hrozbu sankce za její případné nesplnění. Konkrétní sankce je ale v tčinou stanovena na jiném místě předpisu.

Nejastěji se s pojmem odpovědnosti v právních předpisech setkáme ve významu retrospektivním. Rozlišovat lze odpovědnost jako následek porušení povinnosti, jako následek protiprávního stavu, tedy odpovědnost za výsledek a dále pak odpovědnost za jiného. Sankční koncepci právní odpovědnosti, která v současné době převládá v právní vědě, odpovídá pouze první ze zmíněných případů. Ve druhém a tímto případem totiž buď zcela chybí prvek porušení povinnosti, nebo tuto povinnost porušil subjekt odlišný od toho, který je zatížen povinností sekundární.

O nejednotném a nekoncepčním uflívání pojmu odpovědnosti, které nezřídka způsobuje interpretační obtíže, svědčí i další příklady českého platného práva. Velmi hojně zde nalezneme například spojení vlastní odpovědnost pro vyjádření odpovědnosti za ekonomický výsledek určité činnosti, která ovšem není odpovědností právní. Jiným příkladem je uflívání pojmu šodpovídná osoba atd. Na některých místech zákonodárce uflívá tohoto termínu pro označení osoby, která je zatížena sekundární povinností na základě svého protiprávního úkonu. Nezřídka jím ale označuje osobu vykonávající určitou činnost.

Zatímco v určitých případech je uflíváno pojmu odpovědnosti z hlediska teorie zcela nesprávně, dochází na druhou stranu i k situacím, kdy se zákonodárce i přes

skutečnost, že se v daném případě jedná o právní odpovědnost, tomuto pojmu vyhýbá. To platí v případech, v kterých předpisí o klíčových institucích odpovědnosti za škodu.

I přes deklarovanou snahu autorů návrhu nového občanského zákoníku je možné v jeho textu nalézt pojem odpovědnosti téměř ve všech významech, které uflívá i platné právo. V nichž případech je sankční význam odpovědnosti nutné pomoci složit dovodit z kontextu daných ustanovení. Snaha striktně se vyhýbat uflití odpovědnosti v sankčním smyslu totiž v nichž případech vede ke dvěma pochybným závěrům. Buď musíme do českého práva zavést německý princip *„Schuld und Haftung“*, nebo bude výklad nichž ustanovení zcela absurdní.

Konzistentně uflití pojmu odpovědnost nalezneme v principech PETL. Při rozboru této části spontánní kodifikace induktivní metodou dospějeme ke stejnému závěru jako v první části. Odpovědnost se zde uflívá vždy ve významu reparační koncepce.

Po prozkoumání významových variant pojmu odpovědnosti v platném právu a jejich konfrontaci se závěry z první části práce nelze tedy doporučit, aby byla při tvorbě práva zohledněna jasná koncepce právní odpovědnosti a tento pojem byl uflíván v souladu s ní. Souasný neutěněný stav totiž nezídka vede k interpretačním obtížím.

Použitá literatura

Česká literatura

Monografie, učebnice, komentáře a slovníky

- ❖ BREJCHA, Aleš. Odpovědnost v soukromém a veřejném právu. Praha : CODEX Bohemia, 2000, 417 s.
- ❖ BOGUSZAK, Jiří; APEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 2., přeprac. vyd. Praha : ASPI, 2004. 348 s.
- ❖ ELIÁŠTM Karel; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha : Linde, 2001. 302 s.
- ❖ FIALA, Josef a kol. Občanské právo hmotné. 3. vyd. Brno : Doplněk, 2002. 347 s.
- ❖ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 2. rozšířené vydání. Dobrá Voda : Aleš Benk, 2001. 299 s.
- ❖ HAŠKTM ÁK, Josef. Právní odpovědnost. Praha, 2007. 98 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.
- ❖ HORÁLKOVÁ, Milena. Německo-český právní slovník. Voznice : Leda, 2003. 384 s.
- ❖ MUNKOVÁ, Jidlička, LIŠKA Stanislav, GIESE Ernst. Odborné německo-německé právníké názvosloví, 3. rozšíř. vyd. Praha : C.H. Beck, 2006. 195 s.
- ❖ HRÁDEK, Jiří. Předmluvní odpovědnost : culpa in contrahendo. Praha : Auditorium, 2009. 214 s.
- ❖ HURDÍK Jan. Úvodní studie: Pojem a funkce odpovědnosti ve vztahu k právu. In ELIÁŠTM Karel a kol. Občanský zákoník : Velký akademický komentář. Praha : Linde, 2008. s. 766.
- ❖ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKRBEK, Michal. Římské právo. Praha : C. H. Beck, 1995. 386 s.
- ❖ KNAPP, Viktor. Teorie práva, Praha : C.H. Beck, 1995, 247 s.
- ❖ KNAPPOVÁ, Marta. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. Praha : Academia, 1968. 274 s.

- ❖ KNAPPOVÁ, Marta; TĚŠTĚVKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné, Svazek II. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, 2005. 612 s.
- ❖ MACUR, Josef.: Odpovědnost a závinnost v občanském právu. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1980. 200 s.
- ❖ MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha : Academia, 1986. 868 s.
- ❖ Právní slovník, Praha : C.H. Beck, 2003. 1320 s.
- ❖ REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice : Leda, 2001. 752 s.
- ❖ SEDLÁČEK, Jaromír. Obligační právo III. : Mimosmluvní závazky. Brno : Československý akademický spolek Právnický, 1947. 92 s.
- ❖ Slovník spisovného jazyka pro děti a mládež. Praha : Academia, 1994, 237 s.
- ❖ SOBEK, Tomáš. Nemorální právo, Praha-Plzeň : Aleš, 2010. 423 s.
- ❖ TĚŠTĚVKA, Jiří. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha : Academia, 1966. 316 s.
- ❖ STOLÍNOVÁ, Jitka; MACH, Jan. Právní odpovědnost v medicíně. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha : Galén, 2010, 313 s.
- ❖ THÖNDEL, Alexandr. Ústřední právní definice, maximy, regulace a jejich odraz v občanském právu. Praha, 2010. 417 s. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta.
- ❖ TICHÝ, Luboš (ed.). Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě : Sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. března 2004. Praha : Vodná, 2005. 235 s.

lánky

- ❖ CÍSAŘOVÁ, Zuzana; KROFTOVÁ, Barbora. Odpovědnost poskytovatele za porušení autorských práv v České republice, svoboda projevu. In Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových. Praha : Karolinum, 2009. s. 82-84.
- ❖ ECHUROVÁ, Lenka. Odpovědnost za škodu a pouštění léků do oběhu. In Právní rozhledy. 2010, Ročník 14, číslo 5, s. 8-12.

- ❖ ELIÁŠTM Karel. K n kterým otázkám odpov dnosti reprezentant kapitálových společností. Právník, 1999, . 4, s. 298 ó 331
- ❖ FALDYNA, František. Právnícká osoba a její právní jednání a odpov dnost, Právo a podnikání 2/2001, s. 2-6.
- ❖ FILIP, Jan. K ústavní odpov dnosti v ČR a odpov dnosti hlavy státu zejména za velezradu. Časopis pro právní vědu a praxi. 2010, 1, s. 21-39. Dostupný také z WWW: <<http://www.law.muni.cz/dokumenty/8820>>.
- ❖ HANDLAR, Jiří. Právní odpov dnost - netradi ní zamyšlení nad tradi ním pojmem. Právník. 2004, 11, s. 1041-1065.
- ❖ HRABA, Zdeněk. Odpov dnost prokuristy za neinnost při řízení podniku. Obchodní právo. 2009, Ro . 18, . 2, s. 10-20.
- ❖ HULMÁK, Milan. Předmluvní odpov dnost. Právní praxe, 2001, . 1-2, s. 121-126.
- ❖ KNAPP, Viktor. N které úvahy o odpov dnosti v občanském právu. Stát a právo. 1956, I. s. 66-85.
- ❖ KOZIOL, Helmut. Principy Evropské skupiny deliktního práva. In TICHÝ, Luboř. Vývoj práva deliktní odpov dnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evrop : Sborník referát z konference Právnícké fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004. Praha : Vodná , 2005. s. 7-34.
- ❖ KRÁLÍK, Michal. Právní odpov dnost ve sportu. Jurisprudence. 2009, Ro 18, . 4, s. 49-56.
- ❖ KIVOHLAVÁ Petra. Civilní odpov dnost a evropské pokusy o vytvoření jednotného právního rámce. Právní rozhledy Ro . 16, . 22 (2008), s. 820-826.
- ❖ OSSENDORF, Vít. Civilní odpov dnost za nesprávné a neúplné informace na finančním trhu. Jurisprudence. 2009, Ro . 18, . 4, s. 16-23.
- ❖ PELIKÁNOVÁ, Irena. Povinnost, odpov dnost a náhrada škody v české soukromoprávní úpravě, předmluva k novému vydání práce M. Knappové: Povinnost a odpov dnost v občanském právu, Praha : EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2003. 319 s.
- ❖ POHL, Tomáš. Odpov dnost za škodu podle insolvenčního zákona. Bulletin advokacie. 2010, . 7-8, s. 33-42.

- ❖ PRAFIÁK, Pavel. Právní jistota v bezv t í a v ase zm n. In WINTR, Jan; KYSELA, Jan. Pocta doktoru Marku Anto-ovi ke t icátým narozeninám. Praha : Vlastním nákladem, 2009. s. 73-85.
- ❖ SK EJPEK, Michal. Litem suam facere. Právn historické studie. 2007, 39, s. 9-18.
- ❖ VLASÁK, Michal. Náhrada -kody zp sobené provozní inností : nad jedním rozhodnutím. Soudní rozhledy. 2008, 6, s. 201-207.
- ❖ VLASÁK, Michal. Opustí ob anský zákoník princip pekuniární kondemnice? Právní rozhledy. 2008, 2, s. 62-66.
- ❖ VLASÁK, Michal. Odpov dnost za -kodu v evropském a eském koncextu. Právní fórum. 2009, 5, s. 179-184.

Internetové zdroje

- ❖ Odpov dnost. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 2.4.2008, last modified on 32.11.2010 [cit. 2010-05-06] <http://cs.wikipedia.org/wiki/Odpov_dnost>.
- ❖ Poslanecká sn movna Parlamentu R 2011, VI. volební období. Sn movní tisk 362 Vl.n.z. - ob anský zákoník. Dostupný z www: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=362>>.
- ❖ P íru ní slovník jazyka eského online dostupný z www: <<http://lexiko.ujc.cas.cz/heslare/search.php>>.

Cizojazy ná literatura

U ebnice, monografie a slovníky

- ❖ BROX, Hans: Allgemeiner Teil des BGB, 34., neu bearb. Aufl. München : Vahlen, 2010. 376 s.
- ❖ BRÜGGERMEIER, Gert. Prinzipien des Haftungsrechts : Eine systematische Darstellung auf rechtsvergleichender Grundlage. Baden-Baden : Nomos, 1999. 286 s.
- ❖ BYDLINSKI, Franz. System und Prinzipien des Privatrechts, Wien / New York : Springer, 1996. 777 s.
- ❖ Commission on European Contract Law. Principles of European contract law. Dordrecht : Nijhoff, 1995. 268 s.

- ❖ CREIFELDS, Carl. Rechtswörterbuch. 20. Aufl. München : C. H. Beck, 2011. 1499 s.
- ❖ CURTIUS, Klaus; CURTIUS, Herta. Keyzers Rechtslexikon. 4. Aufl. Heidelberg : Keyser, 1959. 496 s.
- ❖ Deutsches Rechts-Lexikon : Band 3, 3. Aufl. München : C. H. Beck, 2001. 5026 s.
- ❖ DEYLEN, Catherine von. Die deliktische Haftung juristischer Personen nach deutschem, französischem und englischen Rechts, Frankfurt am Main : Lang, 2010. 229 s.
- ❖ DUDEN, Deutsches Universalwörterbuch, 6. Auflage. Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich : Dudenvwelag, 2007. 2016 s.
- ❖ ECKERLE, Thomas. Die deliktische Verantwortlichkeit mehrerer. Karlsruhe : Verlag Versicherungswirtschaft e. V., 1974. 179 s.
- ❖ EMERICH, Volker. Das Recht der Leistungsstörungen. 6. Aufl. München : C.H. Beck, 2005. 475 s.
- ❖ European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law : Text and Commentary. Wien, New York : Springer, 2005. 282 s.
- ❖ JANSEN, Nils. Die Struktur des Haftungsrechts. Thübingen : J.C.B Mohr, 2003. 703 s.
- ❖ KINDHÄSER, Urs. Strafrecht, Allgemeiner Teil, 4. Auflage. Baden-Baden : Nomos, 2009. 420 s.
- ❖ KÖBLER, Gerhard. Juristisches Wörterbuch für Studium und Ausbildung. 14. Aufl. München : Franz Vahlen, 2007. 507 s.
- ❖ KÖTZ, Hein; WAGNER, Gerhard. Deliktsrecht. 10. Aufl. München : Wolters Kulwer Deutschland, 2006. 315 s.
- ❖ KOZIOL, Helmut; WILCOX, Vanessa (eds.). Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives. Wien-New York : Springer, 2009, 340 s.
- ❖ MEDICUS, Dieter; LORENZ, Stephan. Allgemeiner Teil des BGB, 9. neu bearb. Aufl. München : C.H.Beck, 2006. 498 s.
- ❖ MEDICUS, Dieter; LORENZ, Stephan. Schuldrecht I : Allgemeiner Teil, 18. neu bearb. Aufl. München : C.H.Beck, 2008. 435 s.

- ❖ MEDICUS, Dieter; LORENZ, Stephan.: Schuldrecht II : Besonderer Teil. 15. 518 s.
- ❖ MUSIELAK, Hans-Joachim, Grundkurs BGB, 11. Auflage. München : C.H.Beck, 2009. 611 s.
- ❖ OERTEL, Christoph. Objektive Haftung in Europa, Tübingen : Mohr Siebeck, 2010. 363 s.
- ❖ RENGIER, Rudolf. Strafrecht, Allgemeiner Teil, 2. Auflage. München : C.H. Beck, 2010. 591 s.
- ❖ RÖHL, Klaus F.; RÖHL, Hans Christian. Allgemeine Rechtslehre, 3. Aufl. Köln, München : Carl Heymanns, 2008. 697 s.
- ❖ SCHMIDT Eike; BRÜGGERMEIER, Gert. Grundkurs Zivilrecht, 7., neu bearb. Aufl., Neuwied : Luchterhand, 2006. 365 s.
- ❖ SPICKHOFF, Andreas. Gesetzesverstoß und Haftung. Köln : Carl Heymanns Verlag KG, 1998. 381 s.
- ❖ WITTGENSTEIN, Ludwig. Tractatus logico-philosophicus: Logisch-philosophische Abhandlung. 1. Aufl. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1989. 114 s.
- ❖ ZUPAN I , Bo-tjan. Causation in Cases of Environmental Degradation : The Missing Link in Adjudicating Human Rights. The Yearbook of Polar Law. 2011, Volume 3.

lánky

- ❖ RADBRUCH, Gustav. Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht. Süddeutsche Juristenzeitung 1946, 105 (107) i Gesamtausgabe, Band 3 : Rechtsphilosophie III. Heidelberg : C.F.Müller, 1990. 343 s.

Resumé o Institutu právní odpovědnosti

Smyslem této práce je analyzovat institut právní odpovědnosti z teoretického hlediska, zmapovat dosavadní teoretické koncepty právní odpovědnosti a jejich systematiku, nalézt teoretické vymezení pojmu právní odpovědnosti ve světle nového vývoje zejména na poli soukromého práva a zmapovat používání pojmu odpovědnosti v platném právu.

Práce je rozdělena do dvou částí podle použité metody. V první části, která obsahuje osm kapitol, je postupováno deduktivně. První kapitola podrobně rozebírá dva významové roviny pojmu odpovědnosti v obecné rovině a objasňuje dále užitou terminologii.

Druhá kapitola mapuje instituty římského práva, které svou funkcí právní odpovědnosti v dnešním smyslu odpovídaly. Zabývá se jak římskými závazky *ex delicto*, tak i následky porušení povinnosti smluvní. Pozornost je věnována především institutům *innoxum* a *stipulatio*.

Ve druhé kapitole je podrobně analyzována právní odpovědnost z funkčního hlediska. Výsledkem je jak obecné vymezení úlohy právní odpovědnosti v právu, tak i její jednotlivé dílčí funkce.

V nejobsaženější čtvrté kapitole, která je rozdělena na čtyři podkapitoly, jsou podrobně rozebrány hlavní koncepty právní odpovědnosti, jež lze nalézt v české právní vědě. Pozornost je věnována zejména sankční koncepci a koncepci aktivní odpovědnosti. Je zde popsána a kritickému náhledu podrobena i dosavadní systematika teorií právní odpovědnosti z 80. let, jejímž autorem je Josef Macur.

Pátá kapitola je věnována komparativnímu pohledu na německou doktrínu právní odpovědnosti. Osvětluje německou terminologii a zabývá se podrobně koncepcí *Schuld und Haftung*. Ta je zde komparována s koncepcí aktivní odpovědnosti české právní vědy. V rámci této kapitoly jsou popsány také základní principy fungování německého práva odpovědnosti za škodu.

Koncepční východiska odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jsou analyzována v šesté kapitole, která rozebírá především autory návrhu deklarovaný odklon od stávající doktríny. Ten je zde vystaven urtičtému polemice.

V sedmé kapitole je pozornost věnována projektu Princip evropského deliktního práva PETL a snaze o nalezení jednotné evropské koncepce právní odpovědnosti.

Osmá kapitola se zaměřuje na kritiku stávající klasifikace teoretických koncepcí právní odpovědnosti. Je zde obsažen návrh nové systematiky těchto koncepcí s ohledem na recentní vývoj v českém i evropském právu.

Hlavním cílem první části je analyzovat stávající koncepce právní odpovědnosti a jejich systematiku, podrobit je kritice a navrhnout nezbytné úpravy. Dosavadní v doktríně převládající teorie právní odpovědnosti totiž vzhledem k novému vývoji na poli deliktního práva přestávají postačovat. Ve svém návrhu tak kromě nové systematiky dospívám například k vytvoření kategorie koncepce reparace, která jako hlavní kritérium pro odlišení právní odpovědnosti spatřuje náhradu škody.

Ve druhé části práce, která obsahuje tři kapitoly, je postupováno induktivní metodou. V první kapitole je analyzován výskyt pojmu odpovědnost v českých právních předpisech. Pro přehlednost je tato kapitola členěna na sedm subkapitol podle jeho jednotlivých významů.

Druhá kapitola se zaměřuje na výskyt pojmu odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku. Výsledky jsou pak konfrontovány se závěry z první části práce.

Ve třetí kapitole je rozebráno použití pojmu odpovědnost v principech PETL.

Závěrečná kapitola práce shrnuje poznatky z obou dvou částí, dává je do souvislostí a obsahuje návrhy, které by přispěly k vyřešení souasných terminologických a interpretačních obtíží.

Abstract ó Legal responsibility

The purpose of my thesis is to analyze the institute of legal responsibility that is very often used in the Czech doctrine and in legal acts. The reason for my research is to clarify the clear content of this term.

The thesis is composed of two parts, each of them using a different method. Part One is deductive. It is divided into eight chapters. Chapter One is introductory and defines the term "responsibility" according to the common Czech language and clears the terminology used in the thesis.

Chapter Two examines mechanisms of Roman law similar to the contemporary legal responsibility. It deals primarily with the institutes of "nexum" and "stipulatio".

Chapter Three concentrates on the function and role of legal responsibility in law. It defines its most universal function as well as its concrete roles.

Chapter Four is subdivided into four subchapters and provides an outline of relevant Czech doctrinal concepts of legal responsibility, such as the concept of active responsibility or the sanction doctrine. It also deals with the classification of the concepts provided by Josef Macur in the 80s.

Chapter Five describes the German doctrine in the field of legal responsibility. It clears the German terminology, deals with the doctrine of "Schuld und Haftung" and compares it with Roman and Czech law. The subchapter also clears the basic principles of German tort law.

Chapter Six analyses the draft of new Czech civil code and describes the concept of legal responsibility declared by the authors.

Chapter Seven addresses the issue of Principles of the European Tort Law (PETL) and investigates the common European concept of legal responsibility.

Chapter Eight concentrates on problems resulting from the new trends of legal responsibility mentioned above and recommends changes to be made in the classification of the concepts.

The main aim of the first part of the thesis is to analyze the theoretical concepts of legal responsibility and prove them considering the most recent development in the field of tort law in the Czech Republic and in Europe. I suggest that the current prevailing concept should be adjusted. In addition to the new systematics of the

concepts of legal responsibility I suggest to create the "reparation" concept of legal responsibility based on the criterion of damages.

Part two uses an inductive method. It investigates the term "responsibility" used in legal acts. It is divided into three chapters. Chapter One analyses the usage of the term "responsibility" in the Czech law. It is subdivided into seven subchapters each of them dealing with a different meaning of the term.

Chapter Two describes the meanings of "responsibility" in the draft of new Czech civil code and chapter Three focuses on the Principles of the European Tort Law (PETL).

The final chapter of the thesis contains conclusions of the both parts and suggestions for the future legislative acts that would avoid the problems by interpretation.

